...קי על המשמר
...ס' 60 (932)
...בדצמבר 1988
...בטבת תשמ"ט

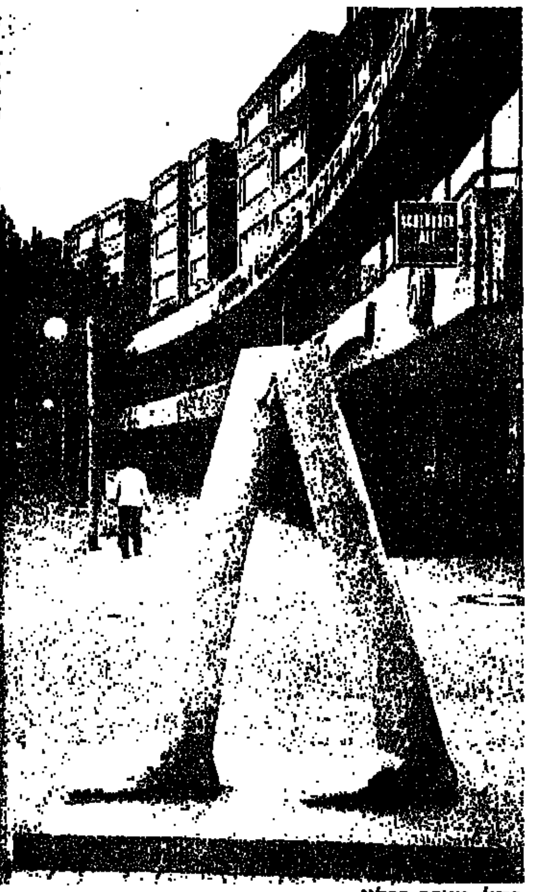
פסל, מערב ברלין

גינטר גראס, מערב ברלין 1979

בניין צבוע, המבורג 1979

איינשטט — גרמני...

"אני חש עצמי בר־מזל בכך שאני עובד זה יובל שנים במקצוע שאני אוהב," אמר הצלם אלפרד אייזנשטט. "הנני מצלם מקומות ובני־אדם, לפעמים אותם בני־אדם, שצילמתי לפני 50 שנה".

נולד בסוף המאה הקודמת בפרוסיה וגדל בברלין. בשנת 1929 הפך לצלם עיתונות מקצועי ולאחר שעזב את גרמניה ב־1935, בעקבות עליית הנאצים לשלטון, עבר לארצות־הברית, שם שימש משך שנים ארוכות צלם של ה"לייף". לזכותו נזקפו למעלה מ־90 תצלומי שער בכתב־העת היוקרתי, וכן זכה להנציח במצלמתו אישים מפורסמים בני תקופתו: איינשטיין, צ'רצ'יל, צ'רלי צ'פלין, ג'ון קנדי ואחרים. לגרמניה שב רק ב־1979.

בגלריה של בית־אסיה בת"א, הוצגה בימים אלה תערוכה בשם "אלפרד אייזנשטט: גרמניה", ובה מבחר תצלומים שנעשו בגרמניה בשנות ה־20 וה־30. התערוכה נערכה בחסות מכון גיתה וחברת התעופה לופטהנזה.

מכונית הזומג, 1932

מערב ברלין, ספטמבר 1979

ג'וזף קנטושר, בונה כינורות

כתובת המערכת:
"על המשמר", רח' חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב ז"ל
עורך: יעקב לזר
עורכת משנה: תאיר זבולון
מזכירות: רוני גופר
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

■ בשער: שנה לאינתיפאדה
דוד טרטקובר

כתבות

■ ללא אירועים מיוחדים
שיגרת האינתיפאדה בגדה המערבית
מאת אלישבע איילון 5

■ עוד כביש, עוד עץ, עוד בית
ישוב פסגות, שנה להתקוממות
מאת עמירם כהן 8

■ ללא מילים
לאן נעלמה העיתונות הפלסטינית?
מאת ורד לוי 10

■ דברים נוראיים מתרחשים שם
מיכה קירשנר מצלם את האינתיפאדה
מאת חיים מאור 12

■ מהשמים נקבע
פגוע בקבוק תבערה,
מאת ערן טאוס 14

■ דאון־טאון נאבלוס
עם יחידת "גולני" בשכם
מאת אבי בניהו 18

■ תנאי חיים של פלאחים
אחרי שנה, תמונת המצב הכלכלי
מאת טלי ברזילי־זוננפלד 20

■ טווח קצר, מקומות רגישים
ביה"ח מקסיד אל חיריה
מאת איתן פנחסי 21

מדורים וטורים

■ אישית לוחצת
מאת יעקב לזר וגבי בשן 3

■ הלו חותם 4

■ ויזואלי
מאת עופר ניר 16

■ שלום בית
מאת חיה יוסף 17

עודד ליפשיץ – 2; אלי הכהן – 2; איתן קלינסקי – 4; שמואל בונים – 4; עלי אלון ויובל דניאלי 15

רשות דיבור למשה קרן, פסיכולוג קליני, מנהל ער"ן בירושלים

כותרת מרעישה, השפעתה גדולה משל ידיעה מוצנעת

בעקבות התאבדותו של השופט דב איתן, אירעו בימים האחרונים מקרים נוספים של התאבדויות, כשהבולט ביניהם הוא מקרה התאבדותה של צעירה ירושלמית, שבחרה לשים קץ לחייה, בדיוק באותו מקום ובאותו אופן שבו התאבד השופט איתן. שאלתי את משה קרן, פסיכולוג קליני ומנהל סניף ער"ן בירושלים, האם מקרה אחד של התאבדות דרמטית מוביל בדרך־כלל בעקבותיו גל מעשים שכאלה.

"ישנן נסיבות רבות שבגללן קורות תופעות כאלה כגל. אולי אגע, תחילה, בהשפעתם של אירועים. לדוגמה: סרטי טלוויזיה או ידיעות חדשותיות דרמטיות בטלוויזיה. בארה"ב, למשל, הוכח כי בעקבות שידור ידיעות דרמטיות על התאבדות בטלוויזיה, היה גל משמעותי של התאבדויות בקרב בני נוער וצעירים.

בלומר קיים קשר בין הדיווח באמצעי התקשורת לבין אותו גל?

אכן, קיים קשר כזה. בארץ, למשל, נערכו דיונים עם אנשי קומוניקציה בסוגיית עצם העלאת הנושא וצורת דיווחו באמצעי התקשורת. למעשה דנו אנשי הקומוניקציה ואנשי הפסיכולוגיה בסוגיה שעניינה חיים ומוות. אני אישית סבור, שהיעדר אינפורמציה מעביר, בדרך כלל, את המידע לתחום השמועות, ואז זה יכול להיות חמור הרבה יותר. מאידך, פרסום מוגזם עלול להיות גורם משפיע לרעה על קבוצות חלשות באוכלוסיה. אם אנחנו מדברים על התאבדות השופט איתן, הרי ברור, שכותרת מרעישה בעמוד קדמי — השפעתה תהיה גדולה בהרבה מידיעה מוצנעת יותר.

או אירוע אחר — לפני שבועות אחדים, בעת ששיחקו צעירים ברולטה רוסית, קרתה טרגדיה ואחד הצעירים הרג את חברו. כעבור ימים אחדים הופיע מאמר באחד העיתונים על משחקים מסוכנים. במאמר היו כלולים פרטי־פרטים על משחקים, שמטרתם חמורה ביותר, נדהמתי לראות מאמר שכזה, מכיוון שאני שואל והוזר, את מי ואת מה הוא שירת. מכאן, שאני ממליץ בכל לשון של המלצה על יתר תשומת־לב בדרך הבאת הדברים לביטוי בתקשורת.

האם פרט לתקשורת יכולים להיות הסברים נוספים לגל של התאבדויות?

לגל יכולים להיות הסברים נוספים, שאנו עדיין לא מכירים אותם. לא רק לגבי התאבדויות אלא, למשל, לגבי פציעות בתקופה מסוימת, לגבי תאונות, לגבי פטירות בסוג אוכלוסיה מסוים וכו'.

האם לתקופות מלחמה, או לתקופות משבר כלכלי, בטחון חברתי וכו', יש קשר עם כמות ההתאבדויות?

בתקופת מלחמה הוכח, כי כמות ההתאבדויות יורדת בצורה משמעותית ביותר. באשר למשברים אחרים, אינני מכיר הוכחות של ממש, אבל מקובל וידוע, שלמצבי משבר כלכלי כמו אבטלה, למשל, יש לעיתים קשר עם התאבדות.

● **אלי הכהן**

מלה רעה

הישיבה במשגב עוז

כפי שעיניך רואות, הסתדרנו פה, ברוך השם, יפה מאוד. ממש באנו אל המוכן והקמנו ישיבה עם פנימייה לתפארת. אוכלים בחדר האוכל, לומדים בכיתות, ואת מה שהיה מועדון חברים הפכנו לבית־כנסת. ואיזה שירותים יש לנו כאן! מרפאה ומכבסה, מחסן בגדים ומתפרה, משרדים, מחסנים.

כל מה שנותר לנו לעשות זה לתקוע מזוזות ולהפעיל! ומתקני הספורט, ובריכת השחייה: כל מה שדרוש לשמירת חוסנם ובריאותם של שלוש־מאות האברכים ועשרות המורים והרבנים שלנו, שממיתים עצמם באהלה של תורה ונזקקים לחילוץ עצמות. אין כאן כל חשש לצניעות, מכיוון שרגל אשה לא דורכת כאן, ויצר הרע אין לו שליטה. ואיזה עצים, דשאים ופרחים! אחד בשבעים מיופיו

כל מה שדרוש להרחבת דעתו של לומד תורה

של גן־עדן, ממש מרחיב את דעתו של אדם מישראל וממריץ אותו בעבודת הבורא!

נפלאות דרכי השם! מה שנבנה כקיבוץ על־ידי אותם ציונים חילוניים וכופרים, אוכלי טריפה ובועלי נידה, בא על תיקונו כמקום לימוד תורה וקיום מצוות, והוא מתאים לכל צרכינו ככפפה ליד, כאילו נועד מששת ימי בראשית לישיבה! והוא שנאמר, שצדיקים מלאכתם נעשית בידי אחרים! אפילו שם המקום התאים, משגב־עוז, שם יהודי כשר!

כמובן, היה צורך בכמה התאמות קטנות. את פינות הילדים והדיאטה במטבח איחדנו למטבח חלבי, כששאר המטבח — בשרי.

והספריה? אילו רק ראית כמה ספרי כפירה, זימה ומינות מצאנו בה! צריך היה לבער את כולם, ובל"ג בעומר הראשון לשהותנו פה, המדורה בערה ולהטה כפיתחו של גיהנום!

הרעיון עלה כאילו מעצמו. כשקיבוצים החלו לפשוט רגל, נותרו שוממים ונטושים ושמיר ושית החלו לעלות בחצרותיהם, באו רבנים ואדמו"רים והציעו להפכם לישיבות ומוסדות חינוך, פנימיות לבנים ולבנות ומכוני שיקום לאסירים חוזרים בתשובה, שהחליפו מאסר בלימוד תורה על־פי החוק החדש.

ההתחלה היתה קשה. רק קיבוצים מעטים עמדו בשיממונם, ולא היה בקומץ כדי להשביע את הארי. החל ריב ומדון בין ש"ס, אגודת ישראל ודגל התורה על פלגיהם השונים, בשכל אחד רצה לשים ידו על אותו אוצר של קיבוצים נטושים.

המאבק גרם כמעט לפירוק הקואליציה, עד שלבסוף נמצא הסדר ונקבע מפתח, לפיו כל מפלגה קיבלה קיבוצים במספר יחסי לגודל סיעתה בכנסת. למפד"ל היו, בתחילה, היסוסים, שנבעו מהיותה מפלגה שהיא בעלת קיבוצים משלה, עד שהשתכנעה שהמטרה הקדושה, להרבות מוסדות תורה, מצדיקה הסבת קיבוצים נטושים לישיבות. אחר־כך התברר, שכל אותה מהומה ומבלוקה היתה מיותרת: בתחילה התפרקו הקיבוצים טיפין טיפין, אחר־כך גבר הקילוח ולבסוף הפך לנחל איתן, וברוך השם, היום יש די קיבוצים נטושים לכולם. עד כדי כך הגיעו הדברים, שהיום אנו מעוניינים שאותם קיבוצים, שטרם התפרקו, יתקיימו כמה שנים נוספות, כי קצרה ידנו מלהקים בהם מוסדות תורה בשלב זה.

מנסיוננו למרנו, שקיבוץ שניטש לזמן רב מדי — נהרס, אם בשל פגעי הטבע, ואם בשל ידיהם החמדניות של גנבים. אתה יודע, מדי פעם הם מגיעים לכאן לביקור, חברי הקיבוץ לשעבר. חס ושלום, לא בשבתותו מה זה עלה בדעתך? רק באמצע השבוע. אנחנו מרשים להם להיכנס, כמובן, ללא הנשים. עצוב לראות אותם מסתובבים, במבט כבוי, בשבילי המקום, כשהם מסבירים לבניהם הקטנים מה היה כאן בזמנם. אבל מה לעשות? זה רצונו של הקדוש ברוך הוא, ועל אף שצערם נוגע ללבנו, אנו זוכרים שמרחם על אכזרים מחללי השם, סופו שמתאכזר על רחמנים, תלמידי ישיבות כשרים.

מדי שנה אנו חוגגים את יום בואנו לכאן ברוב עם. מזמינים את משפחות האברכים הלומדים כאן. אנחנו נושאים תפילה מיוחדת לשלומם של אלה, שבזכותם באנו לכאן: שמעון פרס ומודעי, פרופ' ברונו ומשה נסים, שהעלו את הריבית עד למצב, שגרם לקיבוצים לפשוט רגל.

אולי נוסיף לרשימה גם את אלו שיעצו, כמו פרופ' בן־שחר, לתת לקיבוצים החלשים ליפול, כדי שהחזקים ישרדו!

● **עודד ליפשיץ**

אישית לוחצת

ל'אומן כי יסופר

"במשלת עיראק אסרה לא מכבר על ...ים לספר נשים, מתוך כיבוד הערכים של ...צה הערבית", כך נמסר רשמית בבגדאד. ...איזה צחוק. מה שהקנאים הדתיים האלה ...מלים להמציא. יום אחר עוד יבוא עם ...יהוא ויציע לסמן בכבישים מעברי חצייה ...נפרדים לנשים ולגברים.

הלוחמים

השבוע פורסמה בעיתונות רשימה ...של חיילי מילואים, התומכים בשחרור ...בחורי ישיבות מצה"ל. על־פי בדיקה שערכנו, ...הרשימה כוללת אחוז ניכר של חיילי הרבנות ...הצבאית, וכמו כן מספר חוזרים בתשובה, ...המשמשים בדרגה שאותה השיגו לפני ...שהצטרפו לישיבה, הצטרפות שבעקבותיה ...הפסיקו לשרת במילואים.

מעניין לעקוב אחרי התפתחות תוכן ...הידיעה. בנוסח הראשון הופיע הקטע, שדיבר ...על "הצביעות הגדולה של אלה התומכים ...בממשלה עם ערבים, אך פוסלים שיתוף ...פעולה עם יהודים שומרי מצוות, שרובם ...משרתים בצה"ל — כולל המפלגות ...הדתיות, תוך הזרמת אינפורמציה מוטעית ...לציבור, במיטב המסורת הבולשביקית...".

...דומה של הפסקה הזו, שלפי מיטב הכרתנו ...גם מנוסחת במיטב המסורת הבושלביקית, ...עוד מתוכן המודעות הבאות ובמקומו ...מופיע: "תוך הזרמת אינפורמציה מוטעית ...לציבור מתוך מגמות פוליטיות". לעומת זאת, ...מנסחי המנשר צורך להבליט פעם אחר ...את הביטוי: "לא עשה יואב מלחמה, אלא ...שהיה דוד עסק בתורה". למיטב זכרוננו ...הבולשביקי, בשעה שיואב עשה מלחמה ולקח ...את החייל אוריה החיתי, עסק דוד עם ...אשת אוריה בלימודים שקשה להגדירם ...כלימודי תורה דווקא, אבל גם זיכרון זה הוא ...אינפורמציה מוטעית, שיש בה מידה ...של מגמה פוליטית.

...— למודעות ההמשך צורפה, ...חבורה מרשימה של אנשי תנועת ...עם איש הצבא מאיר כהנא, סגנו רב"ט ...מרזל ואחרים. במסיבת עיתונאים, ...השבוע הקבוצה נאמר: "זר לא יבין ...במקום שבו רפול, צ'יין, זורע ואור הם ...זרים בולשביקי ואילו כהנא ומרזל הם ...— אנחנו מעדיפים להישאר בחוץ.

...לא יעזור. מתוך 20 אלף תלמידי ...הישיבה, שהוענקה להם דחיית שירות, ...בכטופר־שלדבר לצה"ל פחות מאחוז ...הטענה ש"רובם משרתים בצה"ל" היא ...קשקוש.

שחרור בני האוניברסיטאות

...ההבטחות בהסכמים הקואליציוניים, ...בין הליכוד והסיעות הדתיות, היא ...השבוע, שיושג שוויון בכל רמות ...החינוך החילוני והחרדי. מוחות ...חשבו מיד על עוד כסף. למעשה, ...שנועד להקל על מצוקת ...באוניברסיטאות דווקא.

...היא להשוות את תנאי ...לבחורי הישיבות, ומכיוון שבחורי ...לחיות בלתי מגויסים לצבא, ...זה פריצת דרך לקראת אי־...של תלמידי האוניברסיטאות. ...של תלמידי האוניברסיטאות, אבל ...שתורתם אומנותם".

...בא עשיר וחייב לפרנס עצמו ...ימשיך כמובן לצרה. מי שרוצה ...לשמור על תנחלת.

הזורם בסניף המרכזי

קיווינו, שחברת החשמל תהיה מספיק רגישה ותדאג לחסוך מאיתנו בחורף זה את תשרירי השירות, הקוראים לנו ליישר את הקו. מכיוון שתקוותנו נכזבה והתשרירים שבו להקן על מסכינו, יש לנו הצעה, שוודאי אי־אפשר יהיה לסרב לה: אנחנו מוכנים ליישר את קו צריכת החשמל שלנו עם הקו, שאליו מתיישר העשירון התחתון מבין עובדי חברת החשמל. קונים?

מילה של חוליגן

אומרים, שאחד הקולות הבודדים, שקראו לשקול מחדש לפני שמסגירים את חמשת הבנדיטים חוטפי המטוס בחזרה לרוסיה, היה קול מקורב למשרד הקליטה.

נוסף לעובדה, שהחוטפים שיפרו ומנית את רזרבות מטבע החוץ של מדינת ישראל, הנמצאות בשפל נוראי מאז ההתנפלות על הדולר, ביקש הדובר לזקוף לזכותם גם את העובדה, שהם בין יוצאי בריה"מ הבודדים, שהצהירו על כך שמגמת פניהם ישראל, וגם עמדו בדיבורם.

עובדים זרים

דוד מנע, מנכ"ל שירות התעסוקה, האשים השבוע את "כור", שהיא מפטרת אלפי עובדים, אך מעסיקה עובדים זרים ללא רשיון.

העובדים הזרים — אלה שמועסקים על־ידי כור ואלה שמועסקים במקומות אחרים — מובאים ארצה על־ידי חברות תעסוקה פרטיות, או כפי שהן נקראות "חברות לאספקת כוח אדם" — "מנפאואר", או.אר.אס. ואחרות. על־פי החוק, הגוף היחיד המוסמך לספק עובדים, ישראלים כזרים, הוא שירות התעסוקה. הגוף, שאמור למנוע הזמנת עובדים זרים ללא רשיון על־ידי חברות התעסוקה הפרטיות, הוא גם, הפלא ופלא, שירות התעסוקה. בראש שירות התעסוקה עומד המתלונן, מר דוד מנע.

ברוך שלא עשהו

רב הכותל, הרב גץ, לא התרגש כאשר כמה נשים רפורמיות התפללו עם ספר תורה ליד הכותל, לפחות כך מסרו העיתונים למחרת האירוע. אבל אנחנו, שהקשבנו בבוקר המעשה לדיווחי החדשות, שמענו משהו אחר לגמרי: "אשה הנוטלת ספר תורה היא כמו חזיר ליד הכותל", אמר הרב גץ, אליבא דקול ישראל.

ואז הבנו מדוע להוטים כל־כך החרדים ליישם את חוק החזיר הלכה למעשה, וכמה שיותר מהר. מי שאסר גידול חזיר, יאסור גם גידול נשים רפורמיות.

פסולי נהיגה

ישראל בין, עוזרו של שר המסחר והתעשייה, נהג, כך כתוב, בעת שרשיונו נפסל. ומה הרבותא? גם אדוניו, אם רק יאפשרו לו, רוצה להנהיג את מערכת הביטחון למרות שרשיונו נפסל. ועוד איך. ולא בית־משפט לתעבורה הוא שפסל אותו.

שרות הובלות

חברה קדישא בחיפה סירבה לפנות גופת אשה, שציוותה גופתה למדע. "אנחנו לא שירות הובלות" — אמרו אנשי חברה קדישא. בבדיקה שערך "אישית לוחצת" במדינות אחרות, הסתבר שרוב שירותי הקבורה אכן מגדירים את עצמם כ"שירות הובלות מיוחד". רק ב"דפי זהב" של הרפובליקה המרכז־אפריקנית הופיעו שירותי הובלת המתים בענף הקייטרינג דווקא.

תודה לאל

עשרות מתיישבים מרצועת עזה הדליקו במוצאי שבת נר ראשון של חנוכה בחורבות בית־הכנסת העתיק בעזה. מארגן האירוע, אבי פרחן, אמר לדברי עיתון "הצופה", כי "דווקא היום לאחר ההתקוממות בשטחים, יש חשיבות מיוחדת לקיום הטקס בבית־הכנסת העתיק של עזה".

האם יש להבין את הדבר ?כפשוטם — נתרחש לנו נס חנוכה, ואנחנו נמצאים כבר היום "לאחר ההתקוממות בשטחים"? וזאת, עוד לפני ששרון וארנס לקחו את הטיפול באינתיפאדה לידיהם?

בכיוון הנכון

לפני שבועות אחדים השקיעו ארה"ב וברה"מ במשותף מאמצים גדולים וכסף רב, כדי לחלץ שלושה לוויתנים, שנתקעו מתחת לקרח. השבוע תרמה בריג'יט ברדו עשרות אלפי דולר להצלת בעלי חיים, הצפויים למות ברעב בגן־חיות צרפתי שפשט את הרגל.

האנושות מתקדמת. אם דברים ימשיכו להתפתח בכיוון הזה, עוד נגיע לרגע, שבו ימצאו גם כאלה שיהיו מוכנים לתרום כסף למען הצלתם של בני־אדם. רעבי אתיופיה, למשל. נפגעי השטפונות בבנגלדש. חסר?

המבקר

ד"ר מאיר חת מתח השבוע ביקורת חריפה על הרעיון למכור את הבנקים למשקיעים פרטיים. חת, הנוהג להרעיף מהגיגיו על סביבתו, ובעיקר כשסביבה זו כוללת את נציגי אמצעי התקשורת, אינו בדיוק הדמות הנכונה להטפת מוסר. חת מילא מספר תפקידים ציבוריים בעבר. הוא היה המפקח על הבנקים בתקופת פרשת הגניבה הגדולה מבנק א"י־בריטניה, והיה יו"ר דירקטוריון הבורסה בעת ויסות המניות הבנקאיות. כנראה שלאור הצלחותיו אלה, מונה ליו"ר דירקטוריון בנק לאומי, לאחר התפוצצות פרשת יפת. גם מן התהום, שבה היה שרוי בל"ל באותה עת, הצליח חת להמשיך ולצלול מטה בשערוריית שבר הבכירים.

כדי להיות הוגנים כלפי חת, מן הראוי להזכיר לפחות שתי הצלחות, שהיו לו בחייו. האחת — נישואיו עם בת למשפחת תעשיינים, שבזכותה הפך בעל מניות באחת החברות התעשייתיות המצליחות בארץ, "טבע". השנייה — בתפקידו האחרון בבל"ל, שכרו בבל"ל בשנת 1988 — במשך עשרה חודשים בלבד — הסתכם ב־195,160 ש"ח.

פני הדור

טרם שככו גביחות, איש הליכוד הכלב מוקי שהיה או לא היה לו, וכבר התפוצצה פרשת איש המערך והפודל שיש לו או אין לו.

פעם אמר פרס לארליך ז"ל "בוא נדבר כגנבי סוסים". היום יוכל שריר לומר לפרס: "בוא נדבר כבעלי כלבים".

● **יעקב לזר וגבי בשן**

ללא אירועים מיוחדים

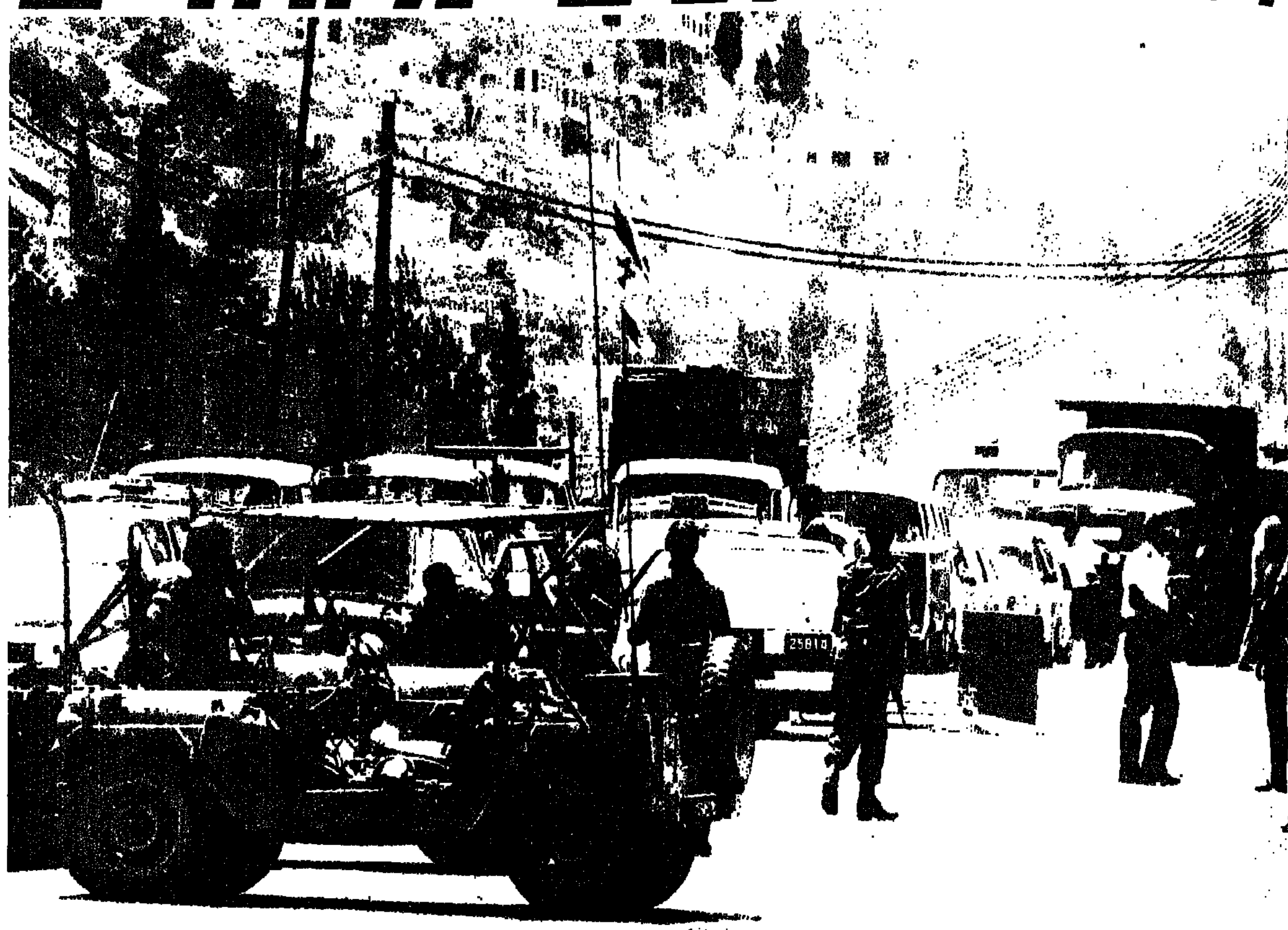

הגדה המערבית מפגישה בימים אלה את המסייר בה עם ילדים שכמעט לא למדו השנה, ערים ריקות מאדם, חיילים שמעדיפים את השהות בלבנון ומתנחלים הבטוחים שאורטו לא "ישאר מהאינתיפאדה זכר. "השקט היחסי הוא הכי מפחיד, אתה לא יודע מאיפה זה יבוא לך"

מאת אלישבע איילון

צילם: אנדרה ברוטמן

א[illegible]לה הוראות חציית הקו הכחול:

1. אין להיכנס עם רכב דמוי משטרתי (כגון פורד קורטינה, אריקה) מכל סוג שהוא.

2. יש להסיר מעל שמשת המכונית כל סטיקר בשפה העברית, כולל ובפרט ---"עיתונות".

[illegible] מתוך הרכב יש לסלק כל חומר (ספרים, חוברות, עיתונים, [illegible] בשפה העברית.

[illegible] חציית הקו הכחול, השימוש בשפה העברית אינו רצוי ואף [illegible].

[illegible] יש להכין מראש שלטים בשפה הערבית והאנגלית. שלט [illegible] "עיתונות זרה" יעלה את רמת בטיחות הרכב והנוסעים בו. [illegible] מסוכים מורחה אתה נמצא בתוך שטחי הקו הכחול. [illegible] מתל־אביב, פונים ימינה בצומת הכפר הירוק, נוסעים [illegible] חמש דקות עד לצומת מורשה. נכנסים לכביש חוצה [illegible], כביש חדש, חד־מסלולי, לא צפוף. נושמים ורץ־לארץ. על [illegible] סוגי רכב — צבאי ובעל לוחית כחולה. כל רכב אחר [illegible] גם על הירוקים כמדים, וגם על הכחולים, [illegible].

[illegible] כגרה אינו מחריש מאומה, לא יכול לחדש, אחרי שנת [illegible] מצולמות, מאמרים, פרשנויות. מצד אחר, מחפשים את [illegible] את האקשן; צורך אובססיבי להיקלע לאיזו מהומה, [illegible] את חרם, לחוש טעם של פחד, להתחכך באבנים [illegible] לחזור ארצה לעורך, לספר שהייתי בתוך [illegible] שלא קרה לי כלום, בנס כמובן. מצד שני ברור, שכל [illegible] חרום לסילוקם של אנשי התקשורת מן השטח, לכן, [illegible] עם אפשרות גישה חופשית לכל מקום מועדף. [illegible], אמר הקריין "שקט יחסי שורר בשטחים". היום, [illegible] האפשרויות פתוחות.

[illegible] זה "פורד אריקה", מילא עוד בתל־אביב אחר כל [illegible] לחציית הקו הכחול. ברגע שמחסום צה"ל [illegible] לקלקיליה, הופיע מאופק, הספיק הצלם המנוסה [illegible] של שנת אינתיפאדה אחת, לתת הוראה אחרונה: [illegible] לחלון את השלטים בערבית ובאנגלית. [illegible] אחרת הם מוציאים אותנו מסה". וכך [illegible] — שלטים, לחיילים — מרדדים.

[illegible] מספיקים עוד לראות את האנדרטה [illegible] לכניסה לקלקיליה. גל אבנים בשטח [illegible], מחומן של לפני ה־9 בדצמבר 1987. [illegible], אומרת האנדרטה, זכור היכן אתה נמצא [illegible] שולם במקום הזה.

[illegible] מעטה לאריקה ברור, ולא עוצר את [illegible] הצלם הור מתפלא. אך [illegible]

בגלל המכונית, הם חושבים שזה משטרה". אנחנו בפנים, עכשיו צריך לשים לערבים שלט בערבית, כי הם בטוחים שזה רכב משטרתי. "במקרה כזה", אומר הצלם, "ישר מתחילים עם האבנים על הראש שלנו". אבל העיר קלקיליה ריקה, ואין מי שיזרוק אבנים. ריקה, זאת המלה הכי נכונה, הכי ממצה. לא ברור, אם יש או אין עוצר, אין גם את מי לשאול. לא ילדים, לא חתולים לא כלבים, לא

עיר. מהחלונות לא מציצים זוגות עיניים, ועל הגגות לא תלויה כביסה. אין נשימה, האוויר עומד. אף ג'ון ווין לא יצא מפינת הרחוב בשליפה, על שום חנות לא כתוב saloon, ואף תמונת מבוקש לא הודבקה על עץ. אבל קלקיליה, ב־10.00 בבוקר של יום ד' 30.11, נראית כמו עיר רפאים במערב הפרוע.

סיור של ארבעה חיילים מחויר את הסצינה למזרח התיכון, לסכסוך הישראלי־פלסטיני. ארבעה חיילים מסיירים בשיממון, ורק מהסיפורים אתה יודע, שבכל רגע המצב יכול להשתנות, שתוך שניות תסריח קלקיליה מעשן צמיג בוער, יושלכו אבנים, כדורי פלסטיק יחפשו את הרגלים. רק אם יקרה איזה פלונטר קטן — משהו כמו שלושה פצועים ומעלה, הרוג או שניים — יוותר הקריין על "שקט יחסי" ויבחר ב"התפרעויות בקלקיליה".

המושג "שקט יחסי" נוח מאוד, נרדמים איתו ללא הפרעה. נניח, שעבדתם כל היום והגעתם הביתה ואכלתם ארוחת ערב וישבתם מול הטלוויזיה וחיכיתם ל"מבט" וחיים יבין לא הזכיר אפילו במלה את אירועי היום בשטחים, כי אי־אפשר לדווח על כל שטות וקי הדברים נכנסו לשיגרה וכבר לא כל־כך מעניינים — אז שכחתם בכלל שיש אינתיפאדה, ואפשר ללכת לישון בשלווה ובנחת. ליד המיטה, אתם מדליקים הדיו מתוך הרגל והקריין חוזר ואומר "שקט יחסי שורר היום בשטחים". אתם, עם חיוך מתוק, כבר בדרך לחלום הראשון, ואז אתם "עולים" לשטחים וחייל אומר לכם: "כשיש שקט זה הכי מפחיד, אתה לא יודע מאיפה זה יבוא לך".

לפני שבוע הורידו את הפלוגה שלו מלבנון לשטחים וזה, כמו שהוא אומר, בכלל לא מתאים לו. "למרות שבלבנון נהרגים יותר חיילים, אני וכל החבר'ה כאן מעדיפים את לבנון. שמה יש לנו

המשך בעמוד הבא

הלו... חותם

"ט", כמו טרנספר

ברשימתו של עמירם כהן על "גנדי" ("חותם" 48, 25.11.88), אני מוצא מקום לשני תיקונים והערה אחת:

1. כותרת הרשימה — אטד — חייבת להופיע עם "ט", למרות שזהו סימן רשימתו של גנדי וראה שופטים, פרק ט', פסוק י"ד).

2. המשאיות, שהגדוד הראשון החרים בחיפה, נועדו להעברת היחידה לגליל ולא לביצוע טרנספר. מבצע מסאטא החל ב־7.5.48, ולא ב־3.5.48.

3. הכותב הצמיד לשמי תאור, אשר בלשון המעטה הינו אגרתי, ואיני יכול אפילו לנחש מניין צץ.

אלי שמעוני
תל־אביב

2. התואר שזכה בו אלי שמעוני ברשימתי, "אדם ששמו הפך לאגדה בפלמ"ח", ניתן לו על־ידי חבריו מן הגדוד הראשון, שאיתם שוחחתי ולא על ידי, כמובן.

3. אי דיוקים אפשריים נוספים, כפי שכותב לנו שמעוני, מקורם בגירסאות שונות וסותרות של היסטוריונים שונים, ועדויות של לוחמים מאותה תקופה.

4. שתי גירסאות מצאתי לכינויו של זאבי "גאנדי": על־פי הראשונה, כשהיה זאבי תלמיד בבית־הספר האזורי בגבעת השלושה, באחת ממסיבות הפורים, הוא גילח את ראשו, התעטף בסדין לבן וגרר אחריו עז.

על־פי גירסה אחרת, האירוע הנ"ל לא התרחש בפורים, אלא במקלחת המשותפת של הכשרת מעוז, ובלי העז. מכל מקום, מאז נדבק לו הכינוי "גאנדי". הואיל ומר זאבי סירב לשוחח עימנו, איננו יכולים לאמת גירסאות אלה, וייתכן שיש גם נוספות.

שתי שאלות בלבד

אין ברצוני להטריד את עמירם כהן, אבל שתי שאלות לי אליו:

1. מה זה "אתר"ז במילון המרוכז מצאתי: אתייר=איפון הנרו.

2. מנין נדבק לרחבעם זאבי הכינוי "גנדי" — מהמשפחה? מהשכונה? ממחנות העולים? מהפלמ"ח?

לדעתי, הקוראים מצפים לתשובה.

א. פורת

תשובת הכתב

1. אכן, אטד (שופטים ט' י"ד) כותבים ב"ט" ולא ב"ת", כפי שפורסם, ועם קוראי חותם הסליחה על השגיאה המחפירה.

גאנדי שווה לה־פן

קשה להבין איך גדל גאנדי בפלמ"ח והתחזק בצבא עד הגיעו לעמוד בראש מוסד חשוב כמו מוזיאון ארץ־ישראל. יש לדרוש מהנהלת עיריית תל־אביב לפטרו ואני פונה בראש ובראשונה לתנועה הקיבוצית ואוהדיה, לא לבקר במוזיאון עד שיפוטר.

העם הצרפתי ידע מהר להרחיק את לה־פן אל השוליים הפוליטיים. נדע גם אנו בעוד מועד להעמיד את גאנדי במקומו הנכון.

סנדר דקל
עין השופט

לא נגד פורת

התמונה שפורסמה בכתבתו של גבי בשן, "שבעת המופלאים", בגיליון "חותם" האחרון, לא נלקחה מאסיפת מחאה של עובדי רשות השידור כנגד הנחיות המנכ"ל פורת, כפי שנרשם מתחתיה.

מפגש

הגר

עַמִּי —
נְתִיבוֹתַי לְהָגָר עִוְּתָה
גֹּדֶר דְּרָכַי
תְּפִלּוֹתַי שָׁחֳם.
הָגָר —
מַחְלְפוֹת דָּמֵךְ כְּדָמִי
אֲדָווֹת קוֹלֵךְ כְּעוֹרְקַי
בַּאֲשֶׁר אֶפְנֶה אֶשָּׂא
הֲמִיָּתֵךְ הַשּׁוֹקֶקֶת
בִּבְדִידוּת וְהוֹרָה,
אֶת תְּמוּנַת כְּעָתִי
עַל אֹסֶק דְּהוּי אֲרֶשֶׁת,
מִבַּעַד לְצֶלֶם חֲזוֹנֵךְ
כִּכְבָרַת מְכוֹרָתִי כָּךְ מַבָּטֵת
מִיַּחֶלֶת
לִתְקוּמַת
כְּנָגֵף.
בִּתְקוּמָתָם —
תְּקוּמָתִי.

هاجر
[illegible] —
[illegible] سبلي الى هاجر
[illegible]
[illegible]
هاجر —
[illegible]

● איתן קלינסקי

שמואל בונים

ריבונו של עולם, כועס

בוקר אחד זימן הקב"ה ללשכתו את המלאך גבריאל. גבריאל בא בריצה לעשות רצון קונו. "גבריאל," אמר הקב"ה בפנים חמורים. פני המלאך החווירו (תמיד כשהקב"ה פונה אליו בשם המלא ולא ב"גבי", סימן שהוא כועס). "אני רוצה לומר לך, שכל העניין הזה שם למטה נמאס לי. כן, בפירוש נמאס! השד יודע (סלח לי על הביטוי) מה הם חושבים שם לעצמם. הפכו את כל העניין הזה של אמונה באל עליון למין חנות מכולת. לאיזה סחר מכר. ועוד מעיזים להשתמש בשמי לכל המניפולציות המלוכלכות שלהם. עושים עסקים בשמי! חותמים בשמי על צ'קים. עורכים חוזים בשמי. מי נתן להם את הרשות לכך?! אלף פעמים אמרתי להם: **לא תישא את שם יהוה אלוהיך לשווא**. וחסו דבר אל הקיר. מי שמכם? וכל העניין הזה עם ההלכה...! אמור לי, בבקשה, מי היה זה שהמציא את ההלכה הזאת? אני אתפוס אותו יום אחד, יהיה לו חושך בעיניים. פשוט מוציאים לי שם רע. עושים צחוק מדברי, מן התורה, היפה, האצילה שניסיתי להקנות להם.

"קח, למשל, את **"ואהבת לרעך כמוך"** רעיון יפה, הומני. נכון? לקחו ופירשו את דברי: ואהבת לרעך אם הוא כמוך, אבל אם הוא, חס וחלילה, שונה ממך — יורדים לחייו. אוכלים האחד את השני, והכל בשם שמים. יושבים להם שם בבני־ברק ורוצים לנהל את העולם. וזה... מה שמו? נו, זה שיושב בברוקלין. אני מכיר אותו לא מתמול שלשום. פתאום נעשה לי צדיק גדול. עשה את עצמו לשליח שלי עלי אדמות ונותן פקודות. תאמין לי, שאני מתבייש להראות את עצמי בין הבריות. בעולם כבר מראים עלי באצבע. קצת כבוד!

"קצת כבוד! רוצים להתפלל? בבקשה שיתפללו להם בשקט. רוצים לאכול דווקא כשר? שיהיה להם לבריאות. אף כי ראיתי שפה ושם, בלי להזכיר שמות... כן כן, ראיתי. אני בא בטענות? אבל למה כל דבר, כל... אני לא יודע מה - מלווים בצעקות עד לב השמים? מרוב הצעקות שלהם אני נאלץ לסגור את החלונות, אפילו ביום חמסין. או, אתה שומע?!... תסגור בבקשה את החלון. אני אראה להם - אל חנון ורחום!

"מה אתה שותק? אמור משהו..." גבריאל ניסה לומר משהו על עשרה צדיקים בסדום, אבל הקב"ה היסה אותו. "עזוב אותי עם הנוסטלגיה. שמע, גבי, תעשה לי טובה - קח את מיכאל, קח עוד כמה מלאכים ותרדו למטה. תן להם שם באבי אביהם. תעמיד אותם במקומם. תכניס להם קצת שכל בראש. והעיקר - שירדו ממני. שאם לא כן... אני לא יודע מה שאני אעשה להם. תאמין לי, שהייתי יורד בעצמי, כמו אז ביציאת מצרים, אבל אני עסוק. אתה רואה פה על השולחן את כל המפות, התרשימים והמספרים... ובכן, אני מתכנן שניים־שלושה עולמות חדשים, ואני מקווה לא לחזור על הטעויות שעשיתי בפעם הקודמת. זו אמנם הוצאה גדולה... אתה יודע כמה עולה לי כל עולם? אבל כדאי להשקיע. אולי לעת זקנה יהיה לי קצת נחת. גבי, רד מיד לפני שהם יסבכו אותי עוד יותר בעסקים שלהם ויחתמו על צ'קים, שאין להם כיסוי."

מג'אט סובחי, 14. "פתאום התפוצץ לי בפנים"

(המשך מעמוד קודם)

טנקים. מה יש לנו את עצמנו. ללכת בתוך קלקיליה או, מה שהכי מפחיד, בתוך הקסבה של שכם, חשופים ומוגבלים, זה מבחינה פסיכולוגית קשה מאוד. אז כמה שזה נשמע אבסורדי, אני מעדיף את לבנון".

קלקיליה כבר מאחורינו ועשן לבן מלפנינו. הנה זה מגיע, אבל לא. הצלם המנוסה בכלל לא מתרגש. "זה לא בלגן, זה שום דבר." תראה לו עשרה סוגי עשן, והוא ידע איזה מהם הוא אינתיפאדה ואיזה סתם עשן ואף מכל התקוממות. "אם העשן לבן — זה מזבלה"; וואלה צדק, מזבלה, עם ריח של מזבלה, המזבלה של טול־כרם. טול־כרם היום שקטה, פסטורלית. איכר חורש עם חמורו שטח אדמה ואנפות רגועות מתעסקות בענייניהן. אנשי מילואים מאכלסים מחסומים, הם באים עם הרכב הפרטי שלהם, לוקחים צ'אנס, שמש חורפית מחייכת לכולם, אך לא זוכה לפידבק. ערבי מחייך לא רואים בכלל. חיילים, רק כשה"אריקה" עוברת מחסום ונדמה להם שהיא מכוונתיהם, מנופפים ביד, מעלים חצי חיוך, לא עוצרים את הרכב לבדיקה. תענוג.

לאורך כל הכפרים נשמר השקט. לא אבנים, לא בקבוקים, לא צעקות, לא מהומות, שקט. אבל סימני המלחמה נראים בשטח בבירור. כל העצים בצידי הדרכים נעקרו. חלק מהגזעים עדיין מוטלים בצד הכביש. במקומות שהכפר מגיע עד הכביש, הרים צה"ל גדרות לגובה, יותר מעשרה מטרים. בקטע הזה יהיה למי שירצה לזרוק בקבוק תבערה בעייה רצינית.

מה עושים תושבי המקום? לא רואים הרבה מהם בשטח. חלקם עובדים בעבודות חקלאיות. גרפקו להם קצת הזיתים השנה, קצת הרבה. היו מהומות, היה עוצר זמן ממושך, הם ישבו בבית, הזיתים הבשילו על העצים. מנהיגי האינתיפאדה הבינו, שזה לא עסק, שיש חיים גם בצד האינתיפאדה. ההוראות להצתת מהומות צומצמו ועכשיו מנסים להוציא טיפות שמן אחרונות מהזיתים. עבור תושבים רבים, אם אין שמן זיתים — אין פרנסה. וכמו בכל מלחמה, על קיבה ריקה לא נלחמים.

פתאום זה התפוצץ לו בפנים

היעד הטבעי הבא — שכם, נבלוס. "פה כל יום יש בלגן", אומר הצלם הזר. "מי שרוצה לראות אקשן, צריך לבוא לכאן מוקדם בבוקר ולחכות". זה מה שעשינו. נכנסנו לשכם, ישר לתוך הקסבה. השוק בשיא פעילותו, השעה 11.00. בננות מטריפות, תפוחים ענקיים, תמרים יפהפיים. אין בשוק מקום לזוז, רק לעמוד ולקנות. כל שכם ירדה אל השוק בהיסטריית קניות. הצלם יורד מהרכב לברר פרטים, יש לו איזה מוכר שווארמה שמספק לו אינפורמציה באופן קבוע.

אני, שבשלב זה צמאה עד מאוד, מחליטה לרדת לקנות כוס מיץ גזר. המיץ משגע, שקל אחד בלבד. בתל־אביב יבקשו על אותה כוס ארבעה שקלים. התושבים מביטים בחשדנות מסוקרנת ולי ברור, שלמרות האנגלית שלי, להם ברור שאני ישראלית.

שני מוכרי עיתונים צעירים, משהו כמו שתיים־עשרה, מתקרבים אלי. אני עומדת מולם ומנסה לפחד, זה קשה. קשה להאמין, ששני זאטוטים כאלה יוציאו, למשל, סכין ויפגעו בי. עוד צעד לעברי, ועכשיו אני בטוחה, שמתחת לעיתונים הם מחזיקים משהו רע, רע ומפחיד מאוד.

תוך דקה אני בתוך המכונית שלנו, קצת מתנשמת, קצת פוחדת. הצלם מזהיר אותי, שזו הפעם האחרונה שאני מתנתקת מהם. אין ספק, מבחינתי. נו, ומה האינפורמציה שהבאת ממוכר השווארמה? אז ככה, היום השוק פתוח רק עד השעה 11.00. היו ויכוחים בין "פתח" ל"חמאס". "פתח" רצה, שהשוק יהיה פתוח כל היום, "חמאס" רצה לסגור. אלה אמרו ככה ואלה אמרו ככה, בסוף החליטו לפתוח עד 11.00.

הצלם מחליט למצוא עמדת תצפית טובה, כך שחיילי צה"ל לא יראו אותנו, ואנו לא ניפגע מהאינתיפאדה. אנחנו מתמקדים ומחכים. סביבנו מתאספים ילדי המקום. הם רואים את השלט בערבית, ומשתמשים באנגלית שלהם. "איך קוראים לך ולך ?" חשוב להם לראות בדיוק מה יש לנו במכונית. החשד לא נס לרגע מהעיניים המתוחות. תגיד, אני שואלת אחד מהם, מה עשית כל השנה האחרונה? "כמעט שלא למדנו, רוב הזמן אנחנו בבית. אני הלכתי לעבוד". לעבוד? איפה? "בחנות שלנו. יש לנו חנות למצלמות." ואתה גם זורק לפעמים אבנים? "לא, אני רק יושב בבית". באיזו כיתה אתה לומד ? והוא מסביר שהוא בכיתה ז'. ואיך אתה רואה את המצב, את האינתיפאדה? "הישראלים באים לכאן ואנחנו מגרשים אותם, כי זה מקום שלנו. הם יורים עלינו, אז אנחנו זורקים עליהם אבנים. שילכו מכאן".

לילד יש סיפור קשה על בן השכנים, שהרים אתמול איזה חפץ שהחיילים זרקו, וזה התפוצץ לו בפנים, ועכשיו הוא בבית־החולים, שרוף. יש להם גם משהו להראות לנו. "בואו, בואו איתנו", הם מבקשים. אנחנו מצטרפים אליהם. מאחורי הבניין נמצא בית הקברות של שכם, ממש בתוך העיר. הם לוקחים אותנו לקבר. "כאן קבור תינוק, שנהרג לפני חודש, תצלמו, תצלמו". אין עדיין מצבה לקבר, רק ענפי עצים ודגל אש"ף. הילדים מותחים את הדגל. מישהו אומר פתאום: תראו, יש למעלה חיילי צה"ל, הם צופים בנו. צ'יק־צ'ק המצלמה מתקתקת, וכולנו מסתלקים מהמקום.

הצלם אומר, שצריך לזוז מהמקום, לפני שיגיע סיור של צה"ל ויזרוק אותנו החוצה. מקבלים החלטה לנסוע בדרך עקיפה לבית־החולים של שכם — "איתיחד".

בבית־החולים מקבל אותנו דר' ג'מל הסם. מדברים רק אנגלית, כותבים אנגלית. דר' ג'מל מסכים לעשות לנו סיור אצל נפגעי האינתיפאדה. היה איזה מקרה היום? אנחנו שואלים. כן, הוא משיב, מקרה אחד של נער, שנפגע מכדור פלסטיק ברגל. לא ברור מה קרה. אתמול, אני אומרת לו, דווח על שני נפגעים באיזור שכם, איפה הם? לא היו שני נפגעים, הוא אומר לי, היו שבעה. אני בעצמי קיבלתי לאשפוז ארבעה. אפשר לראות את המקרה של הנער שנשרף בפניו? כן, הוא אומר, ולוקח אותנו אליו.

מג'אט סובחי, בן 14, מנסה לתאר את אירועי אתמול. "החיילים זרקו משהו על הרצפה. אני נגשתי, הרמתי את זה וסובבתי, ואז זה פתאום התפוצץ לי בפנים". יותר מזה קשה לו לומר. דר' ג'מל אומר, שבימים האחרונים הגיעו עוד שלושה מקרים דומים. הסיפור הזה התגלגל מהר החוצה. דובר צה"ל נתבקש להגיב, והכחיש מכל וכל קשר כלשהו של צה"ל למקרים הללו.

דר' ג'מל מצביע על שלושים מיטות, שתפוסות כרגע בבית־החולים על־ידי מקרי אינתיפאדה. כמה זמן מאושפז נער, שחטף כדור פלסטיק? אני שואלת. זה תלוי איפה פגע הכדור ומאיזה מרחק, הוא משיב. בכל מקרה הוא עושה פצע גדול ומכוער שמשאיר אחריו צלקת מכוערת. איך אתה מעריך את הפגיעות של הזמן האחרון? יש פחות פגיעות, לא נהרגים כל־כך הרבה, אבל בכל זאת כל יום קורה משהו. אתה נראה צעיר, זה לא קשה לך לראות את המקרים האלה כל־כך הרבה זמן? "מתרגלים, חוץ מזה, אנ[י]

[...]את הגאמה, אני צריך לנסוע לאיטליה לעשות בחינות גמר [...]י ברפואה, אבל ממשלת ישראל לא מאשרת לי את [...]ארץ. אני לא מבין למה, וגם מסתבר שאין לי כל־כך [...]ירות".

[...]נגל חרר חורת על עצמה. שלוש־ארבע מיטות, שבהן [...] נערים וסביבם המשפחה. בחדר מבודד שוכבת נערה, [...] אכול מכדור גומי ברגלה. לא רוצה לדבר, לא רוצה [...]

[...] לבית החולים, העיר עדיין רגועה לחלוטין. הצלם אומר, [...]אני לא נסתר, יותר מדי שקט. יום בלי אבן זה יום לא טוב, [...] נסתבה, שיש לכך הסבר. מחר הולכים לפתוח את כל [...] השעריים, ואז יהיה כאן שמח. היום רק מתכננים את [...]

[...]החלטה לנסוע למחנה הפליטים בלאטה, והצלם אומר: "אני [...] את רוצה, תלכי ברגל. אני גם לא מחכה לך, כי את [...]עשות משם". אז בלי בלאטה. אני מבקשת לדבר עם כמה [...]ים. הצלם עוצר לי ליד קבוצת גברים. הם לא מוכנים [...] מדברים אנגלית, לא מדברים." אחרי רגע ניגש אלי [...] המשיכים לחייו. כן, הוא מוכן לענות לשאלות.

[...] באינתיפאדה?

[...] העולם שמע את זעקתנו. גם מה שערפאת עשה, שהכריז [...] עצמאית, זה חשוב מאוד בשביל העולם.

[...] איצותה?

[...] תוך הסם. מה אנחנו יכולים לעשות בשביל המאבק? רק [...]ית. אנחנו סובלים מזה, אבל זה לא משהו שיפסיק את [...]בה.

[...] שתקום מדינה פלסטינית ?

[...] אני מאמין. תראי, יש לנו זמן. לא השנה אז עוד שנה, [...] ובסבלנות, אנחנו מחכים.

[...] האינתיפאדה לא גוועת?

[...] אינתיפאדה לא מתה. היא ממשיכה לנשום.

[...] בגוש שקט של אינתיפאדה אינה מציגה תמונת־מצב [...]הם נאמת אפסו הכוחות? האם יש אפשרות להתלקחות [...] אלימה יותר? למי יש מלה יותר חזקה, ל"פתח" או [...]לחמה ילד יום, שלום או מלחמה, או סטטוס־קוו? על רקע [...] השרופים על חוטי החשמל ברחובות העיר, אפשרות [...] רחוקה מאוד.

[...]יים, לכל היותר שלושה

[...] נראית רחוקה גם ב"אלון מורה". שלמה דורון, קצין [...] הביטחון של אלון מורה: "האינתיפאדה הולכת וגוועת. אני [...] שנועיים־שלושה לא יישאר ממנה זכר. הערבים [...] שלא השיגו כלום בשנה הזאת. אפילו הצהרת [...] של ערפאת לא הביאה כלום. הם לא השיגו כלום, רק [...] איש. אנשי האינתיפאדה היום הם אנשים עייפים. כ"ט [...] השנה שקט יותר, מאשר בשנים שלפני האינתיפאדה. [...] הראשונים דווחו 40־60 מקרים ביום, היום בקושי שניים־[...] העולם מדבר כבר 40 שנה על פלסטינה, או מה. זה הכל [...] יחסי ציבור, ושלהם, של הערבים, יותר טובים משלנו".

[...] תושבים את אלון מורה השנה?

[...] משפחות עזבו, הם לא אמרו שזה בגלל האינתיפאדה. [...] כאן ארבע משפחות חדשות.

[...] מסכם את השנה מבחינת היישוב?

[...] לא חל שום שינוי. המשכנו לעבור, לטייל, ללכת [...]מות.

[...] לומר, שאתם לא פוחדים לנסוע בכבישים בגדה ? [...] יש זכוכיות מצופות נגד חדירת כדורים).

[...] בטוח שכמה דברים השתנו. השיקול — מסוכן או לא [...] תפקיד מרכזי, אבל בדרך־כלל ההחלטה היא [...] בסך־הכל שלושה אנשים התקינו מגן זכוכית [...] ברור, שכל האוטובוסים עברו טיפול דומה. [...] הערבים אפשר לומר, שהם לא ניסו לפגוע במשך [...] השנים.

[...] מבקש לשנה הבאה?

[...] לנסוע בביטחון, בלי נשק, כמו שנוסעים בתל־אביב. [...] הגעת למסקנה, שמצב כזה אפשרי, רק לאחר [...] הבעיה הפלסטינית?

[...] למצוא פתרון, אבל הפתרון הוא לא מדינה פלסטינית. [...] לא מדברים על שום הסדר אחר, רק מדינה. קודם [...] ואחר־כך בגבולות 47, הם עדיין רוצים לזרוק אותנו [...]

[...] זאת מדינה פלסטינית, מה תעשה ?

[...] אשאר כאן. אני לא רוצה לחיות בין הערבים, אני [...] מדינת ישראל.

[...] אם תעזוב?

[...] את המולדת שלי, את הבית שלי. במובנים כספיים מדובר ב־45 אלף דולר. לא באתי לכאן כאוכל־חינם, אף אחד לא נתן לי בית בחינם. אני רוצה לחיות כאן ולהרוויח בכבוד ובשקט את פרנסתי.

משם, לרמאללה ולירושלים. נוסעים בכביש שכם־רמאללה. אני לא זוכרת כביש, שסביבו נוף כל־כך יפה. במיוחד בשעות של בין ערביים, כשהשמש שוקעת בין ההרים וזורקת על האדמה ברק זוהר, שעוטה כמין הילה את האיזור כולו. עד שמגיעים לג'לג'ון. על הכביש, למעלה, עומדת קבוצת חיילים וצופה בטלסקופ משוכלל על הכפר ששוכן למטה, בתחתית. חזר. אנחנו נעצרים, החיילים מפסיקים לצפות. קצין ניגש אלינו ומבקש לא לצלם, מבקש יפה. הצלם מוותר. אין כל קושי בזיהוי המתרחש. ילדים רצים בכל סמטאות הכפר ומיידים אבנים. חיילי צה"ל עוסקים במרדף אחריהם. הרמקול משמיע אזהרות בערבית, והקצין אינו שוכח להזכיר: "לא לצלם".

רמאללה. עיר סטייל, אפילו לחוסיין יש כאן בית. גם כאן נפש חיה לא מראה הוכחות לקיומה. בתים מפוארים, וילות, גינון ססגוני. אנשים אין. ריק.

ירושלים. שוב נסיעה קצרה מאוד, מעלה הר אחר ואנחנו חזרה בארץ, בעיר הקודש. גם כאן, אומר קולגה, עבר יום רגוע לחלוטין. מחר, מחר מתחילה האינתיפאדה מחדש. פותחים את בתי־הספר וכל הסיפור יתחיל מהתחלה. הרבה סרטים יעברו במצלמות.

מכשיר הקשר בניידות המשטרה בעיר מודיע: ישיבת אדרת כהנים — נזרקו אבנים, אף אחד לא נפגע — עבור. וכעבור שתי דקות — נמצאה תמונה של ערפאת בעיר העתיקה, התמונה הוסרה — עבור.

למחרת החלו הלימודים בבתי־הספר היסודיים. הקריין דיווח על התפרעויות, על נפגעים. יום נוסף של הבעיה הפלסטינית.

שלמה דורון, קצין בטחון ב"אלון מורה". "הכל שאלה של יחסי ציבור"

אינתיפאדה במספרים

ימים: 365

★

הרוגים ופצועים

פלסטינים שנהרגו בגדה המערבית: 142

פלסטינים שנהרגו ברצועת עזה: 80

הרוגים במיתקן הכליאה "קציעות": 2

חיילי צה"ל הרוגים: 2

אזרחים ישראלים הרוגים: 6

★

עצורים ומגורשים

עוד כביש, עוד עץ, עוד בית

כשיגיע למו"מ, מה שיהיה בשטח זה מה שיקבע, אומרים אנשי פסגות. בינתיים עושים מיגון לשמשות המכוניות, מצטיידים במכשירי קשר והולכים עם נשק גלוי וצמוד. הוויכוח על ההתיישבות ביו"ש הסתיים לדידם, אבל קיימת אצלם תחושה שלמדינה לא איכפת מה יעלה בגורלם

מאת עמירם כהן צילם בועז לניר

פסגות – לא התנחלות, יישוב

חייל מלווה ילדים במונית

"אנחנו מנסים להסביר לעם את מה שחלק מתעם שלנו לא רוצה להבין: שזו עוד מלחמה במלחמות ישראל. מלחמה ללא טנקים, ללא ארטילריה ואפילו ללא קטיושות. אלא שהפעם החזית היא פה, והמלחמה היא על השיגרה, על חיי היום־יום. המטרה שלהם לשבור אותנו, לגרום שתהיה עזיבה, שהיישובים באזור יפסיקו להתפתח, שיהיה קיפאון. בהתאם לכך, אנחנו בונים את הטקטיקה שלנו, במטרה לאפשר ליישובים להמשיך בחיים הנורמליים.

"בקרב הזה, שנמשך כבר שנה, בסיכום הכללי — ניצחנו. מתנהלים חוגים, יש תרבות, כבר שנה שלמה פועל ביישוב המתנ"ס האזורי. פעמיים בשבוע מגיעים לכאן מכל האזור 400 איש לפעילויות, מלימוד ערבית מדוברת ועד ריקודי עם. אנחנו ממשיכים לנסוע כאן ביום ובלילה, עם הילדים ועם הנשים. הנשים ממשיכות לנהוג לבדן גם בלילה. לא הפסקנו ליום אחד. אני לא מכיר מישהו, שביטל נסיעה".

האינתיפאדה היותר בעייתיים בגרה. לאורחים כמונו מומלץ בהחלט להמתין בצומת הגבעה הצרפתית — רמות־אשכול לחכות בסבלנות למתנחל כלשהו, השב ברכבו מעבודתו בעיר, או לטיוף צה"לי, העושה דרכו בכיוון אל־בירה.

כל מי שעושה דרכו לפסגות, לבית־אל, למעלה־מכמש, לעפרה וליישובים אחרים בחבל, עוצר בצומת זה ונותן לך טרמפ או ליווי מעריפים כאן, אם אפשר, לנסוע בשניים, או לחמתין לאחד האוטובוסים הצהבהבים של המועצה האזורית "מטה בנימין" המקבלים ליווי של ג'יפ צה"לי.

נוסעים בכביש ירושלים־שכם, העובר את שועפט, שגדלה והתרחבה הרבה צפונה מעבר לנוה־יעקב, את הכפר א־רם ואת מחנה הפליטים קלנדיה, את כפר עקב ואת השכונות הדרומיות של רמאללה. ברמאללה פונים ליד המסגד ימינה לכביש צר ומשובש, המתפתל בסימטאות העיירה אל־בירה. אם לא התברברת בדרכך עד לכאן והשלט היחיד "לפסגות" לא נמחק בספריי שחור, או הוטה לכיוון הנגדי — הגעת.

את הילדים, גם זה עשוי להועיל למטרה.

ראובן, מהנדס מחשבים העובד בירושלים, רק חודשיים וחצי בפסגות, וכבר חטף. ענייין של הסתברות. "נסעתי עם הילדים", הוא מספר, "לבית־אל לתדלק את האוטו באחת הסימטאות של אל־בירה..."

בשביל לתדלק אוטו צריך לקחת שישה ילדים?

ראובן: "הייתי לבד בבית ולא היה לי איפה להשאיר אותם. במחשבה שנייה, זה היה חוסר זהירות. עדיין לא הייתי במודעות של... אולי מפני שאני רק חודשיים ביישוב. שמעתי בום, חשתי במכה... והבחנתי, שנפלה לי חתיכה מהאוזן. לא ראיתי מי זרק, כי היה כבר חושך. הילדים נבהלו נורא, והרגעתי אותם והמשכתי בנסיעה. לא רציתי לעצור בגלל הילדים. נסעתי למוקד דרך השב"ג בשער... וניגשתי לחובש, שהוא במקרה שכן שלי. שם איבדתי את ההכרה לכמה דקות".

השאלה, האם הוא מהרהר, לאחר הטראומה שעבר אתמול, לעזוב... לירושלים — איננה עולה אפילו לדיון אצלו. "אם אני אעזוב... יפסיקו לזרוק כאן בקבוקים ואבנים?" — תשובה צפויה מא...

...ל הגברים המשרתים בסדיר ובמילואים. לכל אחד יש ...מה חוזר הביתה הוא מספר את החוויות. עד ...מה שקרוי "עם ישראל", לא הגיע ליהודה ושומרון. ...שמדובר במגדלים פורחים באוויר. מי שהיה "יותר ...במה שמדובר כמאגרי זהב. היה ניתוק. הלך רבין ...על־גבי אוגרות של מילואימניקים, שאנחנו מארחים ...תמיד קפה חם, כיבוד, טלוויזיה, טרמפ וכל מה ...שעושים טוב לכל חייל. פתאום עם ישראל רואה, ...יהודה ושומרון אין זנב וקרניים, שלא חופרים כאן זהב ...בסך־הכל. גם רואים, שהיהודים אינם מנשלים ...לחיות איתם בשלום, בתנאי אחד: שהערבים יכירו ...זכותנו בשטח".

...שנה כאן באופן קבוע פלוגת מילואים. אנחנו ...לך, כמה ק"מ מכאן. הם רואים משם, בלי משקפת ...המטולים בלוד. יותר טוב מכל ההסברים ...אחר־כך אנחנו מעמידים אותם כאן, 900 מטר ...שמפסגות מורחה עד הירדן אין כלב מת, ולא רק ...רוח ריק, מדבר. אנחנו רואים את התגובות של ...שמצליחים לחרור להיגיון שלהם, להיגיון של

...יישוב מחשבה, שהגל יחלוף כפי שהיו וחלפו ...וון ביורי לחם, שהשינוי שהתרחש השנה זו הוא

...חביב שהעוי לא מש מכתפו, משמש כמזכיר ...ירושלים ועבר לכאן בגיל 16, עם הוריו, שהם ...אלות שהתרכזו, בראשית שנות השבעים, סביב ...של הרב קוק, תמורה הרוחני של גוש אמונים. ...עם הוריו ליישוב אפרת, וחזר לכאן לאחר ...מכס, מרכזת הנערים ביישוב, דואגים להודיע ...נגשים כמשת בשער, מחלק "קלסטר" ...חוזה למילואימניקים, הרועים בשדה חיבש ...הגיע לכאן לפני רגעים אחדים נגים שער... ...לאשפט שהביא תלמידים מבית־אל ...חי שיהם טובים עם הערבים באלמורת... ...לאהלם ירשת. המסגד שלהם עבר ...לשמה קדושת כפתים של אנשים, את הכבב ...מני כל מיני קשרים בנערים. ירדנו ...שראל שיחקנו נגרם. היה משטה כזה מין ...הגיע כנים. בעיות שהתעוררו נפתרו עם ...שלנו עם שלהם".

...משה לא והן שנגות מאלת של היום. אבל ...לרון אינתיפאדה, היו פה גשם יהודי אבנים ...ערים עם הוריהם שלהם, עם המוכתר. טוב...

זהו סיכום השנה שהיתה, לפי שלמה (מומו) פילבר, תושב היישוב "פסגות" ומיסודו של גוש אמונים, יישוב קהילתי אופייני ל"חבל בנימין". בפסגות 70 משפחות, שעדיין גרות ב"מבנים זמניים", בני 90 מ"ר ו־75 מ"ר, ארבעה או שלושה חדרים, שבנה משרד השיכון. כל משפחה משלמת כ־100 דולר לחודש, דמי שכירות, לחברת עמידר, בעלת הדירות.

משפחות רבות כבר התחילו בבניית בתי הקבע שלהן, על מגרשים של כחצי דונם, במסגרת תכנית "בנה ביתך". זאת, על־פי תכנית המתאר של היישוב, שאושרה כבר על־ידי ועדת השרים לענייני התיישבות. משפחה שהחליטה להישאר, חייבת להתחיל בהליכי בנייה. כמעט כל התושבים עובדים בירושלים, מעורכי־דין ועד נהג משאית. בשנה החולפת עזבו שתי משפחות — "לא קשור לאינתיפאדה", מקדימים תשובה לשאלה — ושתיים אחרות הצטרפו ליישוב. אף לא אחד, מבקשים ממני לרשום, שינה תכניות בנוגע לבניית הקבע. יש קצת עיכובים, קבלנים לא מגיעים, עובדים יותר לאט, אבל "הבניה נמשכת".

"פסגות הוא יישוב ולא התנחלות" — מבקשים תושביו להקפיד על המינוח, בגלל הקונוטציה, שקיבלה המלה "התנחלות" בציבור. הוא הוקם על הפסגה הנישאה ביותר בגב ההר בחבל בנימין, כ־15 ק"מ מצפון לירושלים. כדי להגיע אליו, חייבים לעבור באחד מצירי

ואם אנזוב, יפסיקו לזרוק?

הגעת, לאחר נסיעה מתוחה של חמישה־עשר קי"מ בתוככי יישוב ערבי צפוף, כשגדר היישוב מרוחקת עשרות מטרים בלבד מהשכונה המזרחית של העיירה הערבית. "התנחלות על גבול יישוב ערבי צפוף", נאמר על כזו. אתמול נפגע בראשו חבר היישוב, ראובן אתר, מאבן שהושלכה על הוולוו הכתומה והישנה שלו באחת מסימטאות אל־בירה. האירוע התרחש עת עשה דרכו מפסגות לבית־אל, כשאיתו ברכב שישה ילדים מגיל שנתיים עד ארבע. שלושה שלו ושלושה של שכן.

האבן הגדולה למדי ניפצה את השמשה שליד הנהג, חדרה לרכב ופגעה בעוצמה באוזנו השמאלית של הנהג. תנוך האוזן נותק והוא איבד דם רב. כך המשיך לנהוג עד ליישוב, מרחק של כ־900 מטר. אצל החובש איבד את הכרתו, והובהל להדסה הר הצופים, שם נתפר ותנוך אוזנו חובר מחדש. היום הוחזר הביתה. ראובן, קצת חלש מאובדן דם וקצת נרגש "מה היה יכול להיות, אילו האבן היתה פוגעת לא בי, אלא חצי מטר אחורה באחד הילדים". בלוויית הילדים, שגם הם עדיין נרגשים אבל כבר לא מבוהלים כל־כך, הוא מראה לנו את הרכב הרגום, ששברי הזגוגית המנופצת עדיין מפוזרים על מושבו הקדמי. לא קשה לשכנעו להצטלם לעיתון, גם

...בהתייחסותם אידיאולוגית. רובם, בוגרי מרכז הרב ...וחבר של המפד"ל. בבחירות האחרונות זכה כאן המפד"ל ...שלושה למימד. "אלה בטח מחכים לפיצויים", ...הסיפור על פציעתו של ראובן אתר לא נמסר ...הסיקול הוא פנימי שלנו. האם להרים טלפון ולהודיע", ...והמשמש כאן, בין היתר, על תקן של דובר וקצין־קשר

...לו נהתחלה מחשבה", הוא מגלה, "לקחת את הרכב ...עם ששת הילדים שהיו בו, ולהעמיד אותו מול לשכת ...אולי זה היה מעורר את האנשים שם להבין כמה

...עוצרים באל־בירה

...נשקל כאן, גם בהתאם ליכולתי לסייע ליחסי הציבור ...גם ממילא, של המתיישבים: מלחמה ללא ליאות, ...על הלגיטימציה שלהם. "מבחינה זו, לשנת ...הם אומרים — "היה תפקיד חיובי ביותר". ...אני מודה, שיש לנו בעיה לא פשוטה של הסברה בעם. ...עשתה לנו שירות אדיר. היא הביאה ליהודה ...משלם המסים ובסיועם של ה"ה רבין ושומרון,

זה נגמר. היום אין קשרים, אף אחד לא יורד יותר לחנויות. את הירקות קונים בירושלים. לא תראה יהודי, שעוצר באל־בירה. אם קורה לי פנצ'ר — אני לא מצפה שיעזרו לי. פותח עיניים לכל הכיוונים, מוטורולה, נשק צמוד. גם אם זה ייגמר, אני לא חושב שאי־פעם המצב יחזור למה שהיה לפני האינתיפאדה".

גם הערבים אינם נכנסים עוד לפסגות, מלבד בעלי האישורים, שעוברים בדיקה מדוקדקת בשער, והפועלים של הקבלן הערבי, הבונה את מבני הקבע ביישוב: "מישהו צריך לבנות את מדינת היהודים", מנחך המזכיר. אגב, מפעל המים של רמאללה מצוי בתוך הגדר של פסגות. יושבים להם על השיבר.

בכל זאת — אני שומע מהם — עדיין ישנם אנשים, שמסתכנים לרדת לאל־בירה לעשות טסט לאוטו. הרבה־הרבה יותר זול מאצל היהודים. מתנחלים שבונים, עדיין יורדים פהושם לסגור עיסקה עם קבלן שיפוצים, אלא שנזהרים הרבה יותר: אם לפני שנה הסתפקו באקדח מוסתר מתחת לחולצה — למה להרגיז אותם — "עכשיו יורדים עם נשק רציני, גלוי. שומרים על הרכב ומוקחים עין לכל הכיוונים".

אבן מדי רבע שעה

היגוע הקטלני ביריחו השאיר כאן משקע כבד. שיחות רבות, בעיקר בקרב הנשים המרבות לנסוע עם ילדים, עוסקות בשאלה איך להתנהג "כשקורה משהו". פולקלור שלם כבר יש על מעשי הצלה מופלאים.

אפרת פילבר: "אני מפחדת, מודה. אומרת את תפילת הדרך, מסתכלת טוב לצדדים, נוסעת לאט. כי אם האבן תפגע, כשהאוטו נוסע במהירות, זה הרבה יותר קטלני. הידיים מוכנות כל הזמן לשלוף את הילדים ולהעיף אותם מהרכב. כי אם קורה משהו, בקבוק תבערה, נגיד, הרכב הוא מלכודת אש. כמה פעמים זרקו עלינו, דווקא כשהיינו באוטובוס, והאינסטינקט שלי היה לקפוץ עם הילדים לאמצע האוטובוס, בלי לחשוב אם זה בקבוק או אבן...אולי זה מה שיציל אותי".

לפני חודשים אחרים נכווה קשה דב קלמנוביץ, מבית אל, מנהל חשבונות ביישוב, עת עשה דרכו מפסגות לבית־אל.

אפרת: "בדיוק חמש דקות אחריו, נסעתי עם הילדים לבית־אל, להביא את האחות. היה משהו, שעיכב אותי חמש דקות. אילו לא הייתי מתעכבת, אמרתי לעצמי, זה בהחלט יכול לפגוע בנו. היתה לי הרגשה נוראה. באותו לילה לא ישנתי".

מיגון הרכבים הוא סיפור חם, שהולך עכשיו בהתנחלויות. "הרבה יהודים עושים מהעסק הזה את הווילות שלהם", אומר לי שי בן יוסף, קצין הביטחון ב"מטה בנימין".

אתה יכול להחליף את השמשות בפרספקס שקוף, אותו חומר פלסטי שממנו עשוי הקוקפיט של מטוס, השקעה של אלפיים ש"ח בקירוב לרכב משפחתי. אתה גם יכול להדביק מבפנים יריעת פלסטיק שקופה, קוראים לזה כאן "טאפטים", משהו בדומה למיגון שעל בקבוקי המשקה התוסס. הרבה יותר זול, הרבה פחות יעיל, אבל מונע התפזרות רסיסי הזכוכית במכונית, ולעתים את חדירת האבן. ראובן לא הספיק למגן את רכבו, ואולי היה קיים אצלו גם העניין של "לי זה לא יקרה". עכשיו הוא ימגן. לא ייקח עוד צ'אנסים: "יעלה לי אלפיים, מה לעשות".

לירות לפני האבן

"יש שיטות איך להקדים ירייה לאבן", אומר לי נותנחל, העושה, עקב עבודתו, כ־3000 ק"מ בחודש. אקדחו של האיש כבר הותרם בעבר, לאחר שלקח חלק במרדף אחר מיידי אבנים.

"לומדים לפקוח עין. אתה לומד איפה הם צפויים להסתתר. לפחות חמש־עשרה פעם הקדמתי אותם. אם אתה נוסע לאט, אתה תראה אותו מוציא עין מאחורי הקיר. אם הוא יתכה, שאני אעבור - קרוב לוודאי שיפקשש. כדי לפגוע, הוא צריך לצאת מקדימה, או מהצד. אם אתה מכיר את המקומות ושולח עין לכיוון, אתה תראה אותו, וירייה באוויר לכיוון - תנטרל אותו. נוסע לאט, שם ברקס ושומר קשר־עין. מי שנראה להם אחד שעוקב, שמחפש אותם, הם לא יזרקו...אצלי כל הזמן האקדח בהיכון. כל תנועה חשודה, יורה... יש בעיה בלילה. אבל בלילה גם לו יותר קשה לזהות אותך, לאמוד מרחקים".

חברה נוספת ביישוב, ורדה במברגר, נפגעה לפני חודשים אחדים מאבן בראשה, ושכבה שלושה שבועות חסרת הכרה. על־פי הסטטיסטיקה, שמנהלת המועצה האזורית, ועל־פי יומן האירועים הנרשם ב"מוקד" — מדי רבע שעה, בממוצע, מושלכת אבן על רכב יהודי, ושלושה אנשים נפגעים מדי יום במרחב השיפוט של "מטה בנימין" (חמש מאות קמ"ש, 32 יישובים, 1500 משפחות).

נותנים לנו אבן ביד, ומובילים אותנו להצגת־תכלית למכוניתו של נתן אורן, אחד הרכבים, שהחליפו חלונותיהם לפלסטיק. משליכים את האבן בעוצמה על החלון. זו חוזרת אלינו בנקישה עזה, כלעומת שבאה, וכמעט פוגעת בנו. עובד. לא רק שעובר, אלא אף קשור לנחמות הקטנות, שיש כאן לחבר'ה: כמה וכמה פעמים לאחרונה, אבנים שחזרו מהחלונות הממוגנים של רכבים יהודים, ניפצו שמשות של רכבים ערבים, שנסעו לתומם בכביש.

רבין, שמיר, והעבודה של גאנדי

יותר מהמיגונים למיניהם ובוודאי יותר מהנשק, סומכים על המוטורולות. מתאים בעיקר לנשים. מוטורולות ומכשירי קשר אישיים הם הלהיט עכשיו. יעל אורן, גננת העובדת בירושלים, חייבת לעשות במכוניתה פעמיים ביום את הדרך הלוך וחזור. גם בערבים, לפעמים.

יעל: "קודם כל משתדלים, שהכל יהיה באוטו "פיקס". לא לקחת סיכונים להיתקע בדרך. דבר שני, החלפנו לחלונות משוריינים מפרספקס". לא, נשק אין לה, והיא לא מעוניינת: "אם חס וחלילה אהיה במצב...אני לא מאמינה שאהיה מסוגלת לירות. נשק זה לא בשבילי. אני גם לא רואה בזה פתרון, כלירות בהם. מכשיר קשר זה הרבה יותר יעיל. אני מעדיפה מכשיר קשר, שיבואו לחלץ אותי".

מעל מאה ועשרים משפחות, כעשרה אחוז מבתי־האב במרחב "מטה בנימין", כבר רכשו או שכרו (80 ש"ח לחודש) מכשירי קשר מיוחדים לרכב, שפותחו במיוחד למטרה זו בחברת מוטורולה. במכשיר הזה מותקן, בנוסף לערוצים הרגילים, לחצן־מצוקה מיוחד, הקשור למוקד צבאי 24 שעות ביממה.

אם יש לך מכשיר, מספרים תושבים שהסתכנו, ונקלעת למחסום או למארב אבנים — בדרך כלל זה בא ביחד — או גרוע מזה, הושלך עליך בקבוק תבערה, יגיע לעזרתך, תוך שניות, ג'יפ סיור. "אבל בסך־הכל המצב די מרכא", מודה אפרת פילבר, ששלושת ילדיה היו אתמול ברכב של ראובן אתר, שנפצע בראשו מאבן. "לא רק בגלל המצב, שהוא קשה לעצמו. יותר בגלל ההרגשה, שמפקירים אותנו. אומרים לנו, שאין מה לעשות, שככה נצטרך להמשיך". הגישה, שבוטאה לא פעם על־ידי רבין ואחרים ואשר אומרת, כי מי שבחר לחיות כאן לקח על עצמו אחריות אישית וסיכון פיזי — איננה מקובלת פה מכל וכל.

מומו: "הרי הממשלה, שהחליטה שכאן יהיה ישוב ייהודי, אינה יכולה לבוא ולומר: לסקטור אחד במדינה אי־אפשר להבטיח ביטחון". ולא מדויק: חמשת הקרוונים הראשונים עלו לכאן לפני שמונה שנים, בניגוד לעמדת הממשלה. אך ממשלת הליכוד

המשך בעמוד 22

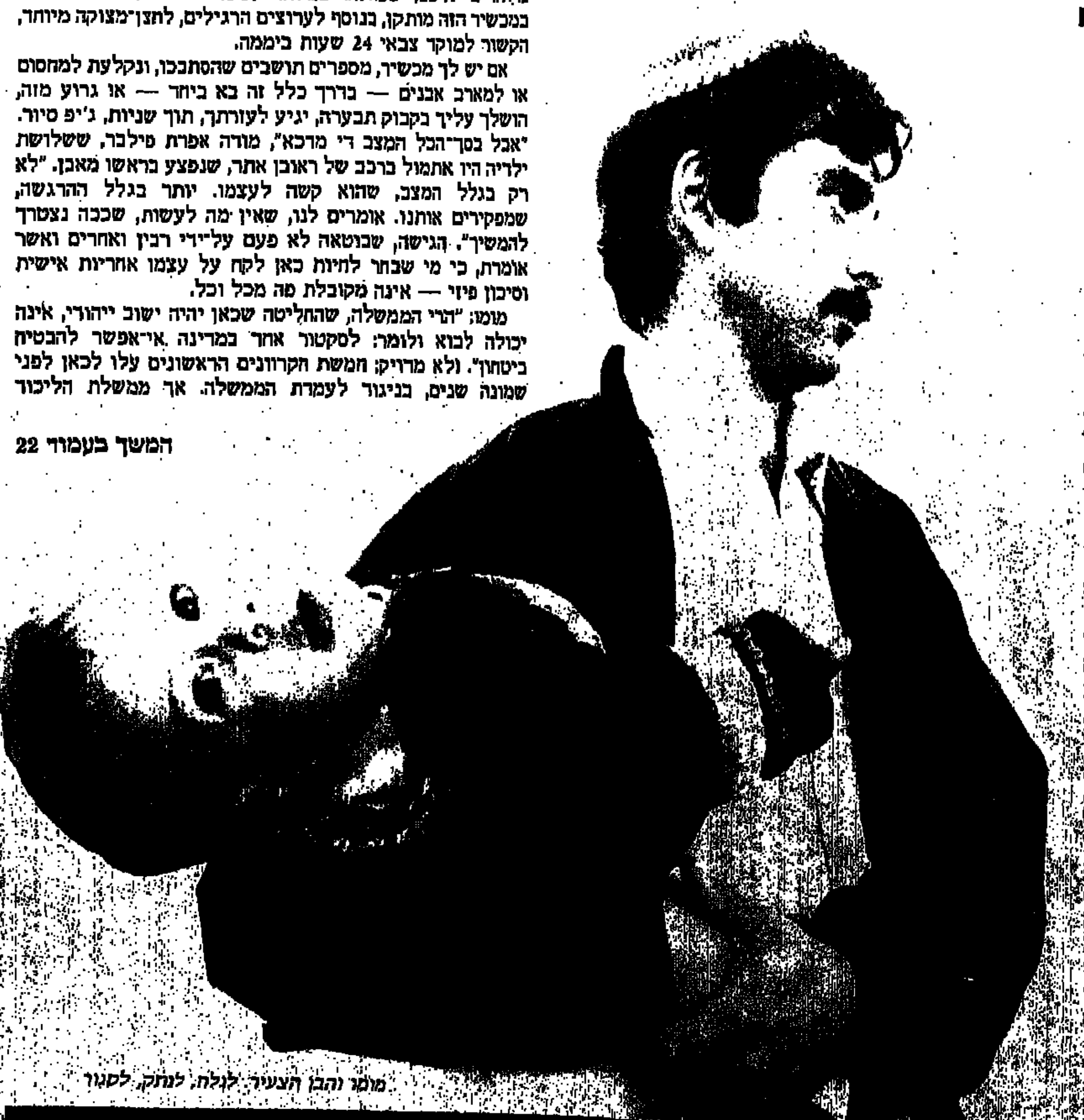
מומו והבן הצעיר: לגלח, לנתק, לסגור

ללא מלים

העיתונות הפלסטינית גוועת, 24 עיתונאים פלסטינים עצורים במעצר מנהלי. מעל גבי "חותם" יוצא ראש אגודת העיתונאים הפלסטינים בפעם הראשונה בקריאה פומבית לאיגוד עיתונאי ישראל: אנא, עזרו לנו, אל תתנו לעיתונות הפלסטינית למות בשקט!

מאת ורד לוי

צילם בועז לניר

השעה היתה 11 בלילה. חאפז ברגוטי זוכר, שבדיוק שמע את צפצופי הפתיחה של מהדורת החדשות ברדיו מונטה קארלו. הוא עמד על מירפסת ביתו בכפר דיר גאסנה, שליד רמאללה, ועישן. במקביל לרדיו, נשמעו קולות רעש ורחש משונים. ההמולה שהגיעה לאוזניו נראתה לו קצת מוגזמת, ביחס למהדורת חדשות לילית, והוא החליט לרדת לראות מה העניינים.

אז גם דפקו בדלת. הוא שאל — מי זה. המוכתר, נשמעה תשובה. ברגוטי פתח. מעבר לדלת היה באמת יוסף, המוכתר של הכפר. לידו — כמה קצינים וחיילים. הוא יצא החוצה לקראתם והתכוון לשאול מה העניין, כשפתאום תפס שהבית מוקף חיילים. שישה או שבעה ג'יפים חנו לא רחוק משם. החיילים היו בכל מקום — מתחת לעצים, בחצר, מאחורי שיחים, עשרות חיילים.

ברגוטי חיפש מילים ולא מצא. אחד הקצינים הקדים אותו: איך קוראים לך? — חאפז ברגוטי. הקצין עשה 'כן' עם הראש, ושאל בנימוס: אתה רוצה לבוא איתנו? אף אחד לא רוצה ללכת איתכם לשום מקום, אמר ברגוטי. אבל אם זאת פקודה, אבוא. זאת פקודה, אישר הקצין. טוב, תן לי שתי דקות להתלבש, ביקש ברגוטי.

הקצין הסכים, והכל נראה כמתנהל ממש על מי מנוחות, אלא שאז התחילה אמא של ברגוטי לבכות ולצעוק — תעזבו אותו. הוא ילד טוב. הוא עיתונאי ידוע. הוא לא עשה כלום. מה אתם רוצים ממנו. הקצין חיכה קצת שהיא תירגע ואמר לה בקול די סימפטי: גברת, אין לך מה לדאוג. אני מבטיח שלא נעשה לו שום דבר. לא יקרה לו כלום. אני נשבע לך. ברגוטי לא יודע איך להסביר את זה בדיוק, אבל היה משהו אמין מאוד בקול של הקצין ההוא, שהרגיע גם אותו. כשיצא לבוש, מוכן ומזומן להרפתקה הלילית הלא צפויה שלו, כבר בשלה בו תחושה אינטואיטיבית שלא מבקשים את רעתו. לא ממש, בכל אופן; שרק רוצים לתהות על קנקנו ולהכיר אותו קצת. תחושה שלא הרפתה ממנו גם אחר־כך, ובמהלך הימים הבאים רק הלכה והתאמתה.

20 יום הוחזק חאפז ברגוטי ונחקר במגרש הרוסים. היחס אליו היה סביר. לא היכו אותו, לא התעללו, רק ניסו לשכנע אותו שיודה בעובדות הבאות — שהוא חבר ב'כוח 17' של הפתח, ושהוא אחד מאנשיו של אבו טייב.

יצא בזול

ברגוטי (38), עיתונאי פלסטיני, כתב 'אל קבאס' הכוויתי במשך שנים, לא הודה. הוא טוען אז בפני החוקרים שלו, והוא ממשיך לטעון גם היום — קשקוש. אין שום יסוד להאשמות האלה. לא רק, שאין לו כל קשר לאבו טייב, אלא שלדבריו, גם פירסם נגדו בזמנו מאמר חריף וציני. מי שמכיר קצת את חוקי המשחק הערביים, הוא אומר בלעג, יודע שלא יעלה על הדעת, שאחד מ"אנשיו" של מישהו יצא נגדו בכתבה. גם את זה הוא אמר לחוקרים שלו, וזה עיצבן אותם מאוד. כשביקש שיתנו לו את האפשרות להוכיח את דבריו, הם צחקו. חלק ניכר מהזמן הוחזק בבידוד. כשלא היה בבידוד, הוקף באסירים שכנים, שלקח לו, לדבריו, בדיוק חמש דקות לזהות אותם כ"שתולים" של השב.

אחרי 20 יום של חקירה, פחות או יותר סביב אותו עניין, באו, פתחו את הדלת, אמרו — שלום, אתה יכול ללכת. ברגוטי נעצר ב־18.4.88 ושוחרר לחופשי ב־7.5.88. מאז לא שמע — לא מהצבא, לא מהשב., לא מאף אחד.

ההסבר של ברגוטי למעצר המפתיע קצת שונה מההסבר שהציעו החוקרים שלו. ככתב 'אל קבאס' נסע בדיוק חודש לפני המעצר לירדן ולקהיר — עובדה שלא נשאה חן בעיני השלטונות בישראל. היה עוד איזה אירוע אחר קטן, שהתרחש ממש בסמוך למעצר. ברגוטי הזמין שניים מחבריו העיתונאים, ישראלי שעובד עבור הסי.בי.אס. ואנגלי שעובד עבור סוכנות ידיעות בריטית, לארוחת ערב בביתו.

באורח פלא, התקהלו איכשהו, על יד המכוניות שלהם (נושאי תגית 'עיתונות זרה') רכבים צה"ליים. הם חגו בחשדנות סביב מגוריו של ברגוטי והצליחו להכניס את השלושה ללחץ לא מובן. החגיגה התקלקלה עוד לפני שהתחילה. הישראלי והבריטי חשבו, שאולי כל העסק לא בריא במיוחד בשביל המארח שלהם, והם לקחו את הרגליים והסתלקו. ברגוטי היה מתוסכל ומעוצבן. אבל סביר להניח, שהיה שוכח מכל העניין, אלמלא מצא את עצמו כמה ימים מאוחר יותר, יושב במגרש הרוסים.

היום הוא יושב במשרדו במזרח ירושלים ועורך את השבועון החדש "אל עוסבוע אל ג'דיד" (השבוע החדש), ה'בייבי' החדש של חנא סניורה. סניורה, השוהה בימים אלה בחו"ל, החליט מטעמים השמורים עימו לנצל דווקא עכשיו את זכות הזיכיון להוצאת עיתון נוסף, ובחר בחאפז ברגוטי לעורכו הראשי.

ברגוטי, שממשיך מדי פעם לשלוח מאמרים פובליציסטיים ל'אל קבאס', נענה לאתגר בהתלהבות בולטת. יש לו תוכניות גרנדיוזיות להעלות את הרמה של העיתונות הפלסטינית, להראות לכולם שאפשר גם בתת־תנאים לייצר מגאזין אמיתי, שייבנה מעיתונות רצינית ו"אובייקטיבית", ולא רק מעיתונות מגויסת. לעניות דעתו, אם יהיה ל'אל עוסבוע אל ג'דיד' רשיון הפצה גם בעזה ובגדה, יגיע השבועון הזה ל־30־40 אלף עותקים. ביוזמתו ובמימונו של סניורה, הוא יצא החודש לאור ב־3000 עותקים, 64 עמודים, כריכת כרומו צבעונית, ולפי העדות של העורך שלו, בכל אופן, הוא הולך להיות אחד השבועונים היותר משמעותיים בנוף העגמומי של העיתונות הפלסטינית הדועכת.

חאפז ברגוטי יצא בזול. מאד בזול, אפילו. בסך הכל הוא היה עצור 20 יום. לא הרביצו לו, לא השפילו אותו, לא איימו עליו בגירוש, והוא זכה לפריבילגיה, שמעטים העיתונאים הערביים הזוכים לה — אמרו לו במה הוא מואשם. נסיבות מעצרו, האירועים שהובילו לו, ולא פעם גם הדרך שבה התבצע המעצר — היו מנת חלקם של הרבה מאוד עיתונאים פלסטינים בשלב זה או אחר של האינתיפאדה. למעשה, אפשר לספור על יד אחת את אלה שעובדים בפועל בעיתונות ושלא טעמו את טעם המעצר — המינהלי או "הרגיל". 50 עתונאים, כתבים ועורכים פלסטינים נעצרו מאז תחילת האינתיפאדה לפרקי זמן שונים. 24 מהם נמצאים ממש עכשיו במעצר מינהלי, רובם המכריע לתקופות של חודשים. במונחים המיספריים של העיתונות הפלסטינית, לדבר על 50 עיתונאים זה כמעט כמו להגיד כל העיתונאים. בסך־הכל מונה הבראנז'ה הזאת 150, 160 איש, כשבתוכם נכללים כולם — עיתונאים, עורכים, מזכירים, מזכירות, גרפיקאים אנשי מינהלה וכיוב'.

העיתונות הפלסטינית גוועת

האינתיפאדה, גם אם זה נשמע משונה, הוכתה מכה קשה בעיתונות הפלסטינית. לא שלפני ה־9 בדצמבר 87 ליקקו שם דבש. אבל מאז פרוץ ההתקוממות נעים נציגי התקשורת הפלסטינית במרחב בלתי אפשרי של תפקוד עיתונאי מקצועי מינימלי. חוץ ממכת המעצרים המינהליים, שדואגת לנטרל באופן עקבי 40־50 אחוז מהכוחות הפועלים בשטח, הפך גם הדיאלוג ההיסטורי עם הצנזורה הישראלית לפארסה. הפקודות המנדטוריות הישנות והטובות מורות לעורכי העיתונים הערביים להעביר לצנזורה כל חומר, ללא הבדלי תחום, קונטקסט או גיל. הפקודה מתמלאת בצייתנות, ולו מהסיבה הטריוויאלית, שכל אחד שם יודע כי הוא מוחזק כחסד. די בהינף־עט קצרצר של שר הפנים, על מנת לסגור את העיתון שלו לגמרי. על כל יום שעובר בשלום, בלי הנחתת הוראות חדשות על צמצום תפוצה או סגירה לכמה ימים, אומרים במזרח ירושלים — ברוך השם.

עקרונית, לא השתנה שום דבר מהותי בחוקי המשחק. הפרוצדורה נשארה כמו שהיתה. אותם נהלים. אותם סיכונים. אותם קריטוריונים בלתי ניתנים לצפייה מראש. אבל מבחינת מה שקורה בשטח, אפשר בשקט לחלק את חיי העיתונות הפלסטינית בשטחים לעד האינתיפאדה ומהאינתיפאדה. השנה האחרונה היתה שנה שחורה ומרה. עיתונים ושבועונים נסגרו, לצמיתות או לתקופות זמניות, בתדירות חסרת תקדים. היומון "אל־אוארה" נסגר לצמיתות. הבולטינים של ה־p.p.s.s. שרותי עיתונות פלסטינית, נסגרו גם הם. מערכות קטנות של מקומונים נמחקו מירושלים כלא היו. הצנזורה הכבידה את ידה ועשתה שעות נוספות במחיקת קטעים ממאמרים ופסילת כתבות שלמות.

בנוסף להקשחה ולהקפדה היתרה, מצונזרים, מאז פרוץ האינתיפאדה, לא רק מאמרים מקוריים שאינם מוצאים חן בעיני הצנזור, אלא גם מאמרים שמצטטים העיתונאים הערביים מהעיתונות הישראלית ומעיתונות זרה. העיתונאים הפלסטינים אומרים — הגענו למצב אבסורדי. למעשה, אין לנו אפשרות לכתוב על שום נושא שנוגע לחיים שלנו. אי־אפשר יותר לקרוא למה שאנחנו עושים עיתונות, במקרה הטוב זו מתורגמנות.

ראש האגודה שלהם, רדואן אבו עייש מרחיק לכת עוד יותר. העיתונות הפלסטינית גוועת, הוא אומר. לפני ששואלים כל מיני שאלות מתוחכמות, צריך לשאול אם היא עוד קיימת בכלל. את רדואן עצרו יום אחד לפני שפרצה האינתיפאדה. בין התאריכים 8.12.87 ו־27.5.88 הוא ישב באנצאר. אפשר לעשות את החישוב מאיזה כיוון שרוצים — זה יצא תמיד שישה חודשים. מתוך תשעה חברי האגודה, חמישה ישבו במהלך השנה האחרונה במעצר מינהלי, כל אחד שישה חודשים לפחות.

רדואן יושב במשרד שלו בירושלים המזרחית ומחייך: למה הם עצרו אותי? אי־אפשר לדעת. אני "תיק סורי". גם אי־אפשר לדעת מתי יעצרו אותי שוב. אולי מחר, כשיקראו את הכתבה הזאת. רדואן חושב, שהצנזור בישראל יכול לקחת חופשה בלי בעיות. העיתונאים הפלסטינים בעצמם, עושים לו את העבודה ממילא. אם רוצים או לא, הוא טוען, זה חודר לתודעה ומשתלט על המוח. לפי דעתו, עוברת כל כתבה ערבית היום צנזורה בשלוש תחנות: 1. במערכת, בשלב ההחלטה על מה לכתוב ועל מה לא. 2. בזמן הכתיבה והעריכה. 3. במשרד של הצנזור.

נהיינו פרנואידים, הוא אומר. אחרי הכל, שום עיתון שפוי לא יבזבז שעות וימים על נושא, שברור מראש שאין לו צ'אנס אצל הצנזור. כל ניסיון לאתר קריטריונים או חוקיות כלשהי, שלפיהם גוזר הצנזור את דין המאמר לחיים או למוות, מועד לכשלון. הטיעון של בטחון המדינה מעורר אצלו גיחוך קל. כל ילד מבין, שאין לזה שום דבר עם בטחון המדינה, משום שמדובר, רוב הזמן, בדברים שכבר פורסמו לפני כן באחת המדינות. מה לבטחון המדינה ולידיעה או פרשנות בעיתון פלסטיני על משהו, ששודר כבר בקול ישראל יום קודם?

הצנזורה הדרקונית, ההציקות לעיתונאים הערביים, המעצרים התכופים וההגבלות על מערכות העיתונים עצמן, כל אלה מרוקנים את העיתונות הפלסטינית מתוכן, מוציאים לה את הנשמה, ממיתים אותה באיטיות וביסודיות.

קריאה לעיתונאי ישראל

גסיסתה של העיתונות הפלסטינית מולידה, לפי רדואן, שתי תופעות משמעותיות. הראשונה, פרגמטית משהו — מספר הולך וגדל של כרוזים ועלונים. העיתונות הפלסטינית פשוט מאד יורדת למחתרת. אף אחד עוד לא עשה מחקר סטטיסטי, אבל רדואן מצידו בטוח, שאחוז קוראי הכרוזים המחתרתיים היום גבוה פי כמה מאחוז קוראי העיתונים ה"מתורגמנים". לדעתו, לא רחוק היום, שהתופעה תחרוג מהרמה של כרוזים, ושמערכות שלמות יפעלו ויוציאו לאור, בתנאי מחתרת, עיתונים של ממש.

(המשך בעמוד 22)

יצא בזול, חאפז ברגוטי

הרשימה המלאה של העיתונאים הפלסטינים העצורים במעצר מינהלי

1. סלאח זחוקי, 37, מירושלים. עורך ב"א־שעאב". נעצר בינואר 87. ישב בכלא רמלה 6 חודשים. נעצר שוב בספטמבר 88.
2. נעים טובאסי, 36, מחברון. כתב "א־שעאב" ברמאללה. נעצר במרץ 87 ל־6 חודשים. שוחרר. נעצר שוב בנובמבר. יושב באנצאר.
3. נבהאן כארשה, 35, מטול כארם. כתב ב"אל־פאגר". נעצר בפברואר 87 ל־6 חודשים. שוחרר ונעצר שוב באוקטובר השנה. יושב באנצאר.
4. אל־מוטוו'קל טהא, 31, מקלקיליה. יו"ר אגודת הסופרים הערביים. היה העורך של "אל־אאודה". נעצר בפברואר 87 ל־6 חודשים. שוחרר ונעצר שוב באוקטובר השנה. יושב באנצאר.
5. מניף פאראג', 24, מבית לחם. עורך וכתב במשרד עיתונות בבית לחם. נעצר בפברואר 87 ומאז לא שוחרר. יושב באנצאר.
6. אדנן דמירי, 32, מטול־כרם. כתב ב"אל־אאודה" לפני סגירתו. עצור ממרץ 87. יושב באנצאר.
7. עבדללה עוו'ד*, 36, חבר מערכת "אל ביידר אסייסי", רמאללה. נעצר באמצע 87 ולא שוחרר. מואשם בפגיעה בבטחון המדינה. לא ידוע לאגודה היכן יושב.
8. **באסם ספיכת**, 26, כתב ב"אל־פאגר". מטול־כרם. נעצר במרץ 88. יושב באנצאר.
9. **אחמד טוואטה**, 32, מבית פאגיר. כתב של משרד עיתונות בבית לחם. נעצר במאי 88. יושב באנצאר.
10. **מחמוד רמאחי***, 42, כתב "אל־פאגר" ברמאללה. ממחנה הפליטים גלאזין. נשפט על עבירות בטחוניות ל־5 שנים. יושב בג'ניד, ליד שכם.
11. **מוסא ג'רדאט**, 38, מסער, ליד חברון. כתב אל־פאגר". נעצר ביוני. שוחרר. נעצר שוב בנובמבר. יושב באנצאר.
12. **חסן עבדאללה**, 40, מירושלים. כתב ב"אל מיטאק", שנסגר בינתיים. נשפט ל־3 שנים על עבירות ביטחון ב־86. יושב באנצאר.
13. **נאיף סוו'טאט**, 31, מג'נין. כתב ב"אל־פאגר". עצור ממאי 88. יושב באנצאר.
14. **חאתם עבד אל קאדר**, 34, מירושלים. עורך ב"אל־פאגר". נעצר ביוני 88. שוחרר. נעצר שוב באוקטובר. יושב בכלא באר שבע.
15. **טלאל אבו אפיפה**, 33, משועפת. עורך ב"אל־פאגר". נעצר ביוני, שוחרר. נעצר שוב ביולי. יושב בכלא רמלה.
16. **מוחמד אבו־ליבדה**, 35, מירושלים. חבר מערכת ב"אל־פאגר". חבר בהנהלת האיגוד של העיתונאים הפלסטינים. נעצר בנובמבר ל־9 ימים. שוחרר. נעצר שוב. יושב באנצאר.
17. **סלאח אדירי**, 38, מבית לחם. בעל משרד עיתונות בבית לחם. נעצר באוגוסט 88.
18. **חסן אל חאטיב**, 35, מירושלים. כתב ב"אל־פאגר". נעצר בפברואר 88. יושב בכלא אשקלון.
19. **מוסא קוץ**, 30, מירושלים. נעצר באוגוסט 88. מאוים בגירוש. יושב באנצאר.
20. **רידה זורבה**, 30, משכם. פרי־לנסר בעיתונות מקומית. נעצר באוקטובר 88. יושב באנצאר.
21. **ריזאק בייארי**, 28, מעזה. כתב ב"א־שעאב". נעצר באוגוסט 88. יושב באנצאר.
22. **ג'מאל פראג'**, 27, מדהיישה. פרי־לנסר. מאויים בגירוש. נעצר באוגוסט 88. יושב באנצאר.
23. **חסן סרנדאח**, 35, ירושלים. כתב ב"א־שעאב". נעצר באוגוסט 88. יושב באנצאר.
24. **הישאם אבו תומא**, 33, מטול כארם. כתב "אל־פאגר". עצור מיוני 88. יושב באנצאר.

*עבדאללה עוואד ומחמוד רמאחי נשפטו על־פי כתבי־אישום, נאסרו, אך אינם במעצר מנהלי.

רדואן אבו עייש: קריאה לעזרה

שאריות העיתונות הפלסטינית

עיתונים יומיים:
"אל־קודס" (ירושלים). תפוצה מוערכת בכ־10,000 עותקים.
"א־שעאב" (העם). תפוצה מוערכת בכ־5,000 עותקים.
"א־נהאר" (היום). תפוצה מוערכת בכ־3,000 עותקים.
"אל־פאג'ר" (השחר). תפוצה מוערכת בכ־3,000 עותקים.

שבועונים:
"אל בידר אסייסי" (הגורן הפוליטי), תפוצה מוערכת 10,000 עותקים.
"אל פאג'ר" באנגלית. תפוצה מצומצמת.
"א־טליעה" בטאון התנועה הקומוניסטית, תפוצה מצומצמת.
"אל עוסבוע אל ג'דיד" (השבוע החדש). 3,000 עותקים.

ירחונים:
[illegible] (בריזה). ירחון נשים, תפוצה מוערכת – מעל 10,000.
"אל קאתב" בטאון ספרותי.

דברים נוראים קורים שם

מחנה פליטים רפיח. פגיעת כדור באזור המבושים. נער בן 16

„אנשי המרד" של מיכה קירשנר, הם אנשי האינתיפאדה. ישירים מול המצלמה, ללא כחל ושרק, עם פצעיהם, מומיהם וכאביהם. „סוחר בשר סרוזפשיסט" כינה אותו יגאל תומרקין, „פורנוגרפיה" הגיבו אחרים. בתצלומים שחור־לבן, הביא לנו קירשנר את „הזמן השחור"

מאת חיים מאור

שעת חצות במחנה המעצר קציעות, בנגב. במשך 6 שעות אני צועד הלוך ושוב לאורך שביל החצץ, החוצץ בין המיכלאות. אני מתבונן ומאזין בקפידה למראות ולקולות.

מעולם לא ספרתי את ימי המילואים ולא דאגתי לחופשות רבות ככל האפשר, כמו במילואים אלה בקציעות, היא אנצאר 3. לברוח. להתנתק. לא להודהם ולא להתקרנף.

כששבתי הביתה נשאלתי: איך היה? אילו זוועות ראית־עשית? התחמקתי מלהשיב. סירבתי לספר. למי יש לספר? לשם מה?

ביני לביני מצאתי את עצמי ממלמל: לא ראיתי ולא עשיתי שום דבר נורא. ואכן לא ראיתי זוועות מן הסוג שהבטיחו לי או שחששתי מפניהן. אחר־כך תפשתי את עצמי מהרהר: זוהי הזוועה. האטימות שלך, קהות החושים והרגשות. העובדה שאתה מוכן לקבל את זה כ„לא נורא". זוהי הלגיטימציה להתהוות הגרוע יותר והגרוע יותר ממנו...

שעות התבוננתי במרכיבים הבנאליים של הרע עד לאותה שעת חצות בה פסעתי בין המכלאות המוארות באור הקר והלבן של הזרקורים. האור סנוור את עיני כמבזק של מצלמה, ובבת־אחת קלחו מראשי ההשוואות החזותיות. ההשוואות מהן פחדתי יותר מכל: הנה שביל החצץ והנה הגדרות הכפולות... כזהו הסדר הגיאומטרי, הריקות והסימטריה... הנה הם מגדלי השמירה, רצפות האדמה המסתירות והמפרידות בין גוש לגוש. הנה המכלאות עצמן, דרגשי העץ, שירותי־השדה, המקלחות... הנה האש והנה העצים ואיה השה לעולה?

אני, סטטיסט במשחק־אימים, מחליף תפקידים מקרבן לתוקפן ומריץ בראשי את קסטות הזיכרונות מן הביקור במיידנק ונדהם כיצד — חזותית — הדמיון מצמרר...

אני מדגיש לעצמי: חזותית בלבד! ומוסיף: אסור להשוות. הסיטואציה, הנסיבות, הסיבות, התוצאות — הכל שונה!

ובכל זאת, העיניים אינן מרמות: הגדרות אותן גדרות, (אבל שם הזרימו חשמל), המגדלים אותם מגדלים, התאורה, הסדר, המכלאות, האוהלים — לא, שם היו צריפים. ומעל הכל אותה בירוקרטיה צבאית ההופכת את השפה הרגישה לצופנים מנוכרים. כך הופכים שמות של פרחים לעמדות סטנדרטיות עם תותחן צה"לי; ורדים הופכים לקוצים בחום המדבר, בלהט האינתיפאדה.

חלפו שבועות רבים מאז המילואים ההם והמראות שאינם מרפים מתקשחים לצלליות שחורות מצוירות על עצים, בדרך לתערוכה הבאה.

אנשי המרד

דומה כי אותה רגישות, אותם חיבוטי בטן, אותו דמיון ויזואלי טעון ומצמרר הוא שהניע ודחף את מיכה קירשנר, צלם־אמן־עיתונאי ב„מוניטין", לצאת למחוזות האינתיפאדה ולהאיר את התאים האפורים באור המבזק של מצלמתו.

הסופר דוד גרוסמן נשלח על־ידי „כותרת ראשית" לשטחים שמעבר לקו ושב עם „הזמן הצהוב". הוא סיפר את מה שידענו והדחקנו מתחת לשטיח הירוק של האדמה הנוראה הזו.

הצלם־אמן מיכה קירשנר יצא לשטח מצויד במכלול סדנת הצילום ואביזריה, כאנתרופולוג היוצא לתעד תרבות אחרת, ומצא את עצמו בעין־הסערה. התצלומים שהביא פורסמו בהמשכים בלווית הסברים עניינים, במוסף השבת של עיתון „חדשות", בחודשים ספטמבר־אוקטובר 1988. מדי שבוע, שני תצלומים גדולים בשחור־לבן, מנה מדודה של זוועה מאופקת ואסתטית לאורח המתרווח בכורסתו ומציץ בעיתון. כמו ב„פוטו־רומן", סיפור בהמשכים ל„אנשי המרד".

קרבנות? תוקפנים? מתנערים? מורדים? לא. אנשים. ללא כחל ושרק. ללא פוזה. ישירים מול המצלמה, עם פצעיהם, מומיהם וכאביהם. מה זה עושה לך? מה זה עשה לקירשנר?

התצלומים נתפשו כאונס־מנטלי, כחדירה פושעת לתודעה הקולקטיבית המנומנמת והמסתגרת. זה עשה רעש שהגיע מספר ארוות בשלולית המקומית. קירשנר רואיין צוטט והושתק.

כיום, בסטודיו המרווח שלו בלב תל־אביב הוא זהיר ומיואש. מעדיף להראות את התצלומים וקטעי העתונות. "תרשום מה שאתה רוצה מתוך מה שכבר אמרתי. אין ציטוטים חדשים, אין אמירות נוספות".

בין המילים אני קולט את מותו הסמלי של השליח, איש הבשורה אשר העמיד את הראי מול סרום החטאה.

"כשהתחלתי לצלם עיתונות הסתייגתי מצילום עיתונאי יבש שלא נוקט עמדה. היום אני חושב שמי שעושה את הציונות האמיתית מצילום נמצא בשטח... היום אני מרגיש את עצמי פחות חשוב ממה שחשבתי בזמנו.

גם הצילום עצמו נעשה פחות חשוב.

"יש בו המון כוח, אבל אני לא מאמין שצילום טוב שלי יעביר אי־פעם מישהו על דתו. אתה נוטה לתפוש עצמך מגודל האמיתי שלך. יש גם אלמנט של יאוש בעשייה עצמה. יאוש שהוא חלק מהסיפור המקומי, הידיעה שבעצם אתה לא עושה כלום. אני מאוד אוהב לצלם, אבל אני מייחס לזה אפקטיביות קטנה. אני מתחיל לשאול לאן מתדרדרת המרכבה הזאת"...

קירשנר עבר מספר תחנות של מודעות אל השדה. זה מאז ילדותו ב„חמת גדר", ברמת חשרון בשנות ה־50, אחרי מלחמת ששת הימים, יציאה ללימודים בארה"ב (1970). הצלחה כצלם עיתונות ב„מוניטין", תערוכת יחיד במוזיאון ת"א ועתה תצלומי „אנשי המרד".

"הזדעזעתי בששת הימים. ירדתי מהקונספט המאיר הרדיפה מסיפורי ירון זהבי („תסמבה") ומיחידה 101. לקח לי הרבה זמן להבין, שפה יש מימשל צבאי והמקופחים אינם נמצאים רק בדרום אפריקה או אמריקה. כילד, ידעתי כל פרט על איך גרטה לוטו קינג נרצח, אך לא ראיתי את המעברה שמול העיניים".

"רק כשהגעתי לניו־יורק, רק אז הבנתי מה עשינו בששת הימים, מה עשינו עם המעברות. בניו־יורק נתקלתי באנשים [illegible] פתיחות אחרת. מדברים על הכל חופשי, מעשנים חופשי.

"בניו־יורק הבנתי שני דברים: הבנתי שהפספוס הכי גדול של המדינה זו הצורה שבה טופל החינוך של אנשי המעברות והטמטום של הסטטוס־קוו שהגענו אליו אחרי המלחמה. עכשיו, ב־88', אתה מגלה במדינה אוכלוסיה שהסיסמה שהכי תופשת אותה זה 'תנו לי לנפל בהם'. אנחנו מדינה מטורפת וכולם מוקצנים עד הסוף. זה יאוש מוחלט. אני לא חושב שיש לי כוח להסיט ולנתב את העגלה. זה לא הזמן הצהוב, זה הזמן המושאל...

„אני חושב שהדבר הכי פחות אחראי שאני עושה זו: להמשיך לגדל את הבת שלי בישראל... אבל אינני רואה את עצמי עוזב. אני מפחד להיות מהגר. אני קשור ומחובר לכאן. יש לי געגועים לישראל של פעם במובן של ישראל עם תקווה. ישראל עם סוג של ציונות קונסטרוקטיבית — עבודה, תעשייה, קיבוץ, יצירה. כן, אני מתגעגע לזה".

תחנות־השבר של קירשנר עוברות גם ב־73', כאשר תפש ש"אנו מפסידים נקודות ואנחנו כבר יורים גם בילדים, אמנם ברגליים. אנחנו כבר לא עם־סגולה".

אחת מתחנות המודעות שלו קשורה בשואה, כמו רבים אחרים: "כל הסיפור בארץ הוא יצרי. מדינה של קרבנות השואה. ההורים שלי, רשמית, הם ניצולי השואה. למעשה, כולנו קרבנות השואה, ויש בחירה מהכחדה טראומטית ומקרינים את זה על כל הסביבה. לכן הכותרות הן 'שנית מצדה לא תיפול' זה מהפאניקה ולא מהראש".

אחרי שנים רבות של צילומי דוגמניות בתאורה ובסביבה יוקרתית ומבוימת: אחרי שנים של צילומי פורטרטים מבוימים של אנשים מן הצמרת השלטונית והתרבותית וסתם „עמך", הוא הגיע אל „אנשי־המרד". לא המרד על הכאונטי, לא צילומי אשליות־חיים אלא החיים עצמם, במלוא עוזם: המרד נגד היהודים — האינתיפאדה. תצלומי ערבים.

אבא, אתה מפיל את העץ

קירשנר, ברומה לאירווינג פן, בודד את דמויותיו מסביבתן מול המצלמה, וחושף את פגיעותן ישירות, ללא עטיפות. צער הוא שבר. צלקת היא צלקת ועיוורון של ילדה קטנה ערבייה הוא עיוורון שאין לו כפרה. רגש האשמה מתעמת עם הבחילה והכעס, "המוסר היהודי" מתמודד עם האטימות וקהות־הלב.

הבידוד הזה, החיתוך הנכון, מוציא את דמויותיו מן הבדידות האנונימיות. "מקומי נפגע בהפגנה" הוא ניסוח המזהם את השפה, ומנכר אותה. לעומת זאת פניו של אותו "מקומי", מבטו, עווית פיו, תנוחת גופו, הצלקות ושמו הנחשפים אלינו ישירות, מחזירים אותו למקומו הטבעי — אדם, בשר ודם, איש כמוני וכמוך. איש ש"חטף נציצים" ועתה תמונתו, כמו איקונין מאגי, מנסה להחזיר לך מתחת לתורה.

תצלומיו של קירשנר עוררו תגובות: מכתבים למערכת, הודעות טלפוניות, הערכה וזעם תוקפני.

יוסי ביילין כתב: "אני מרגיש טרגדיה משום שבטרגדיה כולם צודקים. זו גם תחושתי נוכח תמונותיו של קירשנר. הכדור בעכוז והרגל השבורה מעציבים מאוד, אך כדאי שנזכור, שאיננו נמצאים בצ'ילה או בארגנטינה של שלטון הקצינים. רוב הנפגעים לא נורו בהפגנות השלוות, אלא כאשר השתתפו בהפגנות אלימות. הטרגדיה של הפלסטינים היא גם הטרגדיה שלנו, כחברה המאבדת את הרוב היהודי וכחברה שנפגע בה הצביון המוסרי".

יעקב רוטבליט הגיב: „מה עושים לך העמודים האלה? אצלי הם מולידים תחושה לא נעימה שמולידה דפדוף מעט חפוז. לא נעים להתבונן בפצעים החשופים, במבטים החשופים, זה מעורר חוסר נוחות ותיכף מוליד אשמה רחוקה היטב".

תצלומיו של קירשנר חורגים מצילומי אינתיפאדה חדשותיים. הם מודעים עד לפרט האחרון לערכים האמנותיים ולאיזכורים החזותיים־היסטוריים. בזה אולי כוחם הריגושי, כי האמנות מרכזת ומחשפת את החומרים של החיים. עדשת המצלמה הפכה לזכוכית מגדלת הלוכדת את קרן־השמש ושורפת את הנייר שמתחתיה.

"נכון. אני לא תמים. אני לא יכול לומר, שכאשר אני ניגש לצילום כזה אני לא רואה את אירווינג פן, ריצ'רד אבדון או דיאן ארבוס או „פייטה" של מיכלאנג'לו או ג'וטו. אני פועל בתוך גורמה מתעדת, בתוך שפה חזותית".

היו שתקפו את תצלומיו כ„פורנוגרפיה" כי ראו בהם ישבנים ובטן עירומים. קירשנר מתרעם ובצדק: „מה התת־יפישות הזו? נכון, אלה תצלומים חושפניים. מדוע אי־אפשר להביט על תחת של נער בן 16 שכדור פילח את האגן שלו?" באותו טיעון הרי אפשר היה לפסול תצלומי גברים או נשים עירומים, על פי הכוונה או בכניסתא הגוים, כ"תצלומים פורנוגרפיים".

יגאל תומרקין יצא כנגדו וכינהו „סוחר בשר סרוזפשיסט" ושאל „מדוע לא תצלם את תאומי מנגלה?" על־כך משיב קירשנר: „באמת חבל מאוד שתאומי מנגלה לא צולמו באופן הזה. אילו צולמים אז היו מתייחסים בצורה כמעט תיעודית, הישירות שלהם יוצרת מאוד אפקטיבי".

על העימות עם אביו, ניצול שואה, הוא אומר: „דברים נוראים קורים שם והוא — אבי — אומר: בשואה קרו דברים יותר גרועים. אני אומר לו: אני לא משווה את השואה לאינתיפאדה, אבל לשאול שאלה אפשר? אין משהו דומה בייצריות? מעבר לבעיה הפוליטית יש כאן בעיה אנושית בסיסית. כשאבי אומר 'כשחוטבים עצים עפים שבבים', אני משיב: 'אבא, אתה מפיל את העץ'. נכון [illegible] יותר קשה, אז מה זה [illegible]".

„הזמן הצהוב" של גרוסמן חשף את המורסות, שמהן פרצה והתגלתה מוגלת האינתיפאדה. קירשנר קיבע את „הזמן השחור" בתצלומי שחור־לבן על נייר עיתון ברשת גסה. מי יודע [illegible] השנים? מי יודע האם האור בקצה המנהרה הוא אור הרכבת הבאה מנגד? אור המבזק של קירשנר הבהיק בתודעתנו המערפלת. אך מי יגרום להארה המבורכת? מי ישמיע פעם נוספת את בת־הקול: „מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?"

אשה בת 22. רימון גז חדר את הבטן ולתוך הרחם.

מחנה פליטים חן־יונס. ילדה את תינוקה בכלא. ביתה נהרס, בעלה עצור מינהלי

מחנה הפליטים ג'באליה. בת 9 חודשים. כדור גומי בעין

[illegible]

מאת ערן טאוס

בקבוק תבערה הוא נשק אכזרי שפגיעתו קשה. דב קלמנוביץ, תושב בית־אל, הוא אחד הפצועים הקשים ביותר מקרב היהודים החיים בשטחים. לובש כל שעות היום חליפת לחץ ופניו מכוסות במסיכה. אצבעות ידו הימנית נקטעו. „אם נפל בחלקי ואני מצליח להתמודד, אני שמח"

דב קלמנוביץ לפני הפציעה

ביום ראשון, ה־31 בינואר 1988, בשעות אחרי הצהרים, עשה דב קלמנוביץ (32), רואה חשבון, את דרכו ממשרדו שבירושלים לביתו שביישוב בית־אל ב' שבשומרון.

בשעה 17.10 פגע בקבוק תבערה ברכב שבו נהג. זה שינה את חייו מן הקצה אל הקצה. דב קלמנוביץ נכווה באורח קשה ב־75 אחוז מחלקי גופו. רק בימים האחרונים התברר לו עד כמה היה מותו קרוב, כאשר הסבירו לו כי סיכוייו של פצוע כוויות להמשיך לחיות מוערכים על־פי הסטטיסטיקה, המצרפת את גילו של הפצוע עם אחוזי הכוויות; או בלשונו: "היו לי כמעט מאה אחוז סיכויים לא לחיות". על כן הוא גם חושב עצמו, לפני הכל, כאדם מאושר משום שהוא נמצא בין החיים.

דב היה מאושפז חודשים אחדים בבית־החולים הדסה עין־כרם שבירושלים. הוא עבר ניתוחים רבים של השתלת עור, שחלקו הובא מבנק העור של צה"ל. לאחר שזה לא נקלט, הושתל בגופו עור, שנלקח מ־25 האחוזים בגופו שלא נפגעו. ההשתלה בוצעה בדרך של שיטוח או תרביות. אצבעות ידו הימנית, שנכוו באורח קשה, נקטעו.

באפריל הועבר לבית־החולים הדסה הר הצופים לשיקום. כעבור שלושה חודשים שוחרר לביתו, ומאז הוא נמצא במסגרת של אשפוז־יום: מדי בוקר הוא מגיע לבית־החולים, לצורך טיפול פיזיותרפי, ובשעה 15.00 עוזב את בית־החולים וחוזר בדרך־כלל לביתו.

רב קלמנוביץ, נשוי ואב לשלושה, נחשב אחד הפצועים הקשים ביותר מקרב היהודים החיים בשטחים, שנפגעו במהלך ההתקוממות. הוא לובש כל שעות היום חליפת לחץ על גופו, ועל פניו מסכה, המפעילה לחץ על הצלקות בכל שעות היממה. לפני השינה, הוא מחליף את המסיכה בכובע ג'ונס, מעין כובע גרב המשמש לאותה מטרה. חייו של קלמנוביץ מתמצים, בחודשים האחרונים, במאבק בלתי פוסק עם הפציעה, ובניסיון עיקש לחזור לשגרה ולחיים נורמליים. הוא מבקש לעשות כל מה שעשה בעבר, לבר, על אף כל הקשיים והמגבלות.

קלמנוביץ: "כמעט בלתי אפשרי להסביר לאדם בריא את מהות המאבק הזה על הדברים, שנראים כה שגרתיים ובנאליים, כמו לשרוך שרוכים בעצמך, לסגור את כפתורי החולצה ולהרים יד כדי להוריד צנצנת קפה. עבור אדם שידיו אינן מתפקדות, זהו קושי אדיר ומאבק הממלא את יומו. למזלי הרב, אני נמנה עם אלה, שאינם משלימים עם גורלם, הופכים פסיביים וזקוקים לשירות קבוע, אלא עם אלה המנסים למצוא פטנטים וטכניקות לעשות כל דבר, שעושה אדם נורמלי, למרות המגבלות."

"כפתרתי חמישה כפתורים"

כשנפגשנו בביתו בבית־אל ב', היה דב לבדו בבית. הוא מיהר להגיש לי בקבוק מיץ וכוס; הירבה להתעסק במערכת הסטריאו, החליף קסטות, הגביר והנמיך עוצמה. הכל בטבעיות, כאילו הדבר ברור ומובן מאליו.

פנחס ולרשטיין, ראש מועצת מטה בנימין, שדב קלמנוביץ משמש רואה־החשבון שלו, מספר: "הכל מוקסמים מעקשנותו ומלחמתו לשוב לפעילות מלאה. דב מגיע למועצה ועוכר, למרות הקושי האדיר שיש לו, ולמרות הקשיים, שיצרה נוכחותו בימים הראשונים, לסביבה בשל מצבו, אבל הוא הדביק את כולם בהתמדה ובאישיות שלו."

רב: "למזלי הגדול נפלה בחלקי אשתי, שהיא גיבורה ואינה מרחמת. לא מתוך חוסר אהבה, כי אם מתוך אהבה יתרה. היא מכירה אותי ויודעת עד כמה חשוב, שאחזור לתפקוד נורמלי, מדרבנת אותי, מקשה עלי ומפוננת אותי.

"לדוגמה, אחרי השלב השיקומי, אמרו לי לקנות חולצות ללא כפתורים, או עם כפתורים גדולים, שכן לכפתר כפתורים לא אוכל. הגעתי בשבת הביתה ואמרתי לאשתי, שתעזור לי לכפתר את כפתורי החולצה, כי רציתי ללכת לבית הכנסת. היא אמרה לי בפשטות — 'אני את הכפתורים לא אכפתר לך. אתה רוצה, תלך ערום'. ואז ישבתי, ובמשך עשרים דקות כפתרתי חמישה כפתורים. לאדם שאין לו אגודל, ואין לו אצבעות בכף יד אחת, זוהי משימה קשה למדי. גם בתחומים אחרים למרתי לעשות יותר ויותר, והיום אני נשאר לבד בבית עם הילדים, מחתל, מכין ארוחת ערב וכו'. יש עוד הרבה קשיים, אבל לאט לאט עושים יותר ויותר".

לדב קלמנוביץ צפויות לפחות ארבע־חמש שנים נוספות של ניתוחים, טיפולים וסבל, אבל הוא אופטימי למדי ומלא תקווה. ילדיו קיבלו דיווח מלא על מצבו, וראו אותו בשלבים שונים של השיקום. בני משפחתו מרוצים למדי מההתמודדות שלו וכן מהשיפור וההתקדמות במצבו. "כשבצעתי לראשונה את החלה בערב שבת, בידי השמאלית, פרצו הילדים במחיאות כפיים סוערות ובקריאות עידוד. זה מרגש, זה מעודד, וזה נותן תקווה". בנו בן ה־3 של דב מסביר לסובבים אותו בטבעיות, כי "אבא, זרקו עליו בקבוק תבערה".

הערכה לעמרם מצנע

בשנה האחרונה מרבים לשמוע מפי יהודים הגרים בשטחים, ובמיוחד בקרב אלה שנפגעו מידוי אבנים או בקבוקי תבערה, דברי ביקורת קשים על רמת הביטחון באזור, ועל מדיניות היד הקלה מדי של צה"ל. קלמנוביץ אינו מתבטא בנושא זה. הוא מסרב להביע את עמדותיו הפוליטיות, או לומר מלה על תחושותיו ביחס לרמת הביטחון, שחשים התושבים בנסיעותיהם באזור.

"אינני איש פוליטי, ואינני חייב לשתף את הציבור בעמדותי הפוליטיות" — הוא אומר. במקביל, הוא מרעיף דברי שבח ותמים על אישיותו ואנושיותו של אלוף פיקוד המרכז, עמרם מצנע, ומביע את הערכתו על היחס האישי שהפגין כלפיו, כשביקר אותו. "האלוף מצנע", אומר קלמנוביץ, "הוא אישיות בכירה, הנושאת על גבה את כל נטל ההתקוממות תוך שירות יומם ולילה, זאת, בלי קשר לעמדותיו הפוליטיות, שאינן ידועות לי".

בקבוק התבערה, שנזרק לעבר מכוניתו של קלמנוביץ, היה מיועד כנראה לאוטובוס אגד, שאמור היה לעבור במקום באותה שעה. אך קלמנוביץ משוכנע, שלא היה מאירוע זה משום צירוף מקרים, שהרי אין מקריות או צירוף מקרים על פני האדמה. ההנהגה הניסית הסתיימה, משנכנס עם ישראל לארץ ישראל. משהגיע העם לנחלתו, שולט בכל כוח על־אנושי, הקובע את ההתרחשויות ומוליך את הטבע, וזוהי ההנהגה הטבעית.

רב קלמנוביץ: "גם אם הזוג על כביש ירושלים שכם אלפי סיורים ממונעים, לא היתה נמנעת פציעתי. נקבע משמים, שקלמנוביץ צריך לקבל בקבוק תבערה ולהתמודד עם זה ועם אמונתנו. יסורים באים על האדם, כדי לכפר על עוונות של כלל ישראל, וזוהי זכות גדולה להתייסר למען עם ישראל. אני מוותר על היסורים האלה, אבל אם נפל בחלקי ואני מצליח להתמודד, אני שמח."

דב נוסע יום־יום במונית לבית־החולים. הוא חייב לנסוע ברכב ממוזג, מכיוון שהעור המושתל אינו נושם ואינו מווסת חום. על כן הוא חייב לשהות בטמפרטורה ממוזגת כל הזמן. בדרכו, הוא עובר יום־יום במקום שבו נפצע.

קלמנוביץ: "אחטא לאמת, אם אומר שאינני מפחד מאוד, אבל אין סיבה שאעזוב את בית־אל, שם אני גר זה שבע שנים. מכיוון שגם אם הייתי גר בירושלים ונוסע לבקר בבית־אל ב', הייתי נפגע מבקבוק התבערה. הדבר נגזר עלי ואינו קשור למקום מגורי. המגורים בבית־אל הם חלק מן המלחמה על ארץ־ישראל."

מצטט את הרב עמיטל

ברקע שיחתנו מתנגנת קסטה של אברהם פריד. מדי פעם מפנה דב את תשומת ליבי למילות השירים, אחד מהם מרגש אותו במיוחד. זהו שיר ששמע, כששב הביתה לראשונה מבית החולים. נאמר בו, כי השם ינקום כל דם יהודי שנשפך. בשיר משולב גם פסוק, שנוהגים לומר בתפילת יום השבת לזכר יהודים שקידשו שם שמים: "יהודה לעולם תשב וירושלים לדור ודור". קלמנוביץ מאמין, שפסוק זה מבטא יותר מכל, כי נצח ישראל לא יעקר ולא ינתק מארץ־ישראל לעולם, יהיה אשר יהיה. הוא מרבה לצטט את הרב יהודה עמיטל, שלמד אצלו בישיבה, והוא מקורב אליו ומרבה להיפגש עמו. הוא מספר, כי בתקופה שנפצע היה הרב עמיטל בשליחות בחו"ל, שמע על פציעתו בדרך מקרה, ואז שב לישראל. משדה התעופה, נסע ישירות לבית־החולים, כדי לבקרו.

כשהיה תחת השפעת מורפיום בבית־החולים — הוא מספר — יצר קשר עם אנשים בודדים בלבד, בעיקר עם הקרובים לו ביותר, אשתו וילדיו. את הרופאים, למשל, לא זיהה, ולא היה מסוגל להידבר עימם, אך כשנכנס אליו הרב עמיטל, זיהה אותו מיד, ואף דיבר עימו בצלילות.

כמו הרב עמיטל, הוא מאמין שכאשר יבוא מלך משיח ויראה לכל את הדרך הנכונה — יהיו אלה אנשי השומר הצעיר ומפ"ם, שיטשו מדרכם, יאמרו "טעינו" ויילכו בדרך האמיתית, שהרי הם נגלי אידיאולוגיה.

סיפרתי לדב קלמנוביץ, כי אני חש שהוא הפך לסמל בקרב ציבור גדול, בעיקר בקרב היהודים ביהודה ושומרון. הוא עונה, כי "אני עצמי איני חש כסמל, וההתמודדות שלי היא מחוסר ברירה. אבל, אנשים מחפשים סמלים ומוצאים בי סמל למלחמה על ארץ־ישראל, ולמאבק אישי קשה בפציעה קשה."

לחיזוק הדברים, מראה לי דב ספר שקיבל במתנה מיחידת המנות הצבאית, שבה שירת במילואים בשנים האחרונות ולאחר שנפצע בתאונה בעת שירותו בשריון). על הספר "מקומות קדושים בארץ־ישראל", מאת אהרון ניר, נכתבה ההקדשה הבאה: "עומדים אנו משתאים אל מול התנהגותך האצילה, אמונתך המוצקה ויכולת מאבק, מכלול המהווה דוגמה, מופת ומקור לחיקוי בעם כולו. אנו נושאים תפילה לאבינו שבשמים לרפואתך המלאה והמהירה, ומגישים לך בזאת את הספר מקומות קדושים בארץ־ישראל, למליהם הקרבת רבות על־פי דרכך ואמונתך". על החתום הרב וייס, רב יהודה ושומרון.

להשפיע על התקשורת

הרב וייס, שהוא גם מחנך ומורה, נוהג להרצות ביום השואה בפני תלמידים. ערב לפני כן, כדי להיכנס ולשקוע באווירת יום השואה, הוא נפגש עם ניצול שואה. השנה חרג הרב וייס ממנהגו ונפגש עם דב קלמנוביץ לשיחה ארוכה, כדי לראות התמודדות של אנשים עם יסורים שיש בארץ־ישראל.

למחרת סיפר על כך הרב וייס לתלמידים בבית־ספר תיכון בירושלים. דב קלמנוביץ סבור, שעליו לנצל את פרסומו ואת היותו סמל להשפעה ולהעברת מסרים. המסר העקרי שלו הוא אהבת החיים. מסר אחר, עשייה להידברות ולאיחוי הקיטוב והקרעים, שנוצרו בעם ובחברה בישראל.

קלמנוביץ: "רק אדם, שהיה כה קרוב למותו, מסוגל להעריך את החיים. ארוע כזה נותן פרופורציות נכונות לגבי החיים, ומלמד עד כמה עושים בישראל מלחמות גדולות על דברים קטנים, ויוצרים שנאה גדולה. כמו הרב עמיטל, אני סבור שאשמה כבדה רובצת חוקא עלינו, הציבור המאמין, שאינו מצליח להעביר את המסר לציבור החילוני, שיהודי החי ביו"ש אינו יהודי עם קרניים, ואינו שונה במאום מהחלוצים בעמק; שהמלחמה על המקומות הקדושים ביו"ש אינה שונה ממלחמה על מקומות אחרים בארץ־ישראל. עלי לנצל את הפרסום המסוים שלי, כדי לעזור ולסייע להידברות. עלינו להכיר זה את זה. הניסיון ליצור חיץ, בין היהודים החיים ביש"ע לבין השמאל, נובע מצרות אופקים וקוצר ראיה, שכן יהא אשר יהא גורלה של ארץ־ישראל — כולנו מסכימים שנחיה בה יחד, יחדיו.

בניגוד לאחרים, קלמנוביץ אינו מאשים את התקשורת. הוא סבור, שאווירה נוצרת על קרקע מסוימת, והתקשורת יכולה רק לחדד אותה. "עלינו להשפיע על התקשורת והגורמים הפוליטיים, שיפסיקו לחדד הבדלים ולגרור לקיצוניות, שכן החיים המשותפים הם מעל לכל, בלי קשר לשאלת החזרת השטחים".

רב קלמנוביץ מאמין, שלא יחזירו את השטחים, אבל טוען שהכל יקבלו את הנחיות הממשלה והחלטותיה, יהיו מה שיהיו, גם אם אינן תואמות את רצונותיהם.

"כולנו יודעים, שארץ־ישראל ניתנה לנו מדורי דורות, וכולנו אוהבים אותה. אבל, יש מצב פוליטי, שאנשים מסוימים סבורים, שבנסיבות הנתונות צריך להחזיר שטחים. אני מקווה שלא יחזירו. כמו הרב עמיטל אני חש, שכל חלק שיוחזר מארץ־ישראל — כמוהו כאילו נותק איבר מגופי. זוהי מלחמה ועלינו להמשיך בה, אך במקביל לפעול לקירוב לבבות ולהידברות". על שאלתי בנוגע לסיכויי הדו־קיום בין היהודים לפלסטינים בשטחים, סירב דב קלמנוביץ להשיב. הוא, כאמור, אינו מדבר פוליטיקה. להגדרתו, המסר שלו הוא מאבק אישי בפציעה, ומאבק על ארץ־ישראל ותוך הדברות בין כל חלקי העם.

כשיצאתי, ליווה אותי קלמנוביץ למכוניתי. השמש עוד שמאלית, בכוונה לערוך קניות במכולת שביישוב. המלחמה השקטה לחזור לשגרה נמצאת בעיצומה.

בקווים מקבילים

"רחמים"

יובל דניאלי

מגש הכסף

"אין מדינה ניתנת לעם
על מגש של כסף"
חיים וייצמן

ופילקטין חשקוט. מג'נין עד חברון
עוד אבק יתמר מבתים הרוסים
ואדמה תעמוד, עוד האבן בחופן
לקבל את הנס הגדול בניסים.

היא לטקס תלכון. למול סהר תקום היא
במסדר הנופלים תעמוד באימה
אז מנגד יצאו נוחקים תיללו
להעיבים אש. רק הטנקים בקומה

אקסחיים רכים, עקודים אל אספלטים,
גוסם טללי נעורים עבריים,
דום יגשו, בלבם בדור פלסטיק
(נוהבר פלסטיק אינם הודגים")

אז תשאל האומה שטופת דמע וקסם
ואמרה: מי אתם? והילדים שוקטים
יענו לה: אנחנו מגש הכסף
שעליו לך ניתנה מדינה פלסטין.

כך יאמרו ונפלו לרגלה עוטפי צל
והשאר יסופר בתולדות ישמעאל...

עלי אלון

קסם וידואלי

מאת עפר ניר

ברנשים קשוחים באו. קיי. קוראל

אפילו שאף מערבון לא זכה, עד עצם היום הזה, בפרס האוסקר לסרט הטוב ביותר, אין ספק שזהו אחד הז'אנרים (וככה אומרים), המאפיינים ביותר את הקולנוע האמריקני. תיקון: אפיינו בשנים האחרונות, למעט כמה יוצאי-דופן („סילבראדו" עם קווין קוסטנר ושות' ו„הנוקם" עם קלינט איסטווד), לא הגיעו מערבונים לקולנוע. למה בעצם? תשאלו את שפילברג ולוקאס וצאצאיהם. יתכן, שהצופה התפנק מדי בעלילות טייס-חלל ומפגשים מן הסוג השלישי. דו-קרב אקדחים בין הטוב, שהוא נורא טוב והרע שהוא נורא רע, נראה משעמם וחסר אקשן.

„דו-קרב באו.קיי. קוראל" (הערב, 22.15) מעמת את איש-החוק הידוע ווייאט ארפ, עם כנופיית קלנטון. לצידו של ארפ עומד, קצת מתנדנד ולא יציב, הדוק הולידיי המפורסם. שלפן ותיק. ג'ון סטרג'ס ביים סרט, שנחשב מערבון קלאסי. ברט לנקסטר הוא ווייאט ארפ וקירק דגלאס הוא הדוק הולידיי. הפגישה הקולנועית הזאת התקיימה בשנת 1957. פגישה נוספת התקיימה כעבור 29 שנים, בקומדיה מוצלחת, שנקראה „ברנשים קשוחים", בה גילמו שני שודדי-רכבות בדימוס, שמשתחררים מן הכלא ומחליטים לחזור למקצוע הישן, לאחר שכל מאמציהם להתפרנס ביושר עלו בתוהו.

כבר לפני שראיתי את הסרט, אהבתי את שיר הנושא, ששר פרנקי ליין. ליין, שנולד בשנת 1914 תחת השם פרנק לוביקו, עשה הרבה מאוד כסף ומכר תקליטים רבים בשנות החמישים (עד היום, כמאה מליון, בסך-הכל). משהו בקול של ליין, תהרגו אותי אם אני יודע מה בדיוק, הפך אותו לכוכב. משהו בקול שלו ובהצלחה המסחרית המובטחת לכל שיר כמעט בביצועו הביא לשפע הצעות מצד מפיקי-הקולנוע, לשיר את שיר-הנושא בפסקול הסרט שלהם. „בצהרי יום" היה הראשון, אחריו באו נוספים. ליין, הזמר המאפיין ביותר את מוסיקת המערבונים, לא היסס לצחוק קצת גם על עצמו וגם על הז'אנר, והסכים לשיר את שיר הנושא לפארודיית-המערבונים של מל ברוקס — „אוכפים לוהטים". מת על השיר הזה, גם על „דו-קרב באו.קיי.קוראל".

העכבר שהתעופף

ביום חמישי, יעלה למרקע, מה זה יעלה? יעוף כמו טיל, העכבר האמיץ ביותר בעולם, שאינו חושש לא מחתול ולא מרשעים אחרים. קבלו אותו — „מייטי מאוס". או, כגרסה המקומית, „רבי עכבר". עוד אחד מגיבורי הסרטים המצוירים העכשוויים ללא-חת. את הסדרה הפיק וביים האיש, שהכניס את האירוטיקה לסרטים המצוירים והראה בפירוט רב, איך להבדיל בין חתול זכר לשאינו זכר, בסרטו „פריץ החתול". קוראים לו ראלף באקשי.

באקשי לא המציא את הדמות המצוירת הזאת. מייטי מאוס נלחם ברשעים כבר 46 שנים, אבל נראה צעיר מאוד ביחס לגילו. העכבר המעופף, בגלימת סופרמן (וכמו הגיבור ההוא, גם לו יש מקצוע אחר, אזרחי, והוא מתפרנס כפועל בבית-חרושת בעיר עכברייה, עד שנדרשים שירותיו לטובת אחיו בעלי הזנב הארוך, ואז הוא נכנס לפעולה), הוא גיבור מושלם, לפי באקשי. גיבור שלא שותה, לא מעשן, לא לוקח סמים.

על הפרט האחרון היו השגות, שכמעט גרמו לסערה ציבורית בארצות-הברית. זאת משום שבאחד הפרקים, שהוקרנו במשבצת-שידור לילדים, שבת בבוקר, נראה העכבר הנקי והמהוגן (והוא בטח הצביע עבור בוש), מסניף!!! אתם מתארים לעצמכם חילול-קודש כזה? כמו לראות את פופאיי מקיא מתרד, או את הקיוט טורף את רין-הררכים (הידוע לילדים בכינוי „ביפ ביפ"). מייטי-מאוס וקוקאין?

לא קוקאין ולא כלום, נאלץ באקשי להתנצל. העכבר רק הריח פרח, שקיבל מנערת-פרחים אחת, שלא היתה מודעת לאלרגיה שלו לפרחים למיניהם. אבל הסצינה הקצרה, פחות מארבע שניות, כבר חוללה מהומה, באקשי נאלץ לקצץ אותה מן השידורים החוזרים. יתר על כן, כדי להתחמק מן האש הצולבת שנורתה על באקשי „הפורנוגרף", הוחלט שהעכבר הנועז יירתם למסע מזורז נגד שימוש בסמים, מה שבטוח.

ומה יש לבאקשי לומר על העכבר? רק טובות „הוא ישר מאוד, אולי קצת מנופח מחשיבות-עצמית, כפי שניתן להתרשם מקריאת הקרב הידועה שלו: הנה אני מגיע, להציל את המצב," כך באקשי. „לפעמים הוא חסר קצת ביטחון עצמי, היום לא כל-כך אופנתי להיות גיבור..."

הלאה הסקס! תמוגר האלימות!

הגברת תאצ'ר, מלכת (סליחה, ראש-ממשלת) בריטניה, הקימה לפני זמן-מה את „בי.אס.סי", המועצה הציבורית למעקב אחר איכות המשדרים בטלוויזיה הבריטית. המטרה המוצהרת היא לנקות את המסך הקטן מסקס ואלימות ושאר חולירע. האם זה, באמת, מה שהציבור הבריטי רוצה? עובדה. בסקר דעת-קהל, שהוזמן על-ידי שבועון מקומי, הוברר כי אכן רוב הנשאלים סבור, שיש יותר מדי משני האלמנטים שנזכרו בכותרת, וזה לא מוצא-חן בעיניהם.

94 אחוז מכלל הנשאלים סבורים, כי לאלימות הטלוויזיונית עלולה להיות השפעה על הצופה. 48 אחוז מתוכם ציינו סצינות של אונס או תקיפות על רקע מיני, כבעלות אפקט חזק ומטריד במיוחד. 40 אחוז זועמים על סצינות של סאדיזם בסרטי עלילה. שליש מן הנשאלים ביקשו לצמצם למינימום את האלימות הריאליסטית, שבאה לידי ביטוי במהדורות החדשות היומיות בטלוויזיה. 20 אחוז אמרו, שמלים גסות מעצבנות אותם.

המבוגרים יותר לא אוהבים סקס, בכל אופן, לא בטלוויזיה. 42 אחוז מבין הנשאלים שמעל גיל 45, התלוננו על סצינות של קיום יחסי-מין כביכול. רק 17 אחוז מבין הצעירים, אמרו שזה מפריע להם. אלה גם אלה, 71 אחוז, דחקו במנהלי הטלוויזיה להקרין, בטרם שידור, אזהרה להורים ולילדים, להרחיקם מן המרקע, כשמוקרנים סרטים עם סצינות של סקס או אלימות. אבל, 29 אחוז, ספקניים כאלה, סבורים שבאזהרות מן הסוג הזה (בדומה לתמרור הקטן בפינת המסך, אצלנו, בתכניות שיש חשש שישחיתו את נפש הצופה הצעיר, מן הסיבות הנזכרות לעיל), אין כל טעם, משום שאיש לא שם לב אליהם; או, חמור יותר — הן דווקא מעודדות צפייה, של הקהל הצעיר, אותו אמורים להרחיק מן הטלוויזיה בסלון. אגב, בדירוג הסדרות האלימות ביותר, באותו משאל, מובילה „מיאמי, מחלק מוסר", ואחריו — „צוות לעניין" ו„האקולייזר" (הסדרה עם אדוארד וודוורד, שהוקרנה בירדן). עם זאת, 11 אחוז מן הנשאלים ציינו את החדשות, כתכנית האלימה ביותר על המרקע הבריטי. שליש מן הנשאלים אומרים, חד-וחלק, כי אין להראות אף צילום אלים אחד במהדורות החדשות, יהא מוצדק ורלוונטי ככל שיהיה.

מסכן

רוברט דה-נירו. שודדו ממנו באלימות כ-1500 דולר במזומן וגם, יותר חשוב — את התסריט לסרט חדש, יום קודם לכן גנבו את מכוניתו. אין רספקט כלפי מי, שהופיע בתפקיד אל קאפונה ב„הבלתי משוחדים".

דלא-ניידי

6.5 מיליון דולר. זה הסכום שהוציא, בלי היסוס, אדי מרפי, על קניית ביתה של שר, בלוס-אנג'לס. האינוונטאר כולל שישה חדרי שינה ושבעה, אני חוזר, שבעה חדרי-אמבטיה, זה אומר, שהיא אוהבת מאוד להתרחץ. למרפי יש גם בית בניו-יורק, בבוורלי-הילס: מקום התרחשות עלילת שני סרטי „השוטר". הוא מעדיף להתגורר במלון. כמו בסרטים.

וואיט ארפ ודוק הולידיי: נגד כנופיית קלנטון

היא והגורילה חיים מאז באושר

זו היתה הסצינה המפתיעה ביותר בעונת הצילומים הראשונה של „פרקליטי אל.איי". אולי בזכות העניין הרב, שעוררה סצינה זו, הפכה הסדרה הזאת לאחת ההצלחות הגדולות של הטלוויזיה האמריקנית. גרייס ואן-אואן, התובעת הסקסית, נחטפה מתחת לחופה, על-ידי גורילה מאיימת. נו, טוב: זה היה הפרקליט המאוהב, מייקל קיוזאק, מחופש לקוף. קוף טוב, הכל טוב והיא סלחה לו והם נכנסו למיטה ומאז, הם מאושרים מאוד, בעיקר בתנוחה הזאת.

„אני קמה בבוקר, הולכת לעבודה ומבלה את כל היום במיטה עם הארי," אומרת סוזן דיי בהשלמה. אפשר היה לחשוב על עונש קשה יותר לנשים, מיום שלם במיטה אחת עם הארי המלין (והוא מייקל קיוזאק בסדרה) — מי שהוכתר על-ידי נשות אמריקה, לפני זמן לא רב, כגבר הסקסי ביותר בעולם.

אבל, לא על המלין אנחנו מדברים הפעם. הסיפור הוא סוזן דיי. והיא בהחלט שווה סיפור. דיי, בת 35, נשואה פעם שנייה, אם לילדה אחת, שרה בת תשע, היתה בשנות ה-60 שחקנית-זמרת בובה, מחוקה לא מעט, חסרת-אישיות לא מעט, כינור שני לדייוויד קאסידי — או סופרסטאר ואליל-נוער, בסדרת-הטלוויזיה „משפחת פרטרידג'", על משפחה מזמרת (שגם הקליטה כמה להיטים מצליחים). בגיל 17 היא היתה נערה אנורקטית, מפוחדת מן ההצלחה שלה, אולי גם מן האפשרות — הסבירה — שתישכח עם סיום הקרנתה של הסדרה. החשש הזה, היא מודה, שריר וקיים אצלה עד היום, למרות שהאפשרות למחוק את דמותה של התובעת התובענית, נראית בלתי סבירה לחלוטין, לאור ההצלחה של „פרקליטי אל.איי" ולאור פרס ה„אמי" שניתן לה, כשחקנית הדרמטית הטובה ביותר.

סוזן דיי, לא מחפשת דמות-אב

היתה בעיה חמורה נוספת: היא היתה אלכוהוליסטית. דיי ניסתה להיגמל, הלכה לפגישות של „אלכוהוליסטים אלמונים", אבל לא התמידה. בזכות בעלה השני, ברנרד סופרונסקי, מפיק טלוויזיה, שהאיץ בה לחזור לפגישות ולא להישבר, הצליחה להיגמל. על כך, היא אומרת, תהיה אסירת-תודה לנצח. סטיבן בוציקו, יוצר הסדרה, העמיד בפניה אתגר מקצועי ואישי, כשהפך את גרייס ואן-אואן למעט-אלכוהוליסטית בסדרה. „זה היה מפחיד וזה היה קשה, אבל ראיתי בכך אתגר וגם חלק מתהליך הגמילה שלי, היא אומרת. „אם הצלחתי לעזור בכך לאנשים אחרים, שסבלו מאותה בעיה, עשיתי את שלי."

בעלה הנוכחי מבוגר ממנה ב-13 שנים. בעלה הקודם היה מבוגר ממנה ב-25 שנים. „זה לא שאני מחפשת דמות-אב," היא מתגוננת. „אני נמשכת לגברים מבוגרים, משום שהם למדו איך להשיג כל מה שהם שואפים." גם זו סיבה טובה, כמו כל סיבה אחרת.

היא זכתה בתפקיד גרייס ואן-אואן, ממש במקרה. דיי נבחנה לתפקיד אחר, אבל בוצ'קו אהב מה שראה והחליט, שהתפקיד הגדול יותר יהיה שלה. למותר לציין, שהיא אוהבת את הדמות שהיא מגלמת. „אני אוהבת אותה, את המצבים שלתוכם היא נכנסת ואת מאמציה לשמור על איזון בין קריירה ונשיות," היא אומרת. „התקשיתי להאמין שהתסריטאים יצליחו לצקת תוכן בדמות כזאת שהיא גם מתוחכמת, גם רגישה, שאפתנית ופגיעה, בעת ובעונה אחת."

אבל הם הצליחו, כידוע, וגם היא.

אמרה

קתרין אוקסנברג (אמנדה ב„שושלת"): „אני שונאת מיטות רחבות. אפשר להסתובב ימים שלמים לפני שמוצאים את השותף למיטה. אני שונאת לאכול ארוחת-בוקר במיטה כזאת. הפירורים של הלחמניה נכנסים לי לישבן."

שלום בית

חיה יוסף

סריגים עלינו

אופנה

אין טוב מבגד סרוג לחורף, והשנה זה אפילו אופנתי. ולא רק אופנתי, אלא נפוץ ביותר. אנחנו מוצאים סריגים לביגוד ספורט ואפילו ערב. כמובן לשעות הפנאי ולספורט. בישראל יש לנו שפע של חברות שהתמחו בסריגה. רוב המכונות אלקטרוניות ואת הדגמים מעצבים במחשב. אפשר למצוא סריגים מכל מיני חוטים החל מצמר נקי, יקר ביותר ועד לחוטים סינתטיים. המבוקשים ביותר הם חוטים המשלבים צמר נקי וחוט סינתטי. מה שנקל על הכביסה ונעים ללבישה.

יש חברות רבות שנותנות לנו אפשרות לבחור בקשת רחבה של דגמים ומחירים שונים. בתצוגת אופנה של בגדי עור "ג'ינג'ט" ראינו סוודרים שהייתי מעניקה להם פרס. חוטים בגווני ירקרק ותכלת בצבעים פסטליים עדינים, כדגם, אבסטרקטי מאוד מאוד עדין ובשילוב רצועת עור בצבע זהה.

חברת "דורינא" ידועה בסריגים הקונבנציונליים, אך השנה עשתה מחווה לצעירים ולאוהבי צבעים וגם אצלה אפשר למצוא כבר עיצובים חדישים. חברת "קן-תור" מעצבת סריגים שהיום כבר קשה לדעת האם הצייר ראלי המהולל, פיקאסו או אולי יוחנן סימון הישראלי נתנו את השראתם לעיצובים אלה. חידוש מרענן ומאוד חיובי הוא של חברת סריגי "גז". כל מי שאוהב ללכת בבגדים רחבים או שהוא בעל מידות גדולות, יכול להזמין שם סוודר לפי רצונו.

כל פעם מחדש אני מתפעלת מסריגי "מאג". רק קשה להשיגם בארץ, כי היצוא לפריז, לונדון, בריסל, ארה"ב וקנדה כמעט לא משאיר פריט אחד של החברה גם בארץ. המעצבת, מאני רוברוביצקי, זכתה אפילו בפרס יוקרתי ולפי דבריה נרשמו דוגמאות יחודיות רבות של בית האופנה כפטנט בארץ ובעולם.

אופנת מאג לחורף. עיצוב ייחודי

האדיבות משתלמת

מה לא!

יצאתי עם ידיד, שבא לביקור מולדת מחו"ל, למסע קניות בתל-אביב. עשינו הפסקה בבית קפה קטן, והוא אמר: "האדיבות שנתקלים בה בחנויות הורסת לכם לא רק את יחסי האנוש, אלא גם את הכלכלה. יכול להיות שאילו פיטרו מוכרת או פקיד שבקרע שהוא יושב מאחורי הדלפק גורם לו שהוא מלך — התנהגותם היתה אולי משתנה."

למסקנה קשה זו הגיע אחרי ביקור בחנות [illegible] בשם "קליגולה", שהיו בה [illegible] שמאוד חפצתי לקנות. החנות נמצאת ברחוב [illegible] ואפשר היה לצפות שיהיה שם שירות כיאות לרחוב יוקרתי.

נכנסנו לחנות שהיתה ריקה מקונים ורק [illegible] בנות ישבו וצחקו ופטפטו. שאלתי מי [illegible] ונערה אחת פנתה אלי ואמרה — מה [illegible] לך נעל אחת שהיתה מוצגת [illegible] וביקשתי אותה. ישבתי על השרפרף [illegible] חזרה, וזרקה קופסה [illegible] [illegible]

זבנית צריכים לעבור הכשרה של שנה, שנתיים או אפילו שלוש כדי ללמוד את מקצוע הזבנות. אבל יכלו לפחות להדריך אותם לתת שירות מינימלי לקונים. למדתי לקח וב"קליגולה" הפסידו קונה טובה.

דבר אחר, אך מאוד דומה, קרה לי בכל-בו שלום. לקחתי את נכדי ליום כיף למחלקת הצעצועים החדשה. כמובן שהגבורה רצה ישר לפינת הצעצועים האלקטרוניים. הזבנית, בחורה מאוד צעירה, חיננית ואדיבה, לא ידעה לענות לילדים על שאלותיהם, איך מפעילים את המכשירים המיוחדים. שאלתי את הזבנית אם היא לא עברה הכשרה מיוחדת לפני שהתחילה לעבוד במחלקה זו. היא הסמיקה וענתה — לא. קצת הסבירו לי מה לעשות, ואמרו שכבר אלמד לבד.

טוב שהנכד בן ה-12 ידע יותר ממנה, אך גם כאן החלטתי לא להשקיע כסף אם אינני מקבלת את השירות והמידע הנחוץ.

טוב שם משמן טוב

מאחורי הקלעים

ב-22 באוקטובר 1988 מלאו 10 שנים למותו של עוזיאל אוכמני [illegible]

[illegible]

יצירותיהם או קבלת פרס — שהוא מחמיר יתר על המידה. אך תמימי דעים היו כולם: אוכמני הוא בעל השכלה רחבה, עמוקה ומגוונת. סקרן מטבעו, צמא להרבות ולהוסיף דעת ובעל נפש פיוטית (ראה השיר "אהובתי, ארומת השיער").

עוזיאל אוכמני נולד בסאנוק (גליציה) בשנת 1907. גדל בבית דתי, חם ולבבי, אמו הייתה בת רב ואביו, חייט. כבר כילד התפעלו מוריו מרמתו האינטלקטואלית ומחריפות שכלו. לאחר לימודים מקובלים של נער יהודי מסורתי, עבר לעיר הבירה ורשה, שם, בישיבת תחכמוני, השלים לימודיו והוסמך לתואר של רבנות. אינני יודעת מה גרם לשינוי בהשקפת עולמו ושינוי דרך חייו, ואיך הגיע לצד השני של המתרס, לתנועת השומר הצעיר. ידוע שבוורשה נפגש והתיידד עם כמה ממנהיגי "השומר הצעיר". לאחר מכן נסע אוכמני לצרפת, שם למד אגרונומיה בעיר טולוז. הוא היה בטוח שזה המקצוע הדרוש לעלייתו לארץ ישראל.

שירים כתב כבר בימי נעוריו, וכבר בחוץ לארץ יצא לו שם של משורר. לאחר מכן עלה ארצה והצטרף לקיבוץ עין שמר. רבקה גורפיין, סופרת בזכות עצמה, עלתה בעקבותיו והצטרפה אליו לעין שמר. נולדה להם בת, רחל, והם זכו ל-5 נכדים. בראשית ימיו בקיבוץ עבד בחקלאות. לימים, היה מזכיר מועצת פועלי כרכור וגלש לפעילות פוליטית. עם קום המדינה היה בצוות הראשון של שגרירות ישראל בוורשה, במעמד של יועץ וממלא מקום השגריר.

היה ממייסדי עיתון "על המשמר" ומזכיר המערכת שלו. במשך שנים רבות היה גם אחראי על מדור הספרות היפה ב"ספריית הפועלים". פרסם ספרים רבים, היה עורך כתב-עת וכללם העיתון הייצוגי "מאזניים" וערך אנתולוגיות. אחת היצירות החשובות אשר בוודאי תשרת גם את הדורות הבאים כספר לימוד חשוב, היא, הלקסיקון למונחים ספרותיים: "תכנים וצורות".

עוזיאל אוכמני נפטר ב-22.11.1978 בבית חולים בילינסון, לאחר מחלה קשה וממושכת.

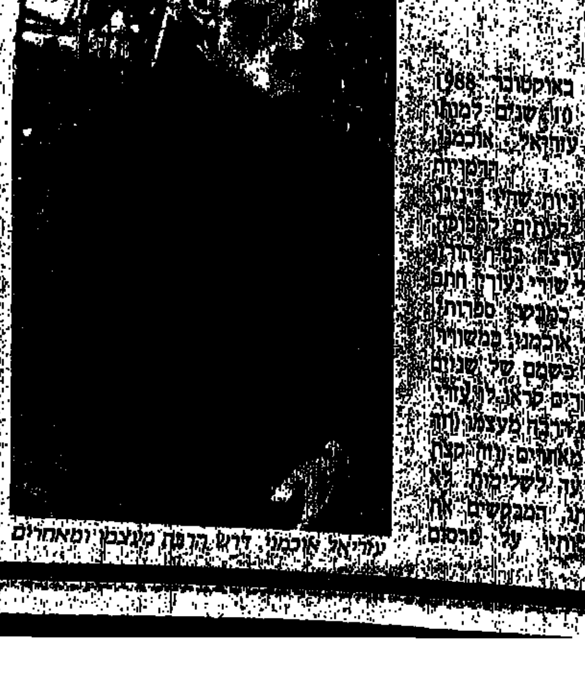
עוזיאל אוכמני, דרש הגנה מעצבנים ומאחרים

קירות לציירים

לא להחמיץ

יש תרישות טובות לציירים. גם לוותיקים בעלי-שם וגם לחדשים שעדיין מחפשים את הדרך אל הקהל.

צביה אשת-כסית, החליטה להפוך את המסעדה, הידועה לא רק בישראל אלא גם בחו"ל, למקום מפגש של כל שוחרי אמנות וסתם דברים יפים. צביה החליטה לתת לאמנים, ובמיוחד לציירים, אפשרות להציג את יצירותיהם על קירות המסעדה, הממוקמת במרכז העיר, ברחוב דיזנגוף. כך יוכלו הציירים להציג ולמכור, והקהל שבא וגם מי שעובר ליד כסית, יוכל ליהנות מן היצירות.

הראשונה היתה אילה באר בת 38, ילידת המושבה כינרת. אילה גדלה בירושלים ולמדה בבתי ספר לציור בניו-יורק. שירתה בחיל-האוויר, שם הכירה את בעלה, שעד היום משרת בחיל-האוויר. אילה מתרכזת בציור ריאליסטי, ציורים צבעוניים ועדינים.

מ-15.12 נוכל לראות על קירות כסית את רישומיו וציוריו של חברנו שמואל בונים.

אני מקווה שאמנים רבים ימצאו עניין בהצגת יצירותיהם לפני העם ברחוב דיזנגוף. צביה לא דורשת תשלום, רק מקווה שלא ייעלבו אלה שהיא לא תהיה מוכנה לתת להם אכסניה. דבר אחד בטוח, צביה רוצה לשמור על רמה.

בלי אדים

קנייה נבונה

אחת הסכנות בחורף היא היווצרות אדים על שמשות המכונית. מצאתי תכשיר חדש בסופרמרקט תחת השם אנטיפוג. מגבונים קטנים שמיוצרים בקיבוץ חפץ חיים ואחרי שמנגבים בהם את השמשה, האדים נעלמים לפחות לחמישה ימים, כך, לפחות, מוסרים לנו בדפי ההוראות. ניסיתי, אמנם לא במכונית, אלא על משקפי השמש ובמראה בחדר האמבטיה ואפילו אחרי מקלחת חמה לא נוצרו אדים.

קופסה גדולה ובה 75 מגבונים עולה 7 ש"ח, אך יש גם קופסאות [illegible] שבהן רק 35 מגבונים ומחירן 3.80 ש"ח.

עוד משהו חדש: מצאתי [illegible] במיוחד באורך 18 ס"מ המיוצרים בקיבוץ מולדת. [illegible]

דאון טאון נאבלוס

הקאסבה של שכם נכנסה לשיגרת התקוממות והטיפול בה. למרות שבצבא נזהרים מהמינוח "הרגל", החיילים, רובם ככולם, שלמים עם סוג הפעילות שהם מבצעים ורואים בה "עוד משימה אחת". כדורי הפלסטיק הפכו את האלה למיותרת והביאו שינוי של ממש

מאת אבי בניהו

צילום בועז לניר

ה קסבה של שכם, יותר מכל מקום אחר בגדה, היא סמל האינתיפאדה — הכוח המוביל את ההתקוממות מדי יום. לא מעט הרוגים ופצועים היו בקילומטר וחצי הרבועים והצפופים, שאותם כינה קצין בכיר, לפני חודשים אחרים, "דאון טאון נבלוס" — העיר התחתית של שכם, הגדולה בערי הגדה.

לצורך שמירת הסדר והביטחון בשטח הקטן הזה, מצויים שם חיילים. בחודשים האחרונים אלה הם חיילי גולני. מדובר במחזור פברואר 88' — חיילים שהתגייסו בזמן האינתיפאדה, ואשר חלק גדול משירותם הצבאי עובר בחיכוך עם אוכלוסייה ערבית פלסטינית.

עשרת אלפים חיילי צה"ל פרושים מדי יום מג'נין שבצפון השומרון, ועד לאזור חברון בדרום, ובכל שטח רצועת עזה. איש לא דמיין לעצמו אי־פעם, כי לצורך החזקת השטחים באורח שוטף, יידרשו משאבים גדולים יותר, מאשר כדי לכבוש אותם.

שנה לאחר פרוץ ההתקוממות, מצליח צה"ל, למור טעויות וניסיון מצטבר, למסד את הפעילות בשטחים. הצבא מוכיח אורך נשימה, החיילים והמפקדים מקבלים את המשימה כמובנת מאליה, תופעת הסרבנות היתה ועודנה שולית ועקומת האירועים, ההפגנות והמחסומים היא בירידה מתמדת.

צה"ל עבר תהליכים קשים, עד הגיעו למצב הנוכחי. מדיניות המכות, "החריגים", העוצרים הממושכים, הריסות הבתים והתקשורת העוינת בעולם, העמידו את הצבא ומפקדיו במרכזו של ויכוח ציבורי בחברה הישראלית, וגם בממשלה ובכנסת. גם פיתוח תורות הלחימה, שבעָבר צה"ל לא התמודד איתן, ארכו זמן: איך לפזר הפגנה; איך לעצור אשה מבוגרת ומתפרעת; כיצד להגיב מול קומץ בנות 6־7, שמיידות אבנים.

כיום, לאחר שנה, הדברים ברורים יותר. השאיפה העליונה היא לשמור על שקט ורגיעה, לדכא כל הפגנה עם התפרצותה ולמנוע, בכל האפשר, הרוגים ופצועים. צה"ל פיתח מערכות הכשרה לחיילים הסדירים ולאנשי המילואים, לפני התעסוקה בשטחים. החיילים לומדים להשתמש באמצעי הלחימה החדשים: כדורי פלסטיק, קסדות מגן, כדורי גומי, חצצית, והמצאות נוספות של המוח הצבאי היהודי. עבור המפקדים פותחו ערכות מטעם קצין חינוך ראשי, בהן מופיעות הצעות ל"שיחות מפקד" עם חיילים, להסברת תפקידה של התקשורת בכלל, ובשטחים בפרט.

הצבא למד הרבה מנסיונו בכל הקשור לשיטות הפעולה, פריסת הכוחות והפעלתם. לא בכל מקום מחזיקים כוחות, נמנעים מחיכוך מיותר עם האוכלוסייה, ועוסקים יותר בתחבולה ובעורמה, במלחמה מול ראשי המסיתים ומארגני הפעילות.

"מדיניות המכות", שהנהיג שר הביטחון, זכתה לביקורות קשות בארץ ובעולם. מפקדים ופסיכולוגים הביעו חרדה באשר להשפעתה של מדיניות זו על המכים, וכן חשש מפני החצנת האלימות מהשטחים אל הרחוב, הדיסקוטק ומגרשי הכדורגל. השיטה גררה גם הסתייגות מוסרית עמוקה בצבא פנימה, ובמקרים אחרים גרמה שחיקה בנורמות ההתנהגות.

ככל שנמשכו האירועים וחלפו החודשים, הלך צה"ל והתייעל. הכוחות הסדירים, שמסלול הכשרתם נפגע, חזרו אל בסיסי האמונים והוחלפו על־ידי חיילי מילואים. אגף כוח האדם הכין תכנית תעסוקה, על בסיס חלוקה שווה של הנטל בין היחידות. סוכם, שיופנו משאבי אנוש, לצורך הקמת פלוגות חדשות במסגרת "משמר הגבול". כמו כן, שיוקמו פלוגות צבאיות מיוחדות, לצרכי שיטור בגדה וברצועה.

ב"גולני" קוראים לזה "להתחרע"

י ום אחד בשכם עם מפקדים וחיילים מלמד, כי הצבא כבר רגיל למשימתו הישנה־חדשה, למרות שמפקדים נזהרים מהמלה "הרגל". החיילים, רובם ככולם, שלמים עם סוג הפעילות הזה ורואים בו "עוד משימה אחת".

בשבוע שעבר פגשנו בשכם את ספי, מפקד הפלוגה של "גולני". אל השיחה איתנו הגיע הישר מן הקסבה, שם דיכא הפגנה קטנה והתפרעות. המחיר ששולם באותה שעה — שבעה פצועים ברגליים, מכדורי הפלסטיק. ספי אומר, שכדור הפלסטיק הביא לשינוי של ממש.

מדי ערב הוא נפגש עם הפלוגה לשיחה. החיילים מנתחים את אירועי היום, תוך ניסיון למנוע טעויות ביום שלמחרת. תחום היוזמה שלו, כמפקד זוטר, גדול. הוא רשאי להחליט מתי להיכנס לקסבה, וכמה זמן לשהות בה; היכן להציב מארבים, והיכן להציב תצפיות. הוא מנתח, מחליט ומבצע. בין הפעילות היומית והלילית, בקסבה ובסביבתה, מקפיד ספי כי חצי פלוגה תתאמן מחוץ לשכם: אימונים התואמים את הייעוד העיקרי של "גולני" — מלחמה מול הצבא הסורי.

האינתיפאדה היטיבה עם הקצונה הזוטרה של צה"ל, וגילתה את ה"ראש הגדול" שבהם. קצינים בכירים, ביניהם קצין שריון ראשי וקצין תותחנים ראשי, טוענים — לסיכום החודשים שעשו כותותיהם בשטח — כי האינתיפאדה עשתה גם משהו חיובי לצבא. לדבריהם, התחקיר והתדריך השתפרו, גיבוש הפלוגה טוב יותר, מפקדים זוטרים מתגלים לפתע בכשרונותיהם, ויכולת הלחימה של החיילים משתפרת. ספי וחייליו אינם "קונים" את הסיפור הזה. הם טוענים, שהדבר נכון, אולי, לגבי חיילי שריון ותותחנים, אבל בהחלט לא ביחס לחי"רניקים.

הצבא מנסה לנצל את השהייה בשטחים גם לאימונים שוטפים. מחוץ למרכזי האוכלוסייה הוכשרו שטחי אימון, והמפקדות מספקות משאבים, רכב וחימוש. "הצבא הסדיר צריך להתאמן, והחיילים הצעירים יותר — במיוחד. מה אני מלמד אותם פה בשכם? לירות גז, לירות גומי ולהכות באלה" — אומר סגן ספי, וממהר לתקן: "בעצם, כבר שלושה חודשים לא החזקנו באלה. כדורי הפלסטיק עושים את העבודה".

דו"חות פסיכולוגיים, שהתפרסמו בראשית החורף שעבר, התריעו מפני התגובות, שעלולה לעורר הפעילות בשטחים. האלוף מיצנע נהג לומר למפקדים בשיחות תידרוך, כי "החיילים במצבים הקשים בשטחים, יכולים לבצע דברים קשים הרבה יותר מן הדמיון הפרוע שבראשם של המפקדים". עד היום נשפטו מאות חיילים על חריגה מנורמות ועל התנהגות שאינה הולמת. השוחד, רכוש וצווי, מקרים קשים יותר מועברים לבתי־דין צבאיים, לאחר חקירת מצ"ח.

ספי "מגולני" תאר בפני מצב, שבו נדרש לשמש כלם להוליך שני חיילים מן הפלוגה, שאול ועקנין ואלי אברהמוב, נמצאו באורח פינוני. אחד חטף בלוק בכתף והשני לבנה בראש. חבריהם של הנפגעים לא הסתירו את העובדה, שהם כועסים מאוד ומבקשים נקמה. ב"גולני" קורים לזה "להתחרע".

"הם רוצים ליצור מצב, שיספק את יצר הנקמנות שלהם, לעורר פרובוקציה ולעשות ברדק. מובילה בעניין הזה הקבוצה הימנית בפלוגה. בכלל, להיראות שמאלני זה לא פופלרי בשכם כיום" אומר ספי.

הפלוגה התכנסה לשיחה, לאחר שהמפקד השמיע דברים, סופם שיש לתפוס ולטפל באלה שפצעו את שאול ואלי, ולא במישהו אחר שגר לידם. זהו תפקידו של המפקד, לעצור את העדר ולמנוע

האינתיפאדה מבעד לכוונת

חיילי גולני בשכם

הפגנות. צריך לשאול מה קורה לנו בפעילות הזאת. למשל, הגלריה. אני באמת תוהה, איפה היו המפקדים של הצנחנים הללו. אני בעצמי חטפתי פעם אבן, זה כאב מאוד. אך, החלטתי שאני לא עובר עשתונות, נותן דוגמה אישית ומקרין שיקול דעת. במצב כזה, אתה חייב להוכיח לעצמך, שאתה עדיין שפוי ולא נופל קורבן לתסכול", אומר ספי ומוסיף, "כן, גם אנחנו המפקדים עובדים על יומי הלך הרוח בקירבנו".

שלוש פעמים ביום מתייצב ספי, או ממלא־מקומו, בראש כוח ונכנס לתוך הקסבה. סימטה מרכזית, 600 מטר אורך, 5000 תושבים בצפיפות נוראית. התושבים כבר מכירים את חיילי הפלוגה של "גולני", ולקריאות הגנאי יש כתובת אישית. לספי המפקד הם קוראים "אבו סיקס", על שם הג'יפ בעל שישה צילינדרים, שבו הוא משתמש. גם החיילים מכירים את ההווי המקומי, ומרבים להחליף ביניהם חוויות וסיפורים על דמויות מהקסבה: על מוכר העיתונים, המתחיל לצעוק ב־05.00, ועל הזקן המשוגע, שגר ברחוב בתוך מקרר.

"יש אנשים שאני מאוד מכבד בקסבה. אני לא יוצר איתם מגע, כי זה עלול להשפיע לרעה. מדי פעם אני נכנס לבתים בקסבה, כדי להשתמש בחלונות לתצפית. חלק מן האוכלוסייה מקבל אותנו יפה", מספר ספי.

אין סליחה ואין מחילה

ב תחום אחריותה של הפלוגה, לפני כחודש וחצי, נהרג מכדור תועה ילד בן חמש. תמונת גופתו של הילד התפרסמה, למחרת היום, בעיתונות בארץ ובעולם. חיילי הפלוגה ראו את התמונה המזעזעת, ונחרדו.

"אלה היו השעות הכי קשות שלי, כמפקד, ושל הפלוגה. לקח [illegible] שעות לחוקיה בתחקירים, שאנחנו לא היינו אחראים לאירוע כזה אין סליחה ומחילה. אנחנו חיילים, יש לנו נשק [illegible] רבה כזה לסלוח. זוהי פשוט התרגשה שהוגת ילד [illegible] שאסור שזה יקרה שוב. למחרת היום ביקרתי עם המח"ט [illegible] המשפחה, ותברר, כי ביום המקרה הם חגגו את חתונתו [illegible] במשפחה. חייל אחד חשב שזו התקהלות, ויהלו שיחק [illegible] והאבא גילה שאין לו בן, לא יכולתי להסתכל לו [illegible]" מספר מפקד הפלוגה.

[illegible] החנויות נסגרות בצהריים. כבר אין צורך בילדים של [illegible] שיעמדו מתנות לחנות ויורדו את סגירתה. גם בכותלים [illegible] משתמשים עוד. לצורך העניין הזה זה פשוט הסף הרגש [illegible] מוגנים תריסי המתכת, והמסחר עובר לבסטות [illegible]

[illegible] עם החנויות הסגורות, ניסוח המנעולים והיתוכם [illegible] בגודל לשעות, היום כבר לא מתעסקים בקרי הצלם. ואני [illegible] עם ספי אל תצפית, בגג בית בן שמונה קומות, במרכז [illegible] הזה צופים ארבעה חיילים אל הקסבה. על הקירות

בגג סממאות בעברית ושמות חיילים. הכתוב מופיע בחום של "גולני", השמות באדום של צנחנים, ירוק של הנח"ל, וכן הלאה. החיילים מרגישים, שמאחורי ה"שביבה" יש גוף מאורגן. "נוח לנו לקרוא להם 'שביבה', זאת אומרת: מין נוער כזה. אבל בפנים אנחנו יודעים, שזה מורכב יותר מאשר כמה פוחזים" אומר אחד החיילים.

עם דגלי פלסטין החיילים ממשיכים להתמודד. כמעט כל סיור מצויד במוט להסרת דגלים מעמודי חשמל וקווי מתח. המקומיים מערימים על החיילים ומעיפים עפיפונים בצבעי הדגל הפלסטיני. נשים מתהלכות, כשהן עונדות שרשראות עם סמל בצבעי הדגל. לפני שבועיים, תלו דגל פלסטין בראש המסגד הירוק, שבלב הקסבה. חיילי גולני מספרים, כי היה צורך להביא מהנדסים, כדי לתכנן את הסרת הדגל מהכיפה התלולה. החיילים אינם נכנסים אל תוך המסגדים בכל מצב.

לנשים ולילדות בקסבה חלק פעיל באירועים. הילדות משמשות בתפקידי תצפית ומרווחות על תנועת החיילים. המבוגרות יותר מיידות אבנים. באחד הסיורים זרקו על החיילים, מהגגות, מקרר וטלוויזיה.

בחודשים האחרונים עוברת עיקר ההתקוממות אל שעות הערב והלילה, כשהתושבים חוזרים מהעבודה בישראל. "אינתיפאדה דה־לוקס", כינה זאת הרמטכ"ל. בחסות החשיכה נהנים התושבים לגרור את החיילים לפעילות. אז הם מכירים טוב יותר את השטח. "הלילה הוא שלהם", קובע ספי. לקראת סוף היום הוא אומר, כי הקסבה כיום אינה מאפיינת את שכם. בקסבה יש יותר פעילות, מאשר באזורים אחרים.

כיום אנו שומעים על מצעדים צבאיים ומלחמת סממאות, המתנהלת בכפרים פלסטינים המרוחקים מצירי תנועה עיקריים. צה"ל אינו נמצא בו־זמנית בכל כפר, וישנם כפרים שביקשו להכריז על עצמאותם. ביקורים שבועיים של שב"כ ושל "פעילות יזומה" צבאית עוצרת ומשחררת לסרוגין את ראשי המרד באותם כפרים.

"הפעילות בשטחים קלה יותר מאשר הפעילות בלבנון, הסיכונים כאן בשכם קטנים יותר והחיילים מעדיפים את לבנון, לא אוהבים להתעסק עם אזרחים", אומר מפקד גדוד צנחנים. הוא מסביר, כי החיילים מתהלכים כיום, לאחר שנה, עם "מסעֵנים" פחות כבדים מאשר קודם. הפקודות ברורות יותר, כל חייל יודע איך להגיב בכל אירוע, החיילים חשים יותר ביטחון עצמי בשטחים וישנם אמצעי לחימה מתאימים.

"אין עוד מצבים שקבוצת ילדים עומדת מולך, במרחק 30 מטר, ויורקת בפרצוף. אין שריפת דגל ישראל מול העיניים. לכל דבר אנחנו מגיבים", מסביר המג"ד. בכל הדרגים בצבא מייחסים את השינוי לכדורי הפלסטיק, הנותנים תשובה ל"טווח האכן", מבלי להרוג.

המג"ד, סא"ל מ. אומר לנו בסוף היום, כי כשהוא יושב בבית וצופה בטלוויזיה הוא צוחק. הוריו חושבים, שמעל השטחים יש כל הזמן עשן. "זה הרבה יותר רגוע, מאשר נראה בתקשורת. אינני מאשים את התקשורת, שפשוט מראה רק את הארוע הבודד, ואולי היחידי, שהיה באותו יום".

בשנה הבאה, מבטיחים בצה"ל, תהיה פעולת הצבא בשטחים מיועלת ומתוכננת. הרמטכ"ל מסר, כי העלות בשנה הקרובה תגיע למחצית העלות של השנה החולפת בשטחים. בהדרגה, יתפוס משמר הגבול את האחריות על אזורים בעייתיים. מי שומע היום על מחנה הפליטים "בלאטה". התשובה, לפי צה"ל, היא נוכחות מג"ב במקום. הם "גיבורי הפעולה" של האינתיפאדה — מעידים קצינים בכירים בצבא.

שנה של אינתיפאדה. קשה לדבר על תוצאות והשפעות מיידיות על הצבא. יש הסבורים, כי מדובר בתהליכים, וכי נהיה עדים לתוצאה הרסנית רק בעוד שנה או שנתיים. צה"ל נחוש בדעתו לסיים את האינתיפאדה. על כך, שזה בלתי אפשרי להחזיר את המצב לקדמותו, ישנה הסכמה. אבל, ניתן להילחם בתוליות המחבלים, לעצור את בקבוקי התבערה ולאפשר לדרג המדיני לעשות את המוטל עליו. כפי שהדברים נראים כרגע, כשברקע המשא־ומתן הקואליציוני, סיפור השטחים לא נגמר; הוא רק מתחיל. ■

תנאי חיים של פלאחים

את חאלד, (שם בדוי), לשעבר סוחר אמיד, ממזרח ירושלים, פגשתי לראשונה בחודש מאי האחרון. גם אז זה היה לצורך רשימה לעיתון, והעילה היתה יום ירושלים. בפגישה הנוכחית ציינו שנה לפרוץ האינתיפאדה.

לחאלד אחת החנויות הגדולות לממכר צרכי חשמל במזרח ירושלים. היום, החנות שנפתחת שלוש שעות ביום בלבד, היא כמעט ריקה. האיש המתגורר בבית פרטי, בשכונה יוקרתית שמחוץ לחומות, אוהב מכוניות גרמניות מפוארות. כמאי עוד היה בטוח, שהאינתיפאדה צועדת לקראת סיום. הוא ניסה להלך בין הטיפות, וסיפר על מסחר שלא בדרך הקונבנציונאלית.

"הלקוחות שלי מכירים אותי", סיפר אז, "הם מתקשרים, ואני דואג לספק להם את הסחורה ישירות לביתם. לפעמים באים אלי הביתה. מסתדרים. לפתוח את החנות מחוץ לשעות שמצוינות בכרוזים אי־אפשר. אני מפחד, שישרפו לי אותה, אז אני עושה ככה מתחת לשולחן. לא כל הביזנס חייב להיות בחנות".

היום, הפכו ארועי האינתיפאדה דרך חיים. מציאות שקבעה מסמרות. עכשיו ברור, שמי שלא ילחם בציפורניים על פיסת השוק ההולכת ומצטמצמת, ימצא את עצמו מחוץ למשחק בזמן קצר ביותר, מה שנקרא בז'רגון בעלי העסקים — "פושט רגל".

אין ברירה, מוכרחים לפתוח

"המשקים של יהודה שומרון וחבל עזה קשורים קשר הדוק למשק הישראלי", מסביר דן זכאי ממחלקת המחקר בבנק ישראל, "ובמידה פחותה גם למשקים של מדינות ערב הסמוכות. ההתפתחות המהירה של אזורי יש"ע בעשור הקודם היתה, בעיקרה, תוצאה של המפגש עם המשק הישראלי המפותח ושל צמיחה מהירה — בישראל במחצית הראשונה של שנות ה־70, ובירדן ובארצות הנפט במחצית השנייה — צמיחה, שממנה נהנו גם אזורי יש"ע".

עכשיו ברור לכולם, שמיום ליום הולך ומתמוטט המשק הערבי, על אף שקברניטי הכלכלה שלנו דואגים להסביר, "שיש חלק גדול מאוד מערביי השטחים שמסוגל לחזור לתנאים מאוד בסיסיים ופרימיטיביים. הם חברה, שיודעת להסתפק במועט. הם לא יישברו כל־כך מהר, ואם מבחינתם המצב באמת יגיע לקטסטרופה כלכלית, הם יחזרו לתנאי חיים של פלאחים".

אין די נתונים על המשק של ערביי השטחים. איסוף הנתונים לצרכי הסטטיסטיקה נפגע, ומספרים בדוקים אין. להערכת גורמים בכירים במשק הישראלי, ערביי השטחים מצליחים לתפעל תקלאות סדירה פחות או יותר, ולקיים את רוב המפעלים הקטנים שנמצאים בבעלותם. הנפגעים העיקריים הם סוחרי המוצרים ברי הקיימא, וענף התיירות. כמו כן, מדברים על ירידה דרסטית בבנייה בשטחים, ובאזורי מצוקה מסוימים הופסקה הבנייה לגמרי.

"הגעתי לחובות של 100 אלף ש"ח", סיפר השבוע חאלד, "בהתחלה אף אחד לא תאר לעצמו מה יכול להיות. יש לי קשרים עם כל מיני סוחרים ישראליים, חברים שלי, הם עוזרים. חבר ישראלי סידר לי משלוח של אלפי תנורים. הצלחתי למכור אותם בגדה. זה קצת עזר לי. אבל אני לא דוגמה", הוא מסביר, "יש לי הרבה חברים פה, שמזמן פשטו את הרגל. מי שלא היה לו הרבה כסף בצד, כבר גמר עם העסקים".

עבדל ראוף אבו־אסאר חיסל מחצית מעסקיו. המסעדה, שאלפי תיירים ישראליים וזרים נהגו לסעוד בה, נסגרה. עכשיו, הוא מנהל בעצלתיים את חנות המזכרות שלו, שבתוך סימטאות העיר העתיקה. "תיירים", הוא אומר, "לא באים. פותחים לשלוש שעות ביום, יושבים, אוכלים, שותים קפה והולכים הביתה. תיירים כמעט שאין, אבל מה, אין ברירה — מוכרחים לפתוח".

מסתבר, שגם לגבי המשק הישראלי חסרים נתונים. אם הם ישנם, כיוון קברניטי הכלכלה שלנו, הם לא מוכנים לחשוף אותם בפני הציבור, איסוף אינפורמציה אקראי מצייר תמונה, שגם אם קווים אינם ברורים דיים, גווניה הכהים מרמזים על בעיה חמורה. בלהט העיסוק בענייני הביטחון, נדחקו הנתונים הכלכליים לשוליים. אלה, כידוע, אינם מיידיים. ובאמת, מה הם אלף בקבוקי חבערה מול ירידה של 15% מהכנסות תיירות החוץ לישראל בשנה האחרונה בכלכלה, שלא כמו בביטחון, אין "כומים", ובוודאי לא מיידיים. לכולם ברור, שהזרעים כבר נזרעו. מה ינבט מהם — אפשר רק לשער, לאור הנתונים ההולכים ונאספים בעצלתיים.

מזרח ירושלים. „לא כל הביזנעס מוכרח להיות בחנות"

משבר חמור בענף התיירות

מתוך 110 אלף הפועלים תושבי השטחים, המועסקים בישראל, כמחצית עוסקים בבינוי ובעבודות ציבוריות. למרות זאת, לא היו בענף הבנייה זעזועים. "כשמדובר בפועלים לא מקצועיים, ורובם הם כאלה", הסביר מ.ש., קבלן בנייה, "אז אפשר לתמרן, אפשר להסתדר. חוץ מזה, הם לא עובדים כל־כך טובים ורוב הזמן מסתובבים בלי לעשות כלום. אז אפשר למצוא כל מיני אחרים במקומם".

בתעשייה מועסקים פחות מ־20 אחוז מתושבי השטחים, המגיעים לעבודה בישראל. ההשפעות — על־פי קברניטי המשק — מועטות. בתעשייה, מסתבר, תהליך הזיהוי קל יותר ואפשר לאתר בוודאות את הענפים שנפגעו. פה מדובר, בעיקר, בתעשיית הטקסטיל, ובמיוחד בענף ההלבשה. רבים ממפעלי האופנה המובילים בישראל השתמשו במפעלים בגדה וברצועת עזה כבקבלני־משנה, והעבירו את המתפרות שלהם לשטחים. אלה היו הראשונים להיפגע. ענף ההנעלה נפגע אף הוא — הן בשל ירידת הצריכה של תושבי השטחים, והן בשל הסתמכות על הפעלת מפעלי־משנה בשטחי האינתיפאדה.

גם בתעשיית המזון ניכרים אותותיה של ההתקוממות. יודעי דבר אומרים, שמדובר בעיקר בממתקים, סיגריות, שמנים, שימורי דגים ומזונות רכים. תושבי השטחים צורכים פחות. טבעי הדבר, שאם חלה ירידה תלולה בבנייה בשטחי יהודה, שומרון ועזה, פסקה כמעט לחלוטין צריכת חומרי הבנייה ממפעלים ישראלים, במיוחד מדובר במלט ובברזל.

בחקלאות מועסקים כ־16 אחוז מכלל הפועלים הערבים מהשטחים, המגיעים לעבודה בישראל. חלק ניכר מהם עובדים במשקי הדרום. רוב הפועלים הערבים במגזר החקלאי הם תושבי רצועת עזה. "על תופעות כלכליות חריגות", היה מי שהסביר באחד ממסדרונות המשרדים הממשלתיים הכלכליים, "אי־אפשר לדבר. אם היו פה ושם פגיעות, זה אינו משמעותי בקנה־מידה לאומי, ובוודאי שאי־אפשר לומר שפה מדובר בתופעה כלכלית".

הענף הכלכלי בהא הידיעה, שבו מוכנים כולם להודות שהפגיעה בו כן משמעותית, הוא ענף התיירות, המהווה ארבעה אחוזים מן התל"ג. כאן לא עוסקים בהערכות או בספקולציות, אלא מדברים על מספרים. "הירידה הדרסטית בכניסת תיירות לארץ", מסביר יוסי גור אריה, ראש המחלקה הכלכלית באיגוד המלונות, "החלה בחודש אפריל. מאז אנו נמצאים כל הזמן בירידה. יש להבין, שכ־70 אחוז מן הענף מסתמך על תיירות קבוצות מאורגנות. קבוצה כזו מתאחגנת כמה חודשים מראש, וזו בעצם הסיבה שהאפקט לא היה מיידי, והעניין לקח כמה חודשים. ההתמוטטות האמיתית חלה בחודש אפריל, מיד אחרי פסח".

כבר בחודש אפריל נרשמה ירידה של 32 אחוז בהגעת תיירים לארץ, לעומת החודש המקביל בשנה שעברה. מאז, נמצא הענף בירידה מתמדת. ירידה דרסטית זו השפיעה גם על לינות במלונות, תפוסת חדרים ופדיון. מן הנתונים עולה, שתפוסת החדרים ירדה במיוחד במלונות מערב ירושלים, וכאן נרשמה ירידה של 28 אחוז. בנהריה חלה ירידה של 20 אחוז בתפוסת המלונות, בנתניה כ־18 אחוז ובתל־אביב 17 אחוז. "הנתונים", אומר יוסי גור אריה, "הם נתונים סטטיסטים, ומי שמבין בסטטיסטיקה מבין, שהמצב עוד יותר בהרבה, מכיוון שלתוצאות האלה נכנסים גם נתונים של עליית לינות של אלפי מבקרים בירושלים, מה שממתן את הירידות שנרשמו. אבל", הוא מוסיף, "פה לא מדובר בלינת תיירים לרגל חופשות ותיירות לשמה, אלא לינה של אלפי עיתונאים במלונות הירושלמיים בעקבות האינתיפאדה".

בסטטיסטיקה, כמו בסטטיסטיקה, הכל נלקח בחשבון. אם בשלושת חודשי האינתיפאדה הראשונים עוד נרשמה עלייה בתיירות הנכנסת לארץ, נלקחו גם הנתונים האלה בחשבון, ומיתנו את התוצאה הסופית.

מסתבר, שלירידה של 15 אחוז מהכנסות תיירות החוץ, יש היבט נוסף, שאותו סיפק לנו השבוע עמוס רובין, יועץ ראש הממשלה לכלכלה. "לבנות בתי־מלון על חשבון משלם המסים הישראלי, כשהפרנסה היא לא ליהודים — אני לא מצטער על כך. מה הביג דיל הגדול? אז יהיו פחות תיירים, שיבואו לחפש שמש בישראל. אם זה לא תורם, אז שיסעו למרוקו, או ליוון. מי הוא כוח האדם, שצומח בכל המלונות? פועלים ערביים. אז מי הם הנפגעים?" — שואל רובין ומשיב — "רק היזם הישראלי ופועליו הערביים. העסק שלנו צריך לשנות את פניו ולהתמחות בדברים, שיספקו פרנסה יהודית".

במחוזותיו השוקקים של הכרך הגדול, תל־אביב, העסקים כרגיל. מסתבר, שהתל־אביבי צועד על קיבתו, ועסקי המסעדות הולכים ופורחים. מי שעוד מחפש נחמה פורתא ימצא אותה כאן. [illegible] מספרים על עלייה דרסטית של המבקרים בבתי האוכל.

מעז עוד ייצא מתוק

באפריל השנה, העריך השר גד יעקובי את השפעת האינתיפאדה בהוצאה נוספת של כ־650 מיליון ש"ח. זאת, בהתבסס על ירידה בהיקף ההכנסות במיסוי; גידול בהוצאות המשטרה, משמר הגבול וצה"ל; אובדן תפוקה בענף הבינוי; אובדן תפוקה בתעשייה ובחקלאות; קיטון בייצוא הישראלי לשטחים; קיטון בייצוא הישראלי, כתוצאה מירידה בהשקעות חוץ. היום — כשאנו מציינים את יום ההולדת הראשון לוולד הבלתי רצוי הזה — מדברים במשרד הכלכלה על השפעה, שתעבור את מיליארד השקלים החדשים.

אלא שהכל, מסתבר, תלוי בנקודת המבט הפוליטית, ויש פנים לכאן ולכאן. עמוס רובין אינו רואה, שהמשק הישראלי יושפע לרעה, כתוצאה מארועי השטחים. להיפך, לדידו מעז עוד עשוי לצאת מתוק. "ישראל", הוא מסביר, "סייעה לפועלי השטחים, שלא בכוונה. בשנות ה־50 קלטה מדינת ישראל אלפי עולים חדשים, שהיו חסרי השכלה פורמלית ובלתי מקצועיים. התפתחו כאן הרבה עבודות פשוטות, הרבה הגנה על תוצרת הארץ, והרבה סבסוד של פועלים, של מכונות, שמה שמשלים אותם זה כוח אדם פשוט.

"בעשרים השנים האחרונות, הנהנים היחידים מהמדיניות הזאת הם פועלי השטחים. כחול־לבן, הפך במשך השנים הגנה על פועלים ערביים. חוק עידוד ההשקעות גרם לבניית מפעלים, שרוב הפועלים העובדים בהם ערבים. נתקלנו בפרדוקס, שבעיירות פיתוח כגון מפעלים, שרוב עובדיהם באים מן השטחים. על חשבון השכיר הישראלי, משלם המיסים הישראלי, המשכיל — תבענו מיסים. המחירים הגבוהים סייעו להיווצרות תעסוקה של עובדים זרים בישראל. נוצר מעין שיתוף פעולה של מעסיקים ישראלים ועובדים מן השטחים. דווקא משק השכירים של ישראל לא נהנה מן ההזדמנות הזו ושילם את מחירה. המשק שלנו", הוא מסכם, "יכול מאוד להסתדר בלעדיהם".

אם כן, מדוע ייבאנו עובדים זרים מפורטוגל ומטורקיה?

"לא מוכרחים להביא את המכונות, חומרי הגלם, האנרגיה, והפועלים — מחו"ל. אפשר גם לקנות את המוצר המוגמר בחו"ל, זה יעלה לשכיר פחות כסף. בוודאי, שלא צריך לו הגנת מס וסבסוד. אפשר פשוט לעשות משק הרבה יותר משוכלל, הרבה יותר מושך והרבה יותר אטרקטיבי ומתאים לתנאי המשק שלנו".

המחשבה שהתעוררה בעקבות אירועי השטחים?

"המחשבה היא לא חדשה, אבל זהו היבט מעניין של האינתיפאדה. אני מקווה שיותר ויותר אנשים יחשבו עליו בתקופה [illegible]

[illegible] אינו מתחיל ונגמר במולדת של גאנדי — יש לו גם [illegible] לפועלים. "אני המלצתי עוד הרבה לפני האינתיפאדה, [illegible] לפקוח את העיניים ולראות מה נעשה סביבנו. אין [illegible] לסבסד כוח תעסוקה לערבים, על חשבון הישראלים. [illegible] מה שאנחנו עושים. אם כתוצאה מחשיבה כלכלית [illegible] יותר פועלים מהשטחים לחפש עבודה במקום אחר, [illegible] לא לזה טרנספר, אבל זה בעצם מה שהיה עד 1967". [illegible] נוכל לקרוא בעדינות "טרנספר מרצון".

[illegible] אחרת. באחת ממחלקות המחקר, שבה יושבים כמה [illegible] שלנו היה מי שאמר השבוע, כי "האפקט הדרמטי הוא [illegible] התיירות. אבל, בכלכלה שלנו מתרחשים דברים [illegible] השפעות של קצת מגיעות, [illegible] הנקודה היא, שבשלב זה קשה להצביע על דברים [illegible] בכוללים של המשק הישראלי. בכלכלה יש [illegible] שמשמעותם מתקיימת, אך לא שמים אליהם לב. [illegible] מתוך הרבה מאוד תופעות קטנות, שאני צופה [illegible] להתפתחנה לדבר חדש ובעייתי". ■

שנה בכלכלה היא זמן מועט מכדי לאסוף נתונים ברורים, אבל הכיוון מורה על בעייה הולכת וגדלה. בישראל הפגיעה העיקרית היא בתיירות ואצל הפלסטינים יש פגיעה כוללת, שאינה גורמת כאן נחלת דמעה מיוחדת. ואם כתוצאה מהמצב, יעדיפו פועלי השטחים לחפש עבודה בארץ אחרת, יתכן שבכלל הרווחנו מהאינתיפאדה

מאת טלי ברזילי זוננפלד

טווח קצר, מקומות רגישים

בית החולים „מקסיד אל־חיריה", נכון לימי רגיעה אלה

כתב וצילם איתן פנחסי

ד"ר רוסטום נומרי מחזיק קליע ממולא מתכת

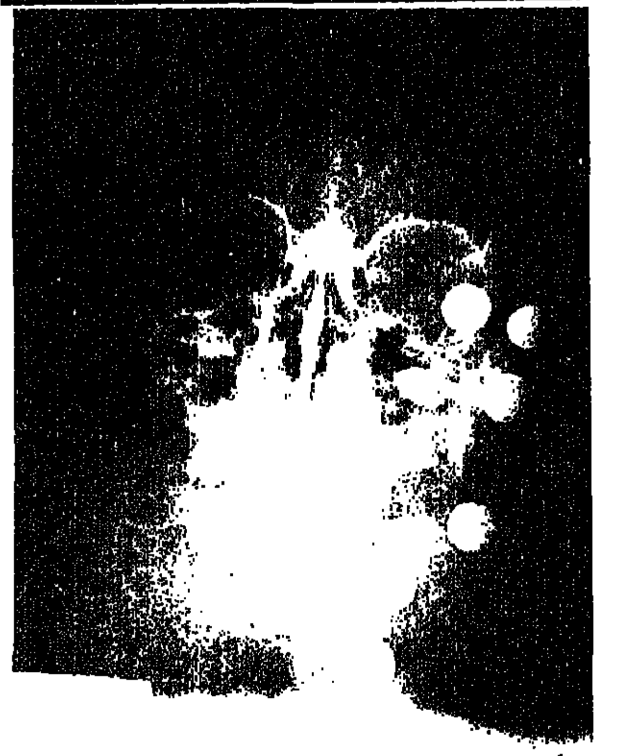
צילום רנטגן, פציעת ראש של נאפז רדואן

ממרומי הר הזיתים, משקיף אל נופה של ירושלים, ניצב בית־החולים "מקסיד אל חיריה". 200 מיטות. בתחומו המחלקה הנוירוכירורגית היחידה בשטחים, יחידת טיפול נמרץ מצוידת היטב, ומחלקה אורטופדית גדולה. כל אלה עושים את בית־החולים למתקדם ביותר בשטחים. במהלך שנת האינתיפאדה נקלטו בו כ־4,000 נפגעים, מהם נותרו 500 איש באשפוז. משך שהייה ממוצע של פצוע אינתיפאדה הוא בין ארבעה לשישה שבועות. נאפז רדואן בן ה־18 מקאלנדיה, הגיע לבית החולים בראשית השבוע, פגוע בראשו.

בני משפחתו, השוהים ליד מיטתו, מספרים שנפגע מאש חיילי צה"ל: "נאפז יצא מהבית לשוק לקנות מצרכים. בדרך הוא ראה חיילים, והוא פוחד מהם מאוד, מכיוון שלא מזמן חזר מריצוי עונש מאסר. כשהוא ראה את החיילים, הוא ברח מפניהם, כשהם דולקים בעקבותיו. ממרחק קצר ירו בו שישה כדורי פלסטיק לראש. הוא נפל, והחיילים הסתערו עליו באלות ושברו לו את הזרוע. הכנסנו אותו לרכב, לא לאמבולנס, והבאנו אותו לבית החולים".

מאז מאושפז נאפז ביחידה לטיפול נמרץ, הממוקמת בקומה השנייה של מבנה בית־החולים. לחזהו מחוברת אלקטרודה, המחברת אותו למוניטור. ראשו עטוף תחבושת לבנה גדולה, שלא הצליחה למנוע את הכתמת הכר שלמראשותיו בדם. בני משפחתו, המתחלפים לצידו אחד בכל חצי שעה, מחזיקים בידו ומנסים לעודדו. מאז הפציעה לא פקח עדיין את עיניו.

ד"ר **רוסטום נומרי**, רופא אורטופד המכהן כמנהלו הרפואי של בית החולים, כועס: "החיילים לא הסתפקו בכדור אחד אלא בשישה, ועוד לאן? לראש! לא הסתפקו גם בכך, ושברו לו את הזרוע". כשאין מדובר במקרה ספציפי, ד"ר נומרי נעדר רגשנות. השקט וקור־הרוח הנפשי, שבו הוא מתאר את סוגי הפציעה הנגרמים בשטחים, מהווים ניגוד להתרגשות שאחזה בו, כשדיבר על מקרה נאפז רדואן.

"צה"ל משתמש כיום בכדורי פלסטיק, וכדורים דמויי פלסטיק ממולאי מתכת. הנזק העיקרי שנגרם מהם הוא, כאשר הכדורים נורים מטווח קצר למקומות רגישים, כמו הראש, אזור החזה והלב. הם גורמים נזקים קשים והיו לנו מקרים, שלאחר פגיעות שכאלו נפטרו הפצועים. אבל כדורי הפלסטיק, הנורים ממרחק, גורמים לפגיעות שטחיות קלות יחסית, בהתאם למקום הפגיעה. כדור פלסטיק ברגל מסוכן פחות מקליע M-16 ברגל. מספר הפציעות, בהשוואה לשנה שעברה, גדל, אבל חומרתן ירדה. זאת, כאשר לאורך כל התקופה מגיעים אלינו נפגעי גז מדמיע.

בחצי השנה הראשונה לאינתיפאדה, השתמש צה"ל בעיקר בנשק בעל מהירות לוע גבוהה, דוגמת רובה ה־M-16. הפציעות שנגרמות מהרובה הזה, כי הן יוצרות דימום וקרעים פנימיים קשים. אני רוצה להדגיש, שמגיעים אלינו בזמן האחרון הרבה מאוד פצועי אלות, שהגב שלהם כחול כמו השמים. ואלה מקרים, שאני לא מבין איך חיילים יכולים להגיע לדרגה כזו של הרבצות".

האם הטיפול הראשוני שהנפגעים מקבלים בשטח הוא מספיק?

"רוב בתי־החולים ביהודה ושומרון הם כלליים. אין להם מספיק ציוד או מומחים, כדי להתמודד עם פציעות אורטופדיות או מקרי פגיעות ראש. אצלנו בבית החולים קיימת המחלקה הנוירוכירורגית היחידה בשטחים, היחידה לטיפול נמרץ היא מהמשוכללות ביותר הקיימות, וגם המחלקה האורטופדית היא ברמה גבוהה. הראייה לכך היא, שמגיעים אלינו פצועים מבתי־חולים אחרים [illegible] ואפילו מעזה, לאחר שקיבלו שם את הטיפול הראשוני. אני מבקש להדגיש שכל טיפול, שיהיה הטוב ביותר, לא יכול להועיל, כאשר הפצועים מגיעים אלינו שעה ולעיתים שעתיים אחרי האירוע; ברוב המקרים הם גם מגיעים ברכבים מזדמנים ולא באמצעות אמבולנסים -- עובדה המחמירה את הפציעות. דומה, כי בעיית הובלת הנפגעים בשטחים היא מהמרכזיות בסיוע ובסיכוי להציל את חיי הפצועים קשה".

ד"ר נומרי מבקש להדגיש, שחלק גדול מהנזקים הרפואיים של פגועי האינתיפאדה בלתי הפיכים. "היה לנו פה מקרה של בחור, שחטף כדור לקיבה, ומאז הוא אינו מסוגל לאכול ולשתות, ממש מצב קשה. יש לנו הרבה מאוד פצועים, הזקוקים למרכז שיקום, שאינו קיים אצלנו. אנחנו עורכים טיפולים פיזיוטרפיים, אבל זה אינו מספיק. התחלנו לתכנן מרכז שיקום ברמאללה, אבל עד כה השלטונות הישראליים לא נתנו כל אישור להתחיל בהקמתו, וזה פשוט חבל. יכולנו להקל ולעזור הרבה יותר טוב, אם היה מרכז כזה".

האם תפקוד בית החולים נפגע באופן שרמת השרות לאזרחים שאינם נפגעי אינתיפאדה ירדה?

"בפירוש לא. היו לנו 4000 פצועים, ועוד 6000 מקרים אזרחיים רגילים נוספים. בסך־הכל טיפלנו בשנה האחרונה בקרוב ל־10,000 איש ואשה, פצועי אינתיפאדה ורגילים. היום מחכים יותר מחודש, לפעמים חודש וחצי לניתוח שבר, כאשר לפני שנה היינו יכולים לבצע את הניתוח תוך שבוע עד עשרה ימים. במחלקות יש צפיפות גדולה יותר. רשמית יש לנו 200 מיטות, אבל בפועל הוספנו עוד מאה מיטות ובסך־הכל 300. לעיתים אין בהם די, ואז אנחנו מגישים טיפול ראשוני ושולחים את המטופל לאחד משני בתי־החולים הסמוכים לנו – אוגוסטה ויקטוריה, או בית החולים הצרפתי. כשמתפנה מיטה מחזירים את החולה אלינו".

מהיכן מתקבל מימון להפעלת בית־החולים?

"בית־החולים ממומן בעיקר על־ידי ממשלת כווית, אבל בשל מערכת יחסינו הטובים עם ממשלת ערב־הסעודית, אנחנו זוכים לקבל מהם סיוע כספי לא קטן. בשנה שעברה מימן אותנו הבנק האיסלמי הערבי ב־1,500,000 דולר. באחרונה זכינו לתמיכה כספית מהעדה החרדית בירושלים, כאשר הרב הירש, שהוא שר הבריאות של העדה החרדית, הביא לנו 3000 דולר. מעבר לכך, הם לא תרמו לנו שום סכום".

האם אינכם מקבלים כל מימון או סיוע ממשרד הבריאות הישראלי?

"לא קיבלנו כל סיוע כספי ואנחנו גם לא מקבלים, ובעתיד גם לא נרצה בכך, אנחנו מעוניינים להיות עצמאים לחלוטין, ללא תלות בשום גורם ישראלי. אנחנו מעוניינים רק במקורות המימון מהמדינות הערביות שהזכרתי".

קיים קשר רפואי עם מוסדות הרפואה הישראליים?

"קיים קשר, אבל רק במישור הרפואי, וגם זאת לעיתים נדירות ביותר. אנחנו מגישים בבית־חולים את כל סוגי הטיפול, אבל לעיתים יש לנו מקרים כמו בחולי סרטן קשים, שבהם הטיפול מסובך. אז אנחנו מעבירים את הנזקקים לבתי־חולים בארץ, אבל אני מבקש להדגיש זהו מיעוט שבמיעוט. בעתיד לא נעביר חולי סרטן לבתי־חולים ישראליים, שכן בתוך השנתיים הקרובות יושלם מרכז אונקולוגי גדול ומשוכלל בבית־החולים".

● איתן פנחסי

מעקב

איפה הם היום?

אל"מ **אפי פיין** – בן עין־גב שחזר בתשובה, לשעבר מח"ט גבעתי. החטיבה – שבהשראת צבע כומתתה קרא לה פיין "חטיבת הסגולה" -- התפרסמה, ונרות פיקודו, בהתנהגות אלימה במיוחד. ארבעה מתייליה עומדים בימים אלה לדין בעוון הריגת תושב רצועת עזה, האני אל־שאמי, במכות. לדברי החיילים, הם רק מילאו את הפקודות שהיו נהוגות בחטיבה. אל"מ פיין התפרסם, בין היתר, כמי שנהג להסתובב בשטח עם כלב זאב מאיים. בימים אלה שוהה פיין עם משפחתו בלונדון, לומד באקדמיה צבאית. מועמד לקידום.

אל"מ ג' – המח"ט שניהל מרדף מתוך מסוק אחר תושב הכפר בני־נעים, שהיה חשוד בהתפרעות ובזריקת אבנים. הוא הועבר מתפקידו עקב מות החשוד, כתוצאה מירי מן המסוק. לומד בחוג לעיתונאות באוניברסיטת בר־אילן.

סא"ל **יהודה מאיר** – מפקד גזרה בשומרון, נודע ביחסיו הטובים עם המתנחלים. הוזכר – בלא שהואשם בדבר – בכתב האישום, שהוגש נגד החיילים המעורבים בפרשת הדחפור, וגם בפרשת המכות בשכם (פרשת סי.בי.אס.). קיבל דרגת אל"מ ומשרת כמפקד מחוז במפקדת העורף.

מכרם חורי מחול -- עיתונאי, פרסם בעיתון "העיר" בתאריך 18.12.87 כתבה ארוכה, שטיפרה על צעיר שנורה בידי חיילים, על חייל שנתפס על־ידי מפגינים, הופשט מחולצתו ותפציו נלקחו ממנו, ועל ילד שנורה למוות לעיני אמו. דובר צה"ל הזדעק, ונפתחה חקירה נגד מחול באשמה של פברוק הסיפור. החקירה נסתיימה ללא תוצאות חד־משמעיות. עיתון "העיר" הפסיק לאחר זמן־מה את עבודתו של העיתונאי.

מחול מנהל בימים אלה מגעים עם העיתון על תנאי סיום העבודה. כמו כן, הוא תובע התנצלות מ"מעריב", אשר הישווה את כתבתו לפרסומים נאציים. מחול עוסק בימים אלה בסיום הכנת התיזה שלו ללימודי התואר השני, וכותב מעט לעת בעיתונות הערבית, בעיקר ב"אל־איתיחאד".

" היום" – אומר מחול, אשר עומד על אמיתות גירסתו – "הכתבה ההיא היתה נדחית על־ידי העורך, בנימוק שאינה מחודשת דבר".

רומם אלדובי – ליווה בחול המועד פסח טיול של ילדי בית־ספר בשומרון. הטיול נערך ללא תיאום מסודר עם שלטונות הצבא. כשהגיעו המטיילים לכפר ביתא, הותקפו על־ידי זורקי אבנים. מלווי הילדים, רומם אלדובי ומנחם אילן, איבדו את עשתונותיהם ופתחו באש. כתוצאה מכך נהרגו שניים מתושבי הכפר. **מונירה דאוד**, אחותו של אחד ההרוגים, היכתה את אלדובי באבן בראשו. אלדובי איבד את השליטה על נשקו, ובירייה שנפלטה נהרגה תרצה פורת, נערה בת ארבע־עשרה. **בני קצובר**, שבתו השתתפה בטיול והוסתרה על־ידי אחד מתושבי הכפר עד יעבור זעם, עמד בראש התובעים את הרס הכפר מן היסוד. אלדובי נפצע קשה בראשו, נגרם לו נזק מוחי לצמיתות והוא מאושפז עד היום במצב קשה בבית־החולים לווינשטיין ברעננה. על מונירה דאוד, שביתה נהרס, ואשר בתחילה נשמעו קולות הקוראים להעמיד אותה לדין בעוון גרימת מותה של תרצה פורת, נגזרו שמונה חודשי מאסר בגין הטלת האבן. בימים אלה היא עומדת להשתחרר. זמן קצר לאחר שתצא מן הכלא, היא עומדת ללדת את ילדה הרביעי. בני קצובר, שהיה מועמד לכנסת מטעם תנועת "התחיה" במקום שנחשב בשעתו ריאלי, מחלים מתאונת דרכים קשה.

● **גבי בשן**

עוד כביש, עוד עץ, עוד בית

המשך מעמוד 9

החליטה להשאירם. מאוחר יותר, בדיעבד, אושר היישוב על ידי ועדת השרים).

מה עוד ניתן לעשות, מלבד טרנספר...?

מומה: "זו הבעיה בדיוק: שאף פעם לא קיבלו החלטה לפתור. יש החלטה להחזיק על אש קטנה, להרגיע, לא לתת לגדול. אבל אין החלטה לחסל. מי שקובע את המדיניות, החליט שאין מה לעשות יותר. אנחנו טוענים, שכן אפשר לעשות. אנחנו גם אומרים, שמי שמוביל למצב, שגאנדי מצייר, הם רבין ושמיר. הם בסוף יבצעו את העבודה של גאנדי, כי אז כבר באמת לא תהיה כל ברירה אחרת".

השמאל יכול להפגין כמה שהוא רוצה

יש כאן אמונה מוחלטת, שאת האינתיפאדה אפשר להדביר. הבעיה, הם טוענים, טמונה בדרג הפוליטי, שלא החליט לחסל. בונים על שרון כשר הביטחון, בממשלה שתקום. הם גם מוכנים להציע לכוחות הביטחון "דרכים יעילות" לאבטחת התחבורה בדרכים — הבעיה המרכזית שהעמידה האנתיפאדה בפני המתנחלים. היו תקופות, בחודשים הראשונים להתקוממות, שאורגן ליווי קבוע של גברים למכוניות של הנשים במעבר דרך אל־בירה. אורחים או קרובים, שמגיעים לשמחות, גם מקבלים ליווי. "לא לעצור בער השיגרה", זו הסיסמה.

מומה: "אני לא מרגיש שלמדינה איכפת מאיתנו. היום אני יודע שאם לא נאבק בעצמנו אף אחר לא ייאבק למעננו. אנחנו טוענים, שכדי להרתיע לא צריך אוגדות".

אתם כתושבי היישובים, המכירים את השטח והאוכלוסיה, תרצו בוודאי להיות שותפים למבצע?

מומה: "אני לא מוכן להיות הבחור הרע, שיעשה את העבודה המלוכלכת. אני רוצה לראות את המדינה פועלת, כדי להבטיח את שלומנו. אני גם חושב, שהוויכוח על ההתיישבות ביהודה ושומרון הסתיים. הרוב בין היהודים אמר את דברו. אני מתייחס רק למה שאמרו היהודים.

"נכון, שהיום יהיה הרבה יותר קשה. אבל אם אתה אומר לעצמך, כמו שאתה אומר לעצמך בגבול הצפון, שאף מחבל אחר לא יעבור, אף אבן אחת לא תיזרק — תגיע לכך, שהיא לא תיזרק. כשאתה אומר, כמו שרבין אומר לנו, שאין פתרון צבאי לבעיה — גם לא יהיה. מה רבין עושה? ביד אחת מכה אותם, וביד שנייה אומר להם — אני מבין אתכם. לי ברור, שאמצעים שבעבר היו מועילים, אילו נקטו אותם בזמן, היום כבר לא יועילו. יש צורך באמצעים חריפים יותר.

"אבל גם היום אפשר. צריך להכריז, שכל נקודה ששלוש פעמים זרקו ממנה אבן —יש לגלח אותה חמישים מטר מן הכביש. לגלח את כל הבתים. לפני שנה היה אפשר לגמור את זה ברמה של גדר. היום כבר לא. היום כבר צריך טיפול ברמה של שכונה.

"כל רגל, שיימצא על חוט חשמל — לנתק; יום אחד הם עשו מבצע, תלו 160 דגלים. היו מנתקים 160 כבלים, אפילו בלי אזהרה הם היו מבינים את המסר. במקום זה, שולחים חיילים עם כל מיני מוטות מאולתרים. זרקו על כביש ירושלים־שכם אבן — במקום שיסתובבו, פלוגות שלמות, מספיק שיעמדו שני חיילים, אחד בשכם ואחד בירושלים, ויסגרו את הכביש. הכביש מסוכן.

עם זאת, חשוב לשמור על פרופורציות. אנחנו בכלל לא משיחיים, אלא מאוד־מאוד פרקטיים. שש־עשרה שעות ביממה מתעסקים בצרדים המעשיים של ההתיישבות. זה אומר, בעיקר תשתית. קווי־מתח ארציים, כבישים ארציים, פרישה תעשייתית, פיתוח מקורות מים, פרישה אזורית. כל מה שאפשר, כדי שכשיגיעו למו"מ, מה שיהיה בשטח — יקבע; להגיע לשולחן המו"מ, כשההתיישבות היהודית מוכנה. השמאל בתל־אביב יכול להפגין ולצעוק מה שהוא רוצה, והערבים יכולים לזרוק אבנים. זה לא מפריע לנו לסלול עוד כביש, עוד מבנה תעשייה, לנטוע עוד עץ. כל עוד יש סטטוס־קוו בשבילנו, זה טוב, כי דרוש לנו זמן. אנחנו רוצים להגיע למו"מ, כאשר נהיה כאן, לפחות, אחד לשניים. זה אומר, חצי מיליון יהודים ביהודה ושומרון. תשתית לזה כבר קיימת. בעשר השנים האחרונות בנינו אותה בשקט וביסודיות. יישוב פסגות מוכן, מבחינת התשתית, בהשקעה קטנה מאוד, לקלוט 300 משפחות. הכל כבר מוכן...", מסכם מומו.

האבן ניפצה את שימשת המכונית וקרעה את תנוך האוזן

ללא מילים

המשך מעמוד 11

התופעה השנייה שייכת יותר למישור הפסיכולוגי־סוציולוגי של קהל הקוראים. מאז תחילת האינתיפאדה, חלה ירידה דרסטית במספר הקוראים ורוכשי העיתונים במזרח ירושלים, בגדה ובעזה. ההסבר פשוט — אין חומר אמיתי לקריאה.

הציבור הפלסטיני אינו קונה עוד את הלוקשים, שהצנזור הישראלי מרשה לו לקרוא. כל פלסטיני עם I.Q. ממוצע, מוצא היום את הערוץ התקשורתי, שיש לו נגישות אליו, והוא ניזון בדיוק מאותה אינפורמציה שממנה ניזון הישראלי הממוצע. לא צריך להיות איינשטיין בשביל לעשות השוואה בין כמות ואיכות המידע, שמספקים הרדיו והטלוויזיה לבין פירורי האינפורמציה, הממלאים את העיתונות הפלסטינית. ההחלטה לנטוש אותה, לטובת התקשורת האלקטרונית או העיתונות הזרה, היא רק טבעית ובלתי נמנעת, זה אומר, שחל גם פיחות מהותי ברימוי של העיתונאים הפלסטינים — הן בעיני הציבור שלהם והן בעיני עצמם.

רדואן מעריך, שבוחה של העיתונות הפלסטינית היום והשפעתה על קהל הקוראים שלה מגיעים ל־5 אחוזים מהכוח וההשפעה שהיו לה לפני שבע או שמונה שנים. הוא וחברי האגודה האחרים, כשאינם יושבים באנצאר, מתרוצצים ושולחים מכתבים ופונים לכל מוסד או ארגון אפשרי לעזרה. אבל חוץ מכמה ממקרים נדירים, שבהם הביאה התערבותו של מישהו לשחרור עיתונאי עצור, התגובה היא בדרך כלל מכתבי הזדהות, מברקי תמיכה, הצהרות נגד מה שעושים להם. מלים.

לראש האגודה של העיתונאים הערביים חשבון ארוך ולא סגור עם אגודת העיתונאים הישראלית. למה הם לא מעורבים יותר במה שקורה לנו, שואל רדואן. לדעתו, ולתחושת העיתונאים, ששוחח אותם על הנושא, אפשר היה בשקט לצפות מעיתונאי ישראל, שיפתחו קצת יותר את הפה: שיפגינו הזדהות קולגיאלית אמיתית, אם לא מתוך אחוות העים, אפילו מתוך אינטרס צר, שהם לא יכולים להתעלם מקיומו — היום זה אנחנו, מחר זה אתם.

המינימום המתבקש, לדעת רדואן, הוא כינוס כללי של התקשורת הכתובה והאלקטרונית בישראל, בבית סוקולוב, שייצא ממנו קול מחאה חזק וברור נגד המעצרים המינהליים המטורפים האלה.

התביעה של רדואן אבו עייש מושמעת באוזני יגאל לב, יו"ר האיגוד הארצי של עיתונאי ישראל. השאלה הראשונה של לב היא — מי זה רדואן אבו עייש. מאוחר יותר, כשיעלה שמו של לב במשרדו של רדואן, גם הוא ישאל — מי?

העובדה, שדווקא את מעצרו של רדואן כן הביאה האגודה הישראלית אל סופו, מרעננת את זכרונם של שני הצדדים ואז מתחיל פינג־פונג בלתי אפשרי של: " הם אף פעם לא פנו אלינו רשמית"; "גם הם לא פנו אלינו"; "הם היו צריכים להגיד ש.."; "אם הם רק היו אומרים"; " הם לא מכירים בנו כאגודה"; "זה הם התחילו..."; " לא, זה הם התחילו..".

בסופו של דבר, אחרי הרבה מאוד לבטים והיסוסים ותיקונים היסטוריים בטלפון, זה מה שניתן היה להציל מפיו של ראש האיגוד הישראלי של עיתונאי ישראל, יגאל לב: "מספר פעמים כן טיפל האיגוד הארצי של העיתונאים בנושא העיתונאים הערביים. היו קריאות שלנו אל שר הפנים ואל ראש הממשלה. בשעתו, יזמנו את שיחרורו של היו"ר שלהם במזרח ירושלים, כדי לצאת לקונגרס עיתונאים באירופה. פנינו אל איתן הבר, הדובר של רבין, בעניין מצבם של 24 העיתונאים הערביים העצורים במעצר מינהלי. האיגוד גם יזום בקרוב דיון על הנושא. אגודת עיתונאי ישראל היא גוף א־פוליטי, וזה מקור כוחו. נושא ההתייחסות אל העיתונאים הפלסטינים חוצה את חברי האגודה, ואינו מאפשר להוציא אמירה חד־משמעית ברורה ביחס למצבם."

רדואן אבו עייש, יו"ר איגוד העיתונאים הערביים, חקשיב והחליט להפתיע. בפעם הראשונה, מופנית כאן בזאת פנייה רשמית למהדרין, של האיגוד הערבי אל האיגוד הישראלי, על כל המשתמע מכך:

"כראש האיגוד של העיתונאים הפלסטינים, אני פונה בצורה רשמית לאיגוד העיתונאים הישראלי. אנו מכירים באגודה שלכם. אין לנו שום בעיה לפנות אליכם בצורה גלויה ופורמלית. ואם מישהו חשב שיש בעיה כזאת, הנה אני אומר — אנא, עזרו לנו. הביעו תמיכתכם בנו, הביעו הזדהותכם עימנו. אני פונה אל ראש האיגוד הארצי של עיתונאי ישראל — תעשה משהו. אני פונה אל כל העיתונאים, החברים באגודה שלכם — השמיעו קול. התייחסו למה שקורה לנו. אל תיתנו לעיתונות הפלסטינית למות בשקט."

שאלות לצנזור הראשי

– מה ההיגיון, המסתתר מאחורי האישור שחל על העיתונאים הערביים לצטט דברים, שפורסמו כבר בעיתונות ישראלית או זרה ?

– מהם הקריטריונים המנחים את הצנזורה במחיקת קטעים ופסילת מאמרים של עיתונאים ערביים?

– העיתונאים הפלסטינים, ובראשם רדואן אבו עייש, יו"ר האגודה שלהם, טוענים שמה שנשאר היום מהעיתונות שלהם זאת בדיחה עגומה: שאין להם כל אפשרות להתבטא בשום נושא. האם זאת היתה כוונת המחוקקים? תשובות:

תא"ל יצחק שני: א. הצנזורה אינה פוסלת, בדרך כלל, חומר מעיתונות זרה וישראלית, אלא אם על־פי שיקול דעתו של הצנזור יש בחומר כדי לפגוע בבטחון המדינה, בשלום הציבור ובסדר הציבורי במדינת ישראל ובשטחי המינהל האזרחי.

ב. הקריטריונים הם: החוק ושיקול הדעת של הצנזור, אם יש פגיעה בבטחון ו/או הסתה לחפרות סדר.

ג. העיתונאים הערביים יכולים להתבטא ולהביע דיעותיהם. כל בר־דעת, המכיר את השפה הערבית וקורא עיתונים אלה, יווכח בכך בעצמו.

שחמט

בעיות וסיומים

בעיות השבוע

בהדמסעית "כמעט ואגוריקו" בין המעמד, ההתנעה והפיתרון (5559). המט־עזר אופיני לפתרון המיוחד של היימן – משחקי סוללות המצווים (5560).

5559 ליאוניד מאקארונז L. MAKARONEZ
בית המעוצות U.S.S.R
מקורית ORIGINAL

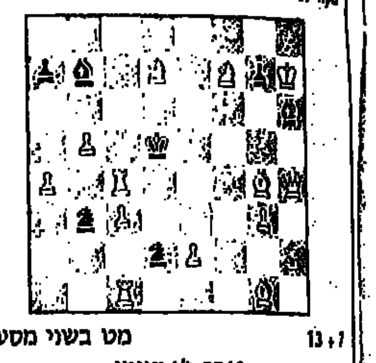

13 + 7 מט בשני מסעים

5560 ז'ן היימן
פרדס חנה
מקורית

10 + 7 מט־עזר בשני מסעים, תאומים
א. דיאגרמה ב. פרש שחור ד3 ל־ד4.
פתרונות אל העורך, רח' רמת הגולן 43, ירושלים 97703.

תחרות תמאטית

איגוד הפרובלמאים ההולנדי מכריז על תחרות התמאטית ה־149 שלו. נדרשות בעיות דו־מסעיות בהן יש חילופים בין המפתח והאיום בפתרון לבין המפתח והאיום המדומה.

ה. פרינס
דה וארהייד 1983

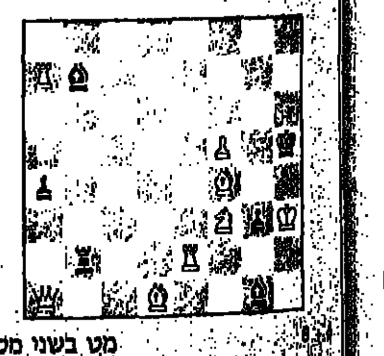

מט בשני מסעים

החידוש: 1. מד12 האיום 2. צח4×. נסתרת [illegible] הפתרון: 1. צח4 ".2. מד2×.
בעיות מקוריות על נושא זה עד [illegible]

HENK PRINS
I. SSELSTRAAT
3363 CV SLIEDRECHT
NETHERLANDS
[illegible] קורנליוס גרינואלד.

פתרונות

[illegible]

קרבות ותחרויות

מתחילים משחקי הליגות

מספר שיא של קבוצות – 259, יפתחו את משחקי ליגות השחמט לשנת תשמ"ט, ביום רביעי הקרוב ובשבת שלאחריו. המשחקים, שייערכו בסבוב הראשון בליגה הלאומית הם: הפועל תעשיה אווירית תארח את הפועל תל־אביב, אס"א אוניברסיטת תל־אביב תארח את מכבי אשדוד/תל־אביב. "הפועל־פלדקליין" ראשון־לציון תארח את ביכורי־העתים תל־אביב. האלופה, באר־שבע תארח את הפועל הרצליה ואס"א טכניון חיפה תארח את הפועל פתח־תקווה. כל משחקי הליגה הלאומית ייערכו בשבת ה־17.12. ראוי לציין שסגנית האלופה, הפועל תל־אביב, התחזקה מאוד ו"על הנייר" נראים סיכוייה לזכות באליפות כטובים ביותר.

הישגינו באולימפיאדה

ישראל סיימה אמנם עם מספר נקודות שווה לפיליפינים שדורגו במקום השביעי באולימפיאדת סאלוניקי, אך ישראל דורגה רק במקום ה־11. ערב התחרויות דורגה ישראל במקום ה־15. ההישגים האישיים הם: אלון גרינפלד 6 מ־13, גדי רכליס 8.5 מ־13, אליהו שווידלר 7 מ־13, אילן מנור 6 מ־9, רון־לב 3.5 מ־5, עופר ברוק 2 מ־3. נבחרת הולנד סיימה במקום השלישי, על אף ששיחקה ללא שחקנה הבכיר יאן טימן.

נבחרת הנשים שלנו, שדורגה במקום ה־12 לפני התחרויות, סיימה בקבוצת המדינות שצברו 22.5 נקודות, דהיינו מקומות 15־20. ישראל דורגה במקום ה־18. הישגי השחמטאיות: לובה קריסטול 6.5 מ־13, לה גלאזידוד 4.5 מ־8, אולגה פודרז'נסקיה 7 מ־13, שלומית ורדי 4.5 מ־8. המצטיינות בין הנשים היא יהודית פולגאר בת ה־12, שצברה 12.5 נקודות ב־13 משחקים ליד הלוח השני של הונגריה.

נצחון לשבתאי

האמן רן שבתאי זכה במקום הראשון בתחרות סוף שבוע, לזכר משה ליברמן ז"ל, שנערכה בפתח־תקוה. שבתאי צבר 4.5 נקודות בחמשה משחקים בהקדימו את רב־האמן ולאדימור ליברזון, האמן הבינלאומי נתן בירנבוים והאמן הבכור מלכיאל פרץ – 4 כל אחד. הפתעת התחרות היא ניצחונו של הנער ארתור קוגן בן ה־15 מחולון על ליברזון. 28 השתתפו בתחרות. ניהל: רון הדסי.

ממשחקי האולימפיאדה

גמביט המלכה
לבן: אנדרסון (שבדיה)
שחור: שורט (אנגליה)

[illegible]

תשבצים

תשבץ 264

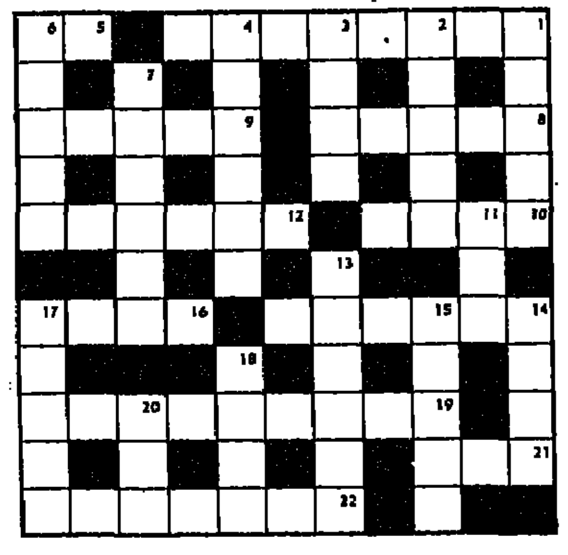

אפקי: 1. שם אחר למכבים. 5. קבוצת אויות. 8. חברת כנסת מן השמאל. 9. מסירת סקירה (כ"מ). 10. ירק המשמש למספוא. 12. שכונה במתכונת מושב דרומית מערבית לפ"ת ע"ש ישוב מקראי בנחלת דן. 14. מי שיש לו כזה, אינו רגיש, על פי הביטוי. 16. סגור באופן הרמטי. 12. היו"ר החדש של הכנסת. 21. טוסט. 22. ראה 6 אנכי.

אנכי: 1. סוג קרקע ממנו מייצרים כלים. 2. כלי לעישון. 3. מושל איזורי שמונה מטעם השלטון המרכזי. 4. אינפנטילי. 6. (עם 22 אפקי) ממלכי בית חשמונאי. 7. מקום שקשה לעייל בו פיל. 11. פלצור. 13. בטוי לקיום בהווה, לזמן קצר, לעומת הנצח. 14. קיים מימי קדם. 15. שכבות. 17. חיל הנחתים האמריקני. 18. מגיש במקצועו. 20. כלכלן (פרופ') שהיה מנכ"ל משרד האוצר (ש"מ).

אגוזן 264

אפקי: 1. מה קבלו שמעון וקיסר על הצטיינותם בעבודה (5,3). 5. לחם במרכז הארץ (2). 8. הצמחת ענפים ללא התחשבות בסביבה (5). 9. למשל: הקשה על תוף אפריקני, בלי לדעת איך (5). 10. תגיע אל העץ ברכיבה (4). 12. דיבר וגם חידש במעשה אצל הסיקים (6). 14. קיטעות בתיור מנה אחרונה (6). 16. בסוף מחייך – ונראה טוב (4). 19. לא נס אלא אונס קבוצתי קרה באותו זמן. 21. ציפו את קיר הנחל בספרד (3). 22. בתקופה זו יש המון ירוקים, אבל לא דולרים (7).

אנכי: 1. שולחת יד לתפוז לתת אשכוליתו (5). 2. עווית שרירים פתאומית – זה כמעט ניאוף (5). 3. מה חשב לתת לסוס לאכול? (4). 4. טרנטה כל כך שמתפרקת מעצמה (6). 6. עיר עתיקה בסוריה ששמשה אולי מקום למשלוח בושם (5). 7. כשנגמר בהן החשמל, מחליפים אותן בחדשות (6). 11. משמש לתזכורת בדיוק חלקי בלבד (3). 13. בסיאול, מרטינה (נברטילובה) לא תשתתף, אבל הח"כ נראה שכן (6). 14. תיפול ותימחק מלוח השווה (4). 15. היה דרוש כשהאריכו זמן המשחק (5) (כ"מ). 17. מחפש מכות כדי להתפרסם! (5). 18. ענק בכיר (4). 20. נהוג להשליך אצלנו גם בכנסת (3).

תשבץ 263

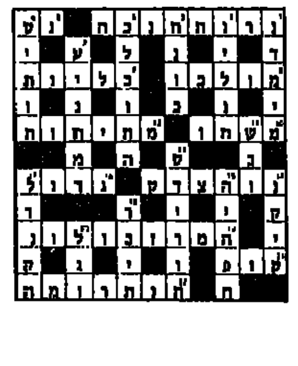

אגוזן 263

אמיר בן־אור ©

ברידג'

יוון – ישראל

נבחרת ישראל סיימה את אליפות העולם האחרונה ב"מקום טוב באמצע", ואין בכך כל רע. אולם אנו מונקנו על ידי הנבחרת עד כה, והורגלנו להישגים (לנבחרת ישראל שם טוב בעולם), כך שהציפיות הגבוהות גרמו אכזבה. היד הבאה שוחקה בתחרות בין יוון ישראל:

	♠ Q 7 6 3 2 ♥ KQ 9 7 6 ♦ Q 3 ♣ 3	
♠ AK 10 5 ♥ AJ 4 2 ♦ A 9 ♣ J 10 6		♠ 9 8 ♥ — ♦ J10 6 4 2 ♣ AK9 8 7 4
	♠ J 4 ♥ 10 8 5 3 ♦ K 8 7 5 ♣ Q 5 2	

מחלק: מזרח
פגיעים: כולם
ההכרזה:

מזרח	דרום	מערב	צפון
[illegible]		2 קלאב	—
		3 קלאב	—
		4 דיאמונד	—
		5 דיאמונד	—
		6 קלאב	—

הכרוז הוא מזרח בחוזה של 6 קלאב, ודרום הוביל ב־8 הארט. ברור לכולם שהכרוז מפסיד בדיאמונד (השאלה היא כיצד ימנע מלהפסיד קלאב (וזה עם פיתוח סידרת הדיאמונד.

הכרוז זכה בדומם, כשהוא משליך דיאמונד מידו, והמשיך באלוף דיאמונד ודיאמונד נוסף (זה משחק נחות על משחק הדיאמונד מהיד לעבר הדם). צפון זכה בלקיחה והמשיך בהארט. הכרוז חתך בדומם המשיך בדיאמונד, וצפון השליך ספייד (ממהלך זה צריך להיות ברור לכרוז שהמלכה קלאב ומצאת בדרום, אחרת צפון חותך, או שבידי צפון QXX בקלאב, והחווה אבוד בכל מקרה). הכרוז חתך בדומם, והמצב כזה:

	♠ Q 7 6 2 ♥ K 9 7 ♦ — ♣ 3	
♠ AK 10 5 ♥ J 4 ♦ — ♣ J 10		♠ 9 8 ♥ — ♦ 10 ♣ AK9 8 7
	♠ J 4 ♥ 10 5 ♦ K ♣ Q 5 2	

הכרוז המשיך בקלאב, כשהוא זוכה עם המלך בידו (מדוע לא ביצע עקיפה?), המשיך בחיתוך דיאמונד ונכשל כשהוא מוסר לקיחה נוספת בקלאב.

שימו לב שאפילו במצב הנתון יש לכרוז אופציות נוספות לביצוע. מלבד העקיפה בקלאב, הוא יכול להמשיך בהארט, לחתוך, לשחק דיאמונד שיחתך בידו, להמשיך בהארט שיחתך בדומם, ספייד לעבר האלוף והמלך, וספייד נוסף שיבצע מעין עקיפה על דרום, משום שמשלב זה נותרו בדומם A K 9 בקלאב.

אופציה נוספת הגלויה לנו (בקלפים פתוחים) היא ביצוע עקיפה בקלאב, ומשיכת סידרת הקלאב תוך כדי הפעלת לחץ על צפון בסידרת ההארט והספייד.

בחדר השני בוצע החוזה כשהכרוז ביצע עקיפה בקלאב על דרום.

ארנונה שמאן